

Bereményi Géza: A túlélő dala (vers) 3

Sherman Alexie: Analóg,

Rovartan (kisprózák) 4

Jim Northrup: Vadrizs, barna és fehér leshely,
séta, metsző gondolatok (versek) 6

ÚJ FORRÁS 2013.3

Peter Blue Cloud: Csörgő (vers) 10

Mandy L Smoker: A folyópartról, Egyensúly (versek) 11

Jim Barnes: A vésett ábra elolvasásának megkísérlése, Farkasvadászat
Nashobához közel, Jack Kerouac halott, Húr (versek) 14

Csendes Toll: Fehér törzsfőnök (Charles Frazier: *A tizenhárom hold*) 18

Fehér Szarvas : Beszélő levél (dokumentum) 20

Molnár Lajos: Találkozások Winnetou-val (vers) 27

Fábián István: Holtfény (vers) 28

Szűcs Balázs Péter: Színterek (kisprózák) 29

Takács Nándor: Medúza, Negyed, Rettegett pokol, Kifelé (versek) 31

Szabó Imola Julianna: Felhőkre, Hullás, Lent (kisprózák) 32

Acsai Roland: A csalogány, A méhészmadár (versek) 33

Csokits János hagyatékából II. (Ted Hughes dedikációja) 34

Ted Hughes: Pilinszky János (esszé) 35

(Pilinszky János dedikációja) 49

Gyukics Gábor: Pilinszky forrás (János Pilinszky: *Passio*) 50

(Pilinszky János verse kézírásban) 52

Gömöri György: Biciklizés, Mai délibáb-kergetőknek,

Glossza egy állatkínzáshoz (versek) 53

Aczél Géza: (szino)líra (versprózák) 55

Türjei Zoltán: Kitettem a lépcsőre, Gyengén fénylett (versek) 58

Pál Sándor Attila: Matematika, A séta 2. (prózaversek) 59

Kalász István: Ki (próza) 61

Reichert Gábor: A regény színlelése (Kalász István: *A zsebtolvaj*) 66

Tábor Ádám: Jelek a szélből (Gyukics Gábor: *kié ez az arc*) 69

Bicsérdi Ádám: Versek, a tartós kamaszkorból

(Nyerges Gábor Ádám: *Számvetésforgó*) 72

Nyerges Gábor Ádám: Mindenem (vers) 76

Lázár Bence András: Ave Maria, Grádicsok éneke (versek) 77

Ijjas Tamás: levél az emlékezésről, a címzett maga is emlék (vers) 79

Finta Gábor-Horkay Hörcher Ferenc-Mazgon Gábor: Boldogság és közöny I.
(Levélbeszélgetés Ottlikről) 84

A borítón és a lapzárókon Cseh Tamás grafikái

Köszönet a segítségért a Cseh Tamás Alapítványnak.

A Borvendég Deszkáss anyagért Varga Virágnak.

E számunk szerzői:

Acsai Roland költő (Bp.), Aczél Géza költő (Debrecen), Alexie, Sherman író, költő (USA), Bereményi Géza író, filmrendező, szövegíró (Bp.), Bicsérdi Ádám kritikus (Bp.), Borvendég Deszkáss Sándor (Fehér Szarvas), Csendes Toll állandó (Tóvároskert), Csokits János költő (1929–2011), Finta Gábor irodalomtörténész (Székesfehérvár), Gömöri György költő, fordító (London), Gyukics Gábor költő, fordító (Bp.), Horkay Hörcher Ferenc esztéta (Bp.), Ijjas Tamás költő (Bp.), Kalász István író (Bp.), Lázár Bence András költő (Szeged.), Mazgon Gábor teológus (Bp.), Molnár Lajos költő (Bp.), Nyerges Gábor Ádám költő (Bp.), Pál Sándor Attila költő (Bp.), Reichert Gábor kritikus (Tatabánya), Szabó Imola Julianna költő (Bp.), Szűcs Balázs Péter író, fordító (Bp.), Takács Nándor költő (Bakonybél), Tábor Ádám költő (Bp.), Tűrjei Zoltán költő (Bp.)

A TÚLÉLŐ DALA

Cseh Tamás emlékében

Amióta elmentél, éppen január van,
Én itt vagyok betűzve az éppen-januárban.
Amióta elmentél, csupa kicsi most van,
Fel és alá loholok rácsokmenti mostban.

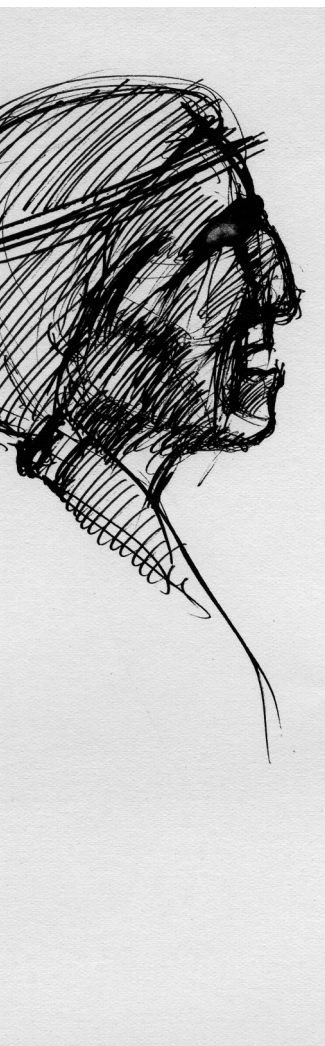
Loholok és lihegek, nem több vagyok ennél,
Sorrácsok közt iszkoló, mióta elmentél.
Amióta elmentél bágyadt kenyérharc van,
Vadászcsapat vagyunk mind szikár barlangrajzban.

Míg mielőtt elmentél az igazság veszély volt,
Mára már észrevétlen kicsike szégyenfolt.
Nem és nem megyek én el, ezt még végignézem,
Amíg nincsen ez a vész egész végig készen.

Ajánlás:

Jó Január Hercege, én ezt azért írtam,
Értesülése legyen annak,
Aki kint van.

Jó Január Hercege, ezt azért is írtam,
Megnyugvása hogy legyen annak,
Ami bent van.

4 Sherman Alexie

ANALÓG

Nem a telefontársaság hangposta rendszerét használom. Jobban szeretem a megfogható üzenetrögzítőt. Ez kis kazettákra veszi fel az üzeneteket.

Évekkel ezelőtt, még a 80-as években vettem negyven kazettát egy csomagban, de a gyakori használattól és törléstől már elkoptak és szétestek. És még így sem bírom kidobni egyiket sem. Az éjjeliszekrényem alsó fiókjában vannak felhalmozva.

Esküdni mernék rá, hogy késő éjszakánként hallok azokat a kazettákat, mint harminckilenc hallatszani akaró szellemet.

Ma reggel betettem az utolsó használatlan kazettámat az üzenetrögzítőbe. Erre az időpontra tettem félre. Hányszor tudom még használni és újra felhasználni ezt az utolsó kazettát? Maga a kazetta tizenöt éves. Az idő bizonyára meggyengítette. Bármikor kettétörhet. Minden egyes üzenet az utolsó lehet.

Sok barátom van. Gyakran felhívnak telefonon. Kiszűröm a hívásaikat. Hagyom, hogy a készülékem válaszoljon. Felveszem a barátaim hangját. Szeretem többször is lejátszani az üzeneteiket, mielőtt letörölném azokat, hogy helyet csináljak a későbbieknek.

A meghívások és viccek és ugratások mellett a barátaim gyakran panaszkodnak amiatt, hogy nincs mobilom, s így nem tudnak szöveges üzenetet írni nekem, hogy megtaláljanak, s mert hülyén érzik magukat, hogy egy régimódi géphez beszélnek. Három vagy négy ilyen üzenetet kapok naponta. Húsz vagy harminc üzenetet hetente. Körülbelül száz üzenetet egy hónapban. Ezer üzenetet egy évben.

Vajon kitart egy évig a gépem és az utolsó kazettám? Derítsük ki. Hívjatok fel és hagyjatok üzenetet. Mondjátok el, mennyire szerettek. Várok rátok. Számon tartalak. Ebben mind együtt vagyunk.

ROVARTAN

Jim újabban mindent megszámlolt. A vizelettel átítatott mogyorót és peracet a kocsmá tálkáiban. A mellette elhaladó nőket az utcákon és a bevásárlóközpontokban, akikkel dugni akart. Azt a sokkal kisebb számú nőt, akik dugni akartak vele.

De leginkább a rovarokat számolta, különösen a szöcskéket, melyeket ifjúsága folyamán ölt meg. Természetesen ahhoz túl sok szöcske volt a világon, hogy Jimet népirtónak tartsák, de az kétségtelen, hogy tömeggyilkos és őrült kíznó volt. Feltételezése szerint egy valódi átkozott 747-est tudott volna építeni azokból a szárnyakból és lábakból, melyeket a szöcskék testéből tépett ki.

„Egyszer felgyújtottam egy szöcskét” – mondta a kezelőorvosának. „Kettőt ugrott mielőtt sisteregni kezdett és meghalt. Ettől talán gonosz vagyok?”

„Most is meg akarja ölni a szöcskéket?” – kérdezte tőle a nő.

„Nem” – felelte. „Valójában rettenetesen érzem magam emiatt. De hogy lehet bocsánatot kérni egy szöcskétől?”

Mikor azon az éjszakán hazaért, Jim belépett a sötét lakásába, bezárta az ajtót, lámpát gyújtott, s látta, hogy a falak, a padló és a mennyezet szöcskétől morajlik.

Valóságosak voltak vagy szellemek? Jim nem tudta, de keresztet vetett, behunyta a szemét, és a sokaság közé lépett.

(Fordította: Szűcs Balázs Péter)

VADRIZS

Vágott dohány kavarog a tavon,
ezzel köszönjük meg létét a tónak.
Hús víz fogadja társaságunk,
a rizsfejek támogatóan bólogatnak.
Ismét rizst aratunk, megwetch Manitue.
Cédrusok simogatják meg fejünk,
az érett rizs ajánlkozik, hogy ezen a télen
sok étkezéskor lesz majd társaságunk.
Szakállas rizsszemek a kenu fenekén.
Látni, ahogy a szél átgázol a tavon,
egy sas, egy pár vízicsibe,
mindenhol mosolyog a nap.
Összejönnek a rokonok, beszélgetünk,
más tavakról, más évszakokról,
nevetgélünk és közben ujjainkkal
lemeztelenítjük a rizsszemeket,
pletykálunk, emlékezünk.
Jó érzés az előző, ennél a tónál
annak idején rizst arató
nemzedékhez tartozni.
Jó érzés kievezni a tóra és
jó érzés partra szállni egy
kenunyi rizsrakománnyal
és évszázadnyi emlékezéssel.

*Anishinaabe költő, író, mesélő, újságíró, dokumentumfilm rendező. Születésétől a minnesotai Fond du Lac rezervátumban él a hagyományos indián életmódnak megfelelően (sz. 1943).

BARNA ÉS FEHÉR LESHELY

7

Milyen rezervátumban élni?

Sokszor kérdezik.

Közel élek temérdek rokonomhoz
hogy segíthessek vagy pletykálhassak
ha szükséges.

A rezervátum helytelen elnevezés
kinek van lefoglalva?

Az én rezervátumom, Fonjalack
80 százaléka a fehér ember tulajdona.

Itt élni annyit jelent, hogy valami jót
kell keresni a nyomasztóban.

Örülni a krónikus munkanélküliségnek
vagy ha a fehér csávó kap tüdőrákot
az azbesztporttól a malomban.

70 százalékos a munkanélküliség a rezervátumban,
5 mérföldnyire, az úton lefelé 5 százalékos.

Van tévénk, ablak Amerikára
mi látunk téged, te nem látsz minket.

Minden estem megnézem a híreket,
akár mutatnak Indiánt, akár nem,
mindig ugyanazt a fáradt kádnyi süllőt
vagy valami bingó ügyet.

Az egyszerű ételek egészségesek,
állítja táplálkozástudósunk.

Helyes, a gyomrodnak tudnia kell, hogy
még működik a nyelőkéd.

A mennyiséggel foglalkozz, ne az ízzel.

A puffasztott rizs csomagolva is kapható és pluszban
minden dobozon ott az írás spanyolul:

Cereal de arroz tostado, kér valaki?

Mi keményen küzdve élünk, mert tudjuk,
hogy az Anishinaabe nemzet
leszármozottai vagyunk.

Szellemiségünk megvéd minket a domináns
társadalom nyilvánvaló végzetének feleslegeitől.

Milyen rezervátumban élni?

Gyere, sétálj velem egy mérföldet a mokaszinomban
talán veszünk valami egyszerű kaját.

8 SÉTA

Mindkettőnket a nap keltett föl
Um pa o wasta we aztán sétálni mentünk.
A favágók útja emlékeket hozott a múltból
napsugarat és terveket
találtunk egy ösvényt a mocsáron át
ránk tapadt a sár miközben csodáltuk
a fákat, az ösvényt, a csendet.
Rábukkantunk egy régi juharfaszirup telepre
és újra átéltek az érzést
a wigwam, csak a kerete maradt meg,
megfelelő helyre épült
az azonosság, amit minden Kreátor
teremtett dologgal éreztünk
közelebb vitt minket egymáshoz
házasságunk biztos alapokra épült
találtunk egy sastollat
cédrust gyűjtöttünk, dohány áldoztunk
a Perch tóból kihalásztunk egy követ
néztük, ahogy aludni megy a nap
miközben folytattuk utunkat az életen
keresztül, együtt

METSZŐ GONDOLATOK

9

Anishinaabe vagyok
tavasszal lándzsával fogok halat
bár ellenzik a rez főnökei
és néhány fehért feldühít.
De ez része a történeseknek,
amióta idejöttek
mérgesek ránk.
A parasztok fenyegetéssel, lövéssel,
bombával próbálnak leállítani.
Az állam vásárlással próbálkozik
azt hiszi a pénz mindent megold.
Értékesek vagyunk a médiának
velünk töltik meg az újságokat
és az üres képernyőket
a jó emberek értünk tanúskodnak.
Köszönetet mondunk Manitue-nak a halért,
az életért és dicsőítjük nagyszüleinket
és nemzedéknyi bölcsességüket.
Lándzsával halászni többet jelent egy
egyezménynél – jog az evéshez.
Azt tesszük, amit azóta teszünk
amióta létezik Anishinaabe
Egy vagyok közülük.
Lándzsával fogok halat.

CSÖRGŐ

Amikor új föld születik, a régi
kilép önmagából, hogy megtisztuljon és
felkészüljön az új kezdetre

Néhányan
abban hisznek, hogy a csillagok
apró rések, egy alvó teremtmény
beleit döfködi. A föld egy üres tők,
a földrengések az alvó teremtmény
gázkítörései és nyugtalan álmái.

Milyen
alvó növény éneklí a magot, hogy
egy csörgő földgömbben rázódjon,
az énekes gyors lélegzete melegíti
és ébreszti fel az élet magját.

A vén ember selyemkór rostot
sodor a combján, halkán beszél
unokáinak, lassan dűnnyögi a
köszönő szavakat a szent növénynek.

Bal keze vékonyra és erősre tekerte
a zsineget és közben az összeszövődő
egység erejét magyarázta.

*Aroniawenrate (1935-2011), kanadai Turtle Mohawk költő.

A FOLYÓPARTRÓL

Költészet az, hogy mindig, amikor átsétálok egy bizonyos yellowstoni hídon arra emlékszem, hogy milyen a zöldszínű műanyag érzése hátamon, és nem arra, hogy mit éreztem, amikor anyám halál-merevítette lábát tartottam tenyeremben? Nem tudtam, hogy egy költő anyja térdének izzadságcseppjeiből is megérezheti a szavakat. Vagy azt, hogy aminek neki-vetettem tenyerem csupán a csend volt. Beszélhet egy költő anyjának a második változatáról? Az, amelyik egy hallgatóg sírban él, nem fogad látogatókat és interjút sem ad.

Életrajzát, se ceruzát, se tollat fogni nem képes,
kéz nélküli, hét láb magas árnyék írja.

Élő anyám új vizekről álmodik, melyeknek
nem létezik megfelelő fordítása.

*Assiniboine-Sioux költő (sz. 1975).

EGYENSÚLY

12 *Eric Levi Big Leggins emlékezete*

1

Gyerek, gyerek, gyerek után, senki nem hisz
többé a szirénák hangzavarának.
Bár vissza-visszatörhetnénk e csontokat és
új ceremóniát alakítanánk ki veszteségeinkből.
Javítsuk meg fogainkat az út egy másik sötét darabjával,
érdes ujjzületeinket a hónap egy másik kezdetével.

2

De a gyerekek még mindig leugrálnak a vonatról.
A városban mindenki idegesen álmodik,
tűz és vas nyalogatja a kézzel készült takarók
sarkait. Elfelejtették az antilop és a
patakmeder beszédét, helyén csupán egy
egyféleképpen elmondható kifejezést találtak
nem vagyunk felelősek.

Ma, valaki érzéketlen ajánlatra ébredt,
hajnalhasadtakor egy madár csőrét és
fekete szárnyát hagyták ajtaja előtt.
És mi hír a többi fenyegetésről,
azokról a családkról, melyek elveszítették
szívüket, mert oly nehéz volt, nem bírták cipelni?
Félre kellene tenni ezeket az ómeneket, a pince
ajtaja jól záródik,
a varjúk káromgása odalent bomlásnak indul.

3

Legközelebb táncolni fognak a székek és
elképzelt autós üldözés.
Ehhez remek egyensúlyérzékre van szükség
és a csillagok énekére.
A legapróbb botlástól
is elszabadul az ég,
a test olyan, mint hirtelen
változás a folyó áramlatában.

4

A híd sokat elbír, a test nem, kifogásaink
minket sem mentenek meg.

Szögesdrót-fabrikációk között éljük életünk.

Az éjszaka közepén összegyűlünk,
azon rokonok és barátok nevét kiáltjuk, akik
nem tudnak átlépni a másik oldalra, mert állandóan
visszaimádkozzuk őket.

Oly sokat kérünk tőlük: *lassítsd le a kocsit, ne ugorj,
ne engedd el, gyere vissza hozzánk.*

De miben vagyunk bűnösök? - a véres emlékezetnek,
amit soha nem bocsátunk meg magunknak.

5

A kivájt szerencsétlenség elektromossá válik,
ezernyi vihar mintát lazít meg
a szellemlakás, szellemgyermekek és
a szellemszeretet agyvelejében.

(Fordította: Gyukics Gábor)

A VÉSETT ÁBRA ELOLVASÁSÁNAK MEGKÍSÉRLÉSE

A száz láb magas kőorom halott arcán kézzel vésett ábrák. Mind absztrakt és minden napkelte látja. Hogy elolvashasd a talányos jeleket, el kell túrnöd a halálodig ismeretlen barlangból jövő szelet. Mintha igazuk lenne a vésett díszeknek, soha gleccser nem csókolta meg ezt a hideg követ. Megvetnéd rajta lábad, mélyedést remélsz a falban, peremet, amiről egy vakmerő szerelmes már az ugrás előtt tudott, de csak kettéhasadt jéghez hasonló függőleges sziklát találsz .

Az ezer éve halott vízesés száraz tüzet önt szemedbe. Verejtéked sava ujjak karmait vájja a festett arcba. A szem elutasítja érintésed, miközben távozó szeretőként húzod magadhoz a vésett ábrát. Csupán egy test vagy a számodra értelmezhetetlen rajzolt arcnak. Hús és szikla, azokra a csontokra gondolsz, melyeket a barlang sarkvidéki hó vastagságú pókhálók között rejteget.

Alant az áhított folyó araszolva halad, ahogyan egy gleccser vadássza a tengert. Magányos sólyom árnyéka fordul. Az emlékképe a nőnek, akit szeretsz, lenyugszik a nappal, és az éjszaka együtt hanyatlik veled, válladat olyan csontok terhe nyomja, melyekről nem tudtad soha, hogy megörökölheted.

* Choctaw költő, esszé író, szerkesztő, tíz verseskötet szerzője. Közel száz antológiában publikált. Többek között NEA- és American Book Award-nyertes.

FARKASVADÁSZAT NASHOBÁHOZ KÖZEL

Paul Deerneke és Leo Smithnek

Éjszakánként hulló csillagokra ébredsz,
és az állandóan szökésben lévő szélre.
Kemény hátú dombok ölelnek kénes forrásokat,
visszhanggal ugratják jól hangolt füledet.

Felhajtod gallérod és mértani pontossággal
helyezed hátsó feled a kő-halott földre, hogy
jobban érzékeld a torz hangokat, a csont szomját,
amit egyetlen hegyi patak vize sem olt el.

A kopók feltérképezik a nyílást.
A kutya ritmusa kicsit egyenetlen,
de madrigál-édes a zöldülő levegőben.
Északról délre egy üstökös hasítja ketté az eget.

Hallod magad, amint rárivallsz a kékhátú kopóra, hogy
indulás a pokolba. Lehanyatlik két újabb halott csillag.
Számolod a disznóhátdombon túlra tévedt kopókat,
kiürítesz egy tölténytárt, amit később megbánsz.

Ilyenkor mindent el szeretnél intézni.
Megölni farkast, kutyát, lelőni a csillagokat.
A hajsza űzi el ezt a gondolatot. Lábadnál
a tűz, amit meg nem gyújtasz soha, kialudt.

JACK KEROUAC HALOTT

16

1. Coos Öböl, ősz, 1969

Az oregoni tengerpart keményen dolgozik a hold fénye alatt
A nap tétován küzd egy Kyotóban felvert ködfelhő mögött
Feleségek és portások nyugatnak fordulva
bámulnak az előző éjszaka felé

Délre költözött, mosolygós
sós szakállú, lábujjai kékre fagytak
a Umpqua szandálban

Nézések
idegen kapualjából
melegítették vállait

Mind láttuk, elhaladni a Sun&Surf és
a Sailor Sam's mellett és mégsem
láttunk semmit

Elfelejtettük úton töltött napjainkat

2. Agát strand

A víznél találom magam
Sóval bevonva kúszok ki tengersávból
Azt mondom, hogy szeretem a mély minden teremtményét
és szégyellem magam
Elbitangolt dolgok ijesztgetnek
Egy magányos agátnak is van topográfiaja

3. Ő is lehetett volna

Csakhogy: ő halott
és érzek valamit csontjaimban
halvány emlékezet
olyan Mexikó – San Miguel de Allende-féle
sivatag és a kalapáló tenger

4. Pismo strand

Lassan teszem magamévá a sós levegőt
lezuhanó papírsárkányokon gázolok át
hogy egy omló mólónál rátaláljak
az innen délnek vezető régi útra
amit a tenger léptei mostak el

HÚR

Téglafallal szembenézni
minden nap nyolc és négy között
jobb, mint az ég.

*

Más dolgokkal szembenézni
minden nap nyolc és négy között:
zűrzavar a köbön:

*

kidobott papír,
tegnapi szavak, kiloccsant tinta, ebéd:
szilánkok a máglyán:

*

a legtöbbször ez történik,
mindennek el kell pusztulnia
mielőtt eljön a te országod.

(Fordította: Gyukics Gábor)

Az észak-amerikai indiánok tizenhárom holdra osztották fel a naptári évet. A poétikusnak tűnő cím azonnal konkrét jelentést kap. De azért megtartja költői erejét is, ahogy ez a kettősség végigvonul a négyszázötven oldalnyi

18 Csendes Toll

FEHÉR TÖRZSFŐNÖK

Charles Frazier:

A tizenhárom hold

láshoz nélkülözhetetlen önironiával éppen a megfelelő mértékben vegyítve a régi, egy éppen letűnő világ iránti tiszteletét. A szerző első regényéből, a filmként is nagy sikereket elért *Hideghegy*ből már megismert időszakban, a 19. század második felében játszódik ez az új történet is. Az amerikai polgárháború előtti és utáni időszakot fogja át egy hosszú emberöltő történetével. A könyve elején egy idős embert ismerünk meg, Will Coopert, aki az életét meséli el tizenkét éves korától, otthontalanná válásától, az indiánok közé kerülésétől, sikeres felnőtt korán keresztül, öregkori otthontalanságáig, amikor is egyetlen szórakozása a minimálissá zsugorodott területén keresztülhaladó vasúti kocsik lövöldözése.

Egy 21. századi magyar indiánrajongó számára ritka csemege ez a könyv. Nem csak az indiánok életének és gondolkodásának pontos leírásai miatt, a mozgalmas időszak miatt is, a rezervátumba telepítéssel és az ellenállás problémáival. De azért is, mert nagyszerű ez az amerikai próza, ritkán olvasni ilyen típusú igényes elbeszélőmódot. A helyszín, Wayah nem valós, ahogy a főszereplő se, és öreg indián barátja se, Medve, de ettől még az az érzésünk, hogy mégiscsak konkrét helyek és személyek megírásával találkozunk a regény lapjain. Ahogy a regényidő napjai is egészen konkrét időszakot határolnak be. És éppen ettől zseniális, ez az imént említett kettősség megint (még az apafigurákban is!), valóság és fikció összeolvasztása egy szöveggé. Nem keverése vagy keveréke, egyszerre mindkettő. A főhős egy fehér utolsó mohikán: boltossegéd, ügyvéd, ezredes, indián törzsfő és szenátor. Ilyennek kell lennie egy klasszikus regényhősnek, és hogy ne legyen elviselhetetlenül romantikus a kép, finom önironikus fűszerezéssel kell előadni az egyes szám első személyben elmesélt élettörténetet.

kalandosan szőtt felnőtt mesén. Miről is mesél ilyen hosszan ez a remek, kortárs amerikai író? Indiánokról, szerelemről, otthonteremtésről és otthontalanságról, küzdelemről, bölcsességről, tehát az életről. Ahogy egy mai regénynek mesélnie kell, a hiteles megszólal-

A legjobb jellemzést egy tárgyalásra kísérő fiatalember adja az öreg Will Cooperről, akit a hitelezői és az indiánok is bepereltek. Valamikor, még az idős Medve törzsfőnökkel vásárolták fel saját indián területeiket, mivel nem akarták távoli rezervátumba vonultatni törzsüket. Így legálisan saját földjükön maradhattak birtokosként. Ám ez egy idő után dühítette a hatalom embereit, így megpróbálták kiforgatni a már idős főhőst, meglehetősen sikeresen. A fiatal tiszt így írta le naplójában az öreg, fehér törzsfőnököt: „A szenátor a józan észnek ellentmondva, láthatóan valóban saját maga ellen szándékozik vallani a bíróságon. Tegnap, míg lassan haladva egy meredek hegyi ösvényen lovagoltunk lefelé, megkérdeztem tőle, miért ragaszkodik ezen önpusztító cselekedethez. Azt felelte, mikor gyerek volt, és saját népe kítaszította, az indiánok befogadták, és azóta is ők az egyetlen igazi családja, földjük az egyetlen valódi otthona. És az ember akkor megy csődbe teljesen, ha már nincs miért harcolnia.” (431. o.)

Új Forrás 2013/3 – Gendes Toll: Fehér törzsfőnök
Charles Frazier: A tizenhárom hold

Gyönyörű emberi alaptörténet. Mese- és életszerű egyszerre, ez adja a történet erejét. Életkorokon átívelő szerelem, ahogy ezt legtisztább pillanatainkban mindannyian elképzeljük. (Megindító, ahogy öregkorában a frissen beszerelt telefonkagylóban is egykori szerelmének hangját hallja. Ahogy őt szólongatja...) Életkorokon átívelő küzdelem

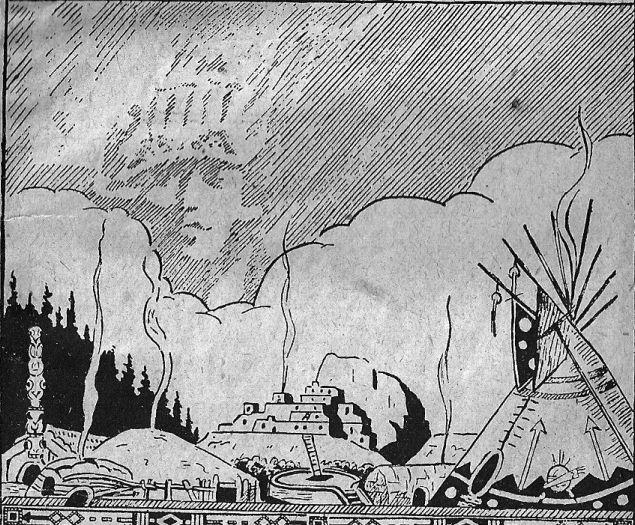
a megtalált otthonért, az otthontalanság ellen. Egy fehér indián kalandjai százötven évvel ezelőtt indián területen. Egy történet, ami mintha rólunk szólna. Mint minden igazán jó könyv.

ESZÉLŐ LEVÉL SPEAKING LEAF

INDIAN UJSÁG

THE INDIAN ASSOCIATION OF AMERICA, INC.

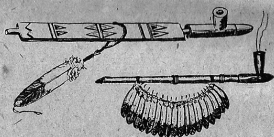
ENGEDELYEVEL

KÜLDI:

Swastika symbols are present in the top right and bottom right corners of the page's decorative border.

A NAGY SZELLEMBEN A MI BIZALMUNK!

II

INDIÁN JÓTANÁCSOK

Az egészségre:

Elj természetes életet a nagy, szabad természetben. Orrdon és nem szádön át lélegezd be a tiszta levegőt. Törekedj az egyszerű életmódra. Légy mértékletes ételben és italban. Edzed a testedet és fürödjél meg minden nap. Légy kapcsolatban állandóan a természettel, hogy testedlelked egyaránt ép, egészséges és tiszta maradjon.

A munkára:

Vedd ki részedet a világ munkájából úgy, ahogyan azt az élet megköveteli tőled. Dolgozz kezdeddel és lelkeddel! Becsüld meg és értékeld a legközönségesebb munkát is; így ismered meg az élet nagy örömet, mely a jól végzett munka tudatában áll.

A tanulásra:

Nyerj bölcsességet a Természettől, ennek az Örök Nagy Titoknak megfigyeléséből. A levegő madarai, a völgyek kőborló állatai, az erdő fái és virágai, a folyók, tavak és a tenger, a szél, a csillagok, a Nap és maga a talaj, amelyből az élet születik, mind-mind ennek a Nagy Titoknak rejtelmait tárja fel előttünk.

A vendégszeretetre:

Othonod melőli legyenek nyitva a jószándékú idegenek előtt is, mert az élet ja a nem a mi tulajdonunk; csak ránk bízattak, hogy sáfárkodjunk vele.

A jószágra:

Légy jóindulatú és szelíd még az állatok iránt is, mert minden élőlény a Természettől, a mi közös Anyánknak gyermeke.

A szülői szeretetre:

Tiszteld apádat és anyádat, akik életet adtak neked. Ápold és neveld gonddal gyermekeidet, ha a Nagy Szellem megáldott velük. S hagyj reájuk örökségül egészséget és erőt, amelyet a mindenről gondoskodó Természet szánt nekik.

A tisztaságra:

Orizd meg mindenkor tested és lelkéd tisztaságát.

A nyíltságra:

Gyakorold a nyíltság (őszinteség) szellemét egész életedben és embertársaidal való mindenkoros érintkezéseidben.

17*

III

A megelégedésre :

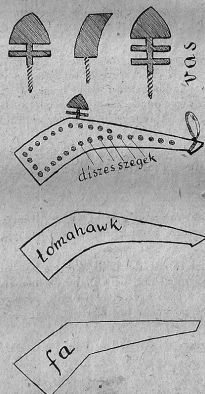
Gyakorolj önmuralmat és tégy szert ezzel a lélek nyugalmára, amely belső egyensúlyt ad és teljes megelégedésre vezet.

Az életre :

Járd az élet útját, mint a kilőtt nyíl : egyenesen és biztosan ! ... Légy böles és kitartó !

A halálra :

Ne félj a haláltól, mert az épp oly természetes, mint a születés és nem más, mint kezdete egy új életnek, amelyben a lélek át lép az emberi testvérségből a Nagy Szellem atyai házába vezető vándorúton.

IV

A horogkereszt vagy szvasztika, az indiánoknak ősi, szent motívuma. Minden indián nemzetnél megtalálható. Többféle értelme van. Jelképezi az emberi életet is: az alsó (balfele tartó) vízszintes szár a születést, a felszálló szár a fejlődést, a felső vízszintes szár az élet délet, a lezálló szár az élet alkotását jelenti. Az indián képrírásban a Világ négy főtájt jelenti.

Kelő Nap = reggel. Hanyatló Nap = este. Magas Nap = dél. Alacsony Nap = éjfél. Lehelet = egy másodperc. Egy futás = egy óra. Nap = egy nap. Egy alvás = egy éjjel. Sápadtarc = nem a Vörös Faj gyermeke. Wampum = pénz (szó szerint kagylót jelent). Beszélő levél = levél, írás, üzenet.

1. Az indián első kötelessége az engedelmesség.
2. A harcos legkiválóbb tulajdonsága a bátorság.
3. Szeresd és segítsd testvéreidet embertársaidat.
4. Tégy valami jót mindennap.
5. Játssz becsülettel az Élet játékát.
6. A pipa elszívása a megtisztelés és a barátság jelképe.
7. Légy az erdők nemesembere.
8. Gyarápítsd a természet szépségeit.
9. Szeresd a csöndet, az elmélyedést és az imát.
10. A becsületészó szent.

V

A SKALPOLÁS

A skalpolást — bármennyire is valótlannak hangzik — a fehér réktől tanulták az indiánok. Mégpedig a spanyoloktól! . . . A történelemből ismerheti mindenki: Amerika meghódítására indult spanyolok javarészt lelketlen kalandorok voltak. Ezek tüzzel-avassal pusztították a földjükhöz ragaszkodó, otthonukat, családjukat védelmező indiánokat. A „jó“ lelkek eleinte nem akarták irtani az indián népet! . . . Megelégedtek azzal, hogy „harcképtelenné“ tették őket. Vagyis: minden elfogott indián férfinak vagy ifjúnak levágták a jobbkezét! Mint egykorú feljegyzések igazolják: volt nap, amikor több ezer indiánnak hullott le így jobbkeze, a spanyol hóhérok tökéjén . . . /

Igy ment ez hosszú időn keresztül. Azonban nem vezetett semmi „eredményre“. A jobbjától megcsonkított és félig elvérzett indián, baljába vette lándzsáját vagy kését és úgy védte tovább jogait. Sőt még nyilazni is tudott: fekvő helyzetben, lábujjaival rögzítette íját és balkezelével lötte ki a nyilakat. Kitűnően célzott így is. Az elvérzett harcosok fegyvereit pedig az asszonyok és a gyermekek vették kezükbe!

Látva ezt a spanyol vezérek, tervszerű irtóhadjáratot kezdtek valamennyi indián ellen. A parancsnokok állandó vérdíjat tűztek ki: „Egy indián férfit = három arany; minden indián nőfej = két arany; gyermekfejek díja = egy arany!“ . . .

Es megkezdődött a világtörténelem legocsmányabb fejezete . . .

Hatalmas gúlákba gyűlt össze a sok véres indiánfej. Mert csak a felmutatott fejek ellenében fizették ki az aranyakat. De ugyanakkor lesújtott a Mindenható keze is: a rothadó hullarészek megfertőzték a levegőt és nagy járványok pusztították a katonákat . . . A parancsnokok észbekaptak. Módosították az indiánirtás technikáját: nem kellett felmutatni a levágott fejeket; elég volt csak a meggyilkoltak fejbőreit felmutatni az aranyak nyugtájaképpen! . . . Így kezdődött el a fejbőrnyúzás, a skalpolás.

Az indiánokat nagyon elkésérettette a fehéreknek ez a becstelen tette. Számukra a test megcsonkítása nagyobb bűn volt mindennél. A Túlvilágba vetett hitük ugyanis megkövetelte tőlük, hogy halottnak testi épségére vigyázzanak. Mert felfogásuk szerint, kinek holttestét megcsonkították, annak lelke is csonkán került át az Örök Vadászterületekre. Ezt pedig egy indián sem kívánta. Annnyira

nem, hogy ha valamelyik törzstag bármi okból (pl. vadállatok szét-marcangolják) csonkán került eltemetése, az egész törzs közös nagy könyörgő szertartásban fohászkodott a Nagy Szellemhez, hogy mindenképp hatalmával fogva egyeste újra a megholtakat tészt, hogy lelke jemet teljes épségében folytatassa életét az Örök Vadász-területeken!

Az idők folyamán — minthogy az indiánítás eshsem akart megszűni — ellásult az indiánlelek is. A fejbőrnázást a fehérek harci szokásának fogták fel és maguk is kezdték utánozni. Így harapódzott el törzsről-törzse. Azonban igen sok indián nemzet maradt, amely nem tette a maga harci szokásává. Sőt, századunk elején (1903-ban) Kanada északnyugati részén olyan indián törzsekre is bukkantak, amelyek soha nem hallottak a skálapolásról és nagyon felháborodtak, amikor tudomást szereztek róla.

ruhadarabok e- gyütt

sítik fel a ruhára. Az utóbbiak hasznosabbak. Ugyanis, ha a ruha idővel elkopik, vagy elrongyoldik, a hosszleletű gyöngyszalagok áttehető róla ismét egy újabb ruhára. Míg a szémeikenként varrt gyöngy együtt pusztul a ruhával.

A ruha anyaga valamikor kizárólag bőr volt. Ma már gyapjú, flanel, vászon stb. A nadrág vagy az azt helyettesítő leggin kissé keményebb (bőrszerű) anyagot igényel, mert különben a két oldalt díszítő gyöngyhímzés súlyánál fogva összeroncásítja és lomposá teszi.

A ruhadarabokat díszítő gyöngyhímzések minőségüknek külön érteleme van. Mégpedig mindenkor kifejezik a ruha viselőjének főbb tulajdonságait. Valami nevezetes ténny. Erdekesebb körülmények. Eltelőlegesen stb. (Pl.: az egyik harcos mellényén egy nyílra és a dísz: azt jelelti, hogy ez a harcos nagy slyt vet mindig az egyeses lelkűsége, a hősegre és a becsületre). Eneffoiva az indiánruhákat nem lehet kölcsönözgetni vagy eladni! Minden ruha csak tulajdonosának számára jó. Ha valakit meg akarunk ajándékosítani indián ruhával, akkor úgy kell azt díszíteni, hogy megfélemlessen a megajándékozott egyéniségeket.

Az indián vadászang gallernélküli. Ennek pótlására kendőt viselnek nyakukon. Kalapjuk, amit indiánlőzőkkelköz is felvisznek, a nagydíszű „Swatow” (cowboy) kalap. Ennek gyöngyösöl vagy kétszínű (féhérkékete) lősrőből szőtt szalagja van. Kamatában és Alszakban telen át sok indián visel kucsamát. Ünnepeiken alkalmakkor azonban egy indián fején sincs kalap. Tolla! tűznek hajukba (már azt az megillet b) vagy felviszik tollkoronáira.

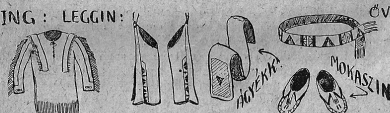
Ezeknek elképzelésével fogalmat alkothat mindenki az indiánok külsejéről. További szavaim azokhoz szólnak, akik az elképzeltet megvalósítva is szeretnék látni. Igen.

Tevésükim, az én kiváló mohikán testvérem: Özbör Főnök (Chief Buckskin) utasítása mellett készítettem néhány vázlatot szőv motokora. Ezek alapján — ha kedvetek tartja — könnyűsereg készíthettek magatoknak is pompás indiánruházat. Figyeleket meg! Özbör Főnök nagy mestere a ruhakészítésnek. Jeleiből pontosan kiolvashatók mindent!

AZ INDIÁN KÜLSÉJE

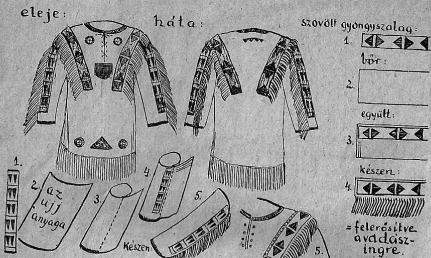
Flat fontos darabból áll az indiánok ruházata: 1. ágyékkendő, 2. öv, 3. comb-lábszárvédő (nadrág), 4. mokaszin (dábéli), 5. vadász ing, 6. takaró.

ING: LEGGIN:

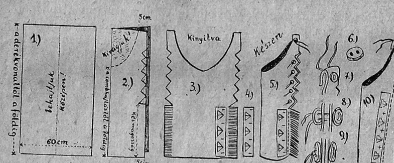

A comb-lábszárvédő (angolosan: leggin) helyett nagyon sokan a legginhez hasonló szabású, rendes nadrágot viselnek. Ilyenkor nem ágyékkendőt, csak ágyékkötényt kötnek maguk elé. Az eredeti szabású indián vadászinget is fel szokták eszeríni kockás skót ingekel (természetesen csak a mindennapi életben). Vagy virágos mintájú vászoningekkel. Ez esetben ingük fölött még kis mellényt viselnek (szarvasbőrből vagy bárszönyből).

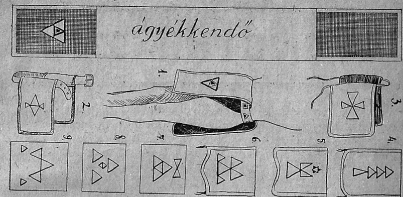
Az indiánok ruhadarabjaitak gyöngyhímzéssel díszítik. A gyöngyök csapró himzőgyöngyöt vagy számmenként varrják fel ruhákra vagy előzőleg kisebb-nagyobb gyöngyszalagokat szőnek a szokat erő-

Az inget a leghát leggyöngyösebb részükhöz szabjuk ki. Az újabbat az ábrán látható módon csináljuk meg a rozsdát. A mellén, vállán és háton negyven díszet az ingre. Szőzészim ingen a fehér vagy a sárga alapsí gyöngyszalag érvényesül (a minták benne mindenkor elváltak színektől).

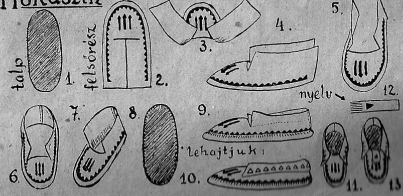
A front oldal alapján könnyűszerrel elkészíthető a nadrágot lehetett volna comb-lábszárvédő leggin. A rugó csak a ballábára való szarai mutaja be. Ugyanis kell a jobbszárát is elkészíteni, minthogy a legginpárok mindentör szimmetrikusak. Az s. ábrán látható leggin csak keményebb anyagból készíthető el. A 10. ábra egyszerűbb szabású, puhább anyagi leggin mutat be. A legginok szőv alapsí azra (csizma, szőcsék, szőcsék, szőcsék). Díszítésük világos. Magyarzatat a nézők: 4 = szőcsék gyöngyszalag vagy alapsívallel kifésztet szarvasbőrből, 6 = kemény talpbőrből vagy kis bőrből. A 7. ábrán a leggin csizma látható. Bőrkörmögök és sző szőcsékkel egy kel elkészíteni. A szőcsék légi szőcsék kékel minőségű legginnek azra az öv, amellyel előzőleg ágyékkendőnkét csináltak fel s. és 9 = egy jócskú szőcsék segítségével legginnek szőtel.

Indiánok a leggin ágyékkendővel egészítik ki teljes nadrágalkot. Az ágyékkendő felszámán módját lád az: 1. ábrán két részből áll: az ágyékfölből és az elölhatalú szőcsékkel kötétyűből. Az ágyéki takaró rénsz órára szőni vagy tegyéltek is használni, mint amilyen a leggin színe. A kötétyűreket a legginnél mindig elölről elváltak színektől. A kötétyűreket szőcsék, s az elváltak kötétyűreket szőcsék. Altalában három szőcsék díszítik fel az ágyékkendő díszítő mintáinak. A használt gyöngyök színe: fehér, sárga, sárga, világoszöld, szőlőlilva az ágyékkendő díszítésének elváltak színeit. Igen sok időnként csak egyzárni gyöngyöt használnak ezeknek a mintáinakok kiadásához. Ha nagyobb volt az indián, akkor csak ágyékkendőt két fél magára a 2. és 3. ábrán látható módon.

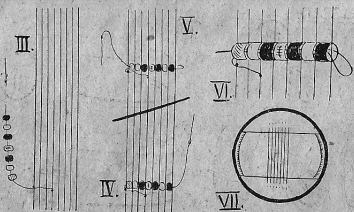
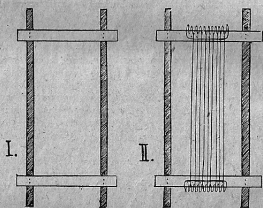
Néhány eredeti ágyékkendő mintam: 2. ábrán = „repülő madár”; 3. ábrán = „nagy szél”; 4. ábrán = „fenyőfa”; 5. ábrán = „szarvasbőrből”; 6. ábrán = „víz”; 7. ábrán = „pillangó szál a hegy fölött”; 8. ábrán = „a hegy között”; 9. ábrán = „pórn lávógó ember a völgyben”.

Mokaszin

GYÖNGYHÍMZÉS

A tűn, cérnán és gyöngyön kívül mindössze egy kis állvány (keret) kell a gyöngyszalag szövéséhez (I. ábra). A keret hosszát legalább 10–20 cm-re nagyobbra vegyük, mint a leghosszabb gyöngyszalag, mit szőni akarunk rajta.

XII

gyöngyminta legyinre: „sok hegyi út”

A keret két szemben levő keskenyebb oldalára zsebfešűt szerelünk fel (II. ábra). Ezután a két fešű fogai között egyenlő távolságra fonalakat feszítünk ki. Ez lesz a szövőlap.

A szövőlap szélessége a gyöngyök számától függ. (A gyöngyök számánál — a minta szerint megkövetelt számnál — eggyel mindig több fonalat feszítünk ki a fešűk között.) A gyöngyminták rajzát a szokásos kézimunka/kockáspapírra rajzoljuk fel. A tű megrajzolásánál számításhoz kell venni, hogy a gyöngyszemek téglalap alakúak, miért is az egész munka — a tervrajzától eltérően — kissé hosszanti irányban megnyúlik.

A szövés módja: a legkisebb számú tűbe (vagy kimondottan „gyöngyhímző” tűbe) fűzött fehér cérnát a szövőlap alján az egyik szálhoz csomózzuk (III. ábra), majd a szálak között kivezetjük a szövőlap baloldali széléhez, ahol a szélső szálon hurkot vetünk. Ez a kiindulási pont. Most azután a minta szerint szemenként felszedjük a tűvel az első sort alkotó különböző színű gyöngyszemeket.

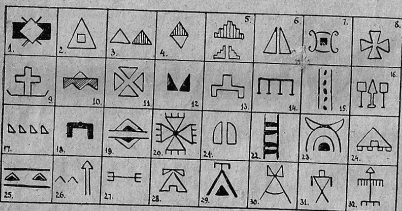
Az első felszedett sort a szövőlap alá vezetjük (IV. ábra). Amikor a szálak között már szépen állnak a gyöngyszemek (ujjunkkal nyomkodjuk a szálak közé), a tűvel újra keresztül megyünk rajtuk, de most a szövőlap szélétől feljött (V. és VI. ábrák). Ily módon alulról és főlülről is odaerősítjük a gyöngyöket a szövőlaphoz. Minden felfűzött sor után a szövőlap baloldali szélén egyegy hurkot vetünk. Szövés közben ügyelnünk kell arra, hogy az egyes sorok szorosan simuljanak egymáshoz, mert különben munkánk laza és csúnya lesz. Gondoskodnunk kell arról is, hogy a szövőlap az egész munka alatt feszes legyen.

A gyöngyszövést kicsiben meg lehet próbálni a hímzőkereten is. Két erősebb, kifeszített vásznon között, tű és cérna segítségével csináljuk meg a szövőlapot (VII. ábra). Kis munkához ez is elég erős.

XIII

gyöngyminta vadászingerre: „indian tábor keresztutakkal”

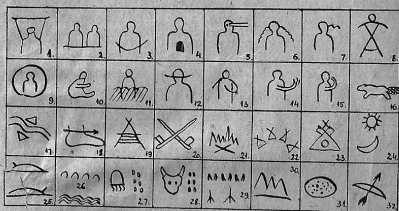
Testvéreim, most pedig megtanítalak hennetek a gyöngy szövés és hímzés nemzetközi indian motívumaira. Úgy, ahogy engem is megtanítottak *Chief Buckskin* (Főnök Ozbőr) és derek harcos fia: *Flying Arrow* (Repülő Nyíl), akiknek fényképeit megtaláljátok előlbbi beszélő levelemben. (A két derek mohikán elhivatásának tüzte ki, hogy felvilágosítsák a fehérbőrűeket az indianok valódi helyzetéről. Ezért évenként külön táborot ütnek a Connecticut állambeli Stamford város közelében és oda meghívják a különböző nevesebb amerikai pedagógusokat és cserkészvezetőket, hogy nekik a valóságban feltárják az indianok történelmét és néprajzát. Itt tanítják az indian jelbeszédet, szertartások értelmét, a különféle indian táncokat és általában minden indian ügyességet.)

1. Tehénszék; 2. barlang a hegyben; 3. hegy ábrák; 4. szőlő; 5. hegyes, nagy hegyek; 6. észak felé a hegyre; 7. fók; 8. csillag; 9. hajnali csillag; 10. sas; 11. kő; 12. rózsák; 13. rózsák (22, szarvas) pasas; 13. ember lábaiton; 14. búzacsirós állvány; 15. állat nyomon; (szarvas); 16. fák; 17. kövek; 18. ló; 19. szem; 20. a mély széli; 21. békényom; 22. békénykapu; 23. békény; 24. munkahely; 25. folyóban sziget; 26. nyílhegyek és nyíl; 27. gyözelem; 28., 29., 30. tűpi ábrák; 31. ember; 32. sas.

XIV

INDIAN IRÁS

1. „megtalálni”; anyus is jelen, hogy „ellenes”; 2. testvér; 3. éltés (nagy szegény); 4. „tele”; bőség; 5. nézni; 6. hallani; 7. beszélni; 8. szorong; 9. rejtező; 10. menekülni; 10. gyermek; 11. ember a hóban; 12. fehér ember; 13. „engem”; 14. „nyíl”; 15. eris; 16. „hód”; 17. folyó a hegyszorosban; 18. gyaloglani; 19. tróvással menni; „Égyedj meg, nem tűpi ábrák! Először „arvona”, vagyis az a szánkószárú indiai szállítóeszköz, amit két hosszú nádral köveznek össze és hátra fűzve; 20. szarvas; 21. sas; 22. sas; 23. sas; 24. Nap és Hold; 25. felül: napfény, alul: napnyugt; 26. fenti: lovomok, lenti: sas; 27. medvényemok; 28. békényomok; 29. fenti: rózsák; lenti: madányomok; 30. hegyes, nagy hegyek; 31. „lok”; „magyan lok”; 32. hármas.

Valamennyi testvéreim üdvét küldi Fehér Szarvas, a schaghticó cökék alfőnéke.

XV

Tesvéreim,

teleírtam az utolsó bőrdarabomat is: búcsúznom kell!... Lelkem is ezt sürgeti, mert új utak állnak előttem. Messze vezető taposatlan ösvények, amerre még végig kell vinnem a szent zászlót...

Ha úgy érzitek, hogy szívesen meghallgatnátok a Sziklás Hegyek varázslójának további történetét és ki tudnátok nyitni lelketek az én vörösbőrű tesvéreim igéi előtt, üzenjétek meg nekem beszélő levelekkel. Örömmel fogom olvasni mindegyiket, bárhol is irányítson az én Nagy Szellem Atyám parancsa. És ígérem, hogy nem maradok adósfok.*

Aldjon meg a Nagy Szellem Velemeinyitetei.

*Beszélt
Fehér Szarvas főnök*

* Fehér Szarvas főnök (Borvendég Dzsász Sándor) műve bármikor készséggel megadja, illetve a neki szánt leveleket mindenkor címére továbbítja az ATHENAUM könyvkiadó vállalat Budapest, Erzsébet körút 7.

TALÁLKOZOL WINNETOU-VAL

Az abc előtt téblábol.
Hajában a toll jelzi,
madárként repült ide.
Kakukkfüves mezők szaga
árad a bőréből. Benéz
az üvegen át, meglátja May
Károly róla szóló
könyvét. Fontosnak tartja
az önismeretet, megveszi akciós
áron. Színes gyurgyalag
száll fekete drót hajára.
- Képzeld el, új időket élünk,
a fehérek sportból már nem
vadásznak ránk, és nem is
skalpolnak meg. Csak lödörgünk
a rezervátumokban – súgja a füledbe.
- Tudom, finomodik a kín.
Gyere, mindjárt kezdődik
a Karl May Festspiele – válaszolod.

HOLTFÉNY

*indián dal a gyermekkorért,
avagy
egy halál = egy halál*

ahogy a csukódó zsebóra:
csapódik az ég a tóra,
záruló csöndben járnak halak,
hulló sötétben éj alatt
játszanak a látó és a vak.

elég egy kevés
véredre oltott
alkuvás:
léted máris csak létezés,
arcod csak elfordulás.

ne számolgass halálokat,
elég az égő-áldozat,
éltél keveset, sokat,
nem leltári áthozat
szabott időd.

az *egy* neve kegyetlen,
mint a szívütés.
nincs örök, nincs sok, és
nincs kevés.
Csak ismétелhetetlen.

EGY ŐSLAKOS ÉLETE

EGY ŐSLAKOS ÉLETE

Azt mondták rá: őslakos. Máskor bennszülöttnek vagy színesbőrűnek nevezték. Sátorban élt vagy az ég alatt. Felfedezték és civilizálatlannak találták. Aztán a csodájára jártak. Elvették a tárgyait, mert azok sokkal jobban mutatnának a múzeumokban, őt pedig lefényképezték, s állatkertekben mutogatták. Betegségekkel fertőzték meg; alkoholt adtak neki, amire rászokott, s idővel tönkre is tette. De addigra már amúgy is elkészült a kultúrájáról szóló monográfia.

MINDENHOL

Mostanában nem szeret a városban járművekre szállni. Egyre gyakrabban veszi észre, hogy bizonyos emberek közelségétől egészen megrémül. Mindenhol ott vannak. A metrónál mellé ülnek, a mozgólépcsőn mögötte állnak. A villamosra még fel sem lép, már tudja, hogy ott vannak. Ott vannak és nézik.

AZ ÁLMATLANSÁGRÓL

Hetek óta képtelen aludni. Álmatlanságtól szenved, örökké ébren van. Nem nagy dolog, naponta hét-nyolc óra kitöltetlen idő. Na igen. Míg mások alszanak, ő hosszú leveleket fogalmaz, régi filmeket néz, halkán gitározik.

EGY NŐ

Van egy nő. Amúgy igen fiatal és ráadásul szép, különösen szép, túlságosan is szép, az a fajta szépség, aki miatt bizonyos enyhe szívfájdalmat lehet kapni, s mindig az jut róla az ember eszébe, hogy miért, s mi végre ez a szépség, általában és konkrétan, s hogy nem volna-e jobb vagy legalábbis könnyebb, ha ilyen szépség mondjuk nem is létezne egyáltalán. A szépség csak bajt okoz, elvégre.

DÉLUTÁN

Legyen délután. Fájjon a feje. A rádió legyen hallgathatatlan: gyenge zenék vagy fahangú okoskodások. A tévében legyen minden csatorna végtelenül unalmas. Legyen az, hogy ezen a délutánon ne tudjon semmit se csinálni. Ne bírja ki a lakásban, de ne tudjon elmenni se otthonról. Tegye tönkre ez a délután. Csinálja ki.

A VILÁG LEGRONDÁBB ZAKÓJA

A tévében egy ember beszél, a világ legrondább zakójában melleleg, de amit mond, tényleg elképesztő. Minden szava különös és valószerűtlen, mégis megfogja az embert. Tollat ragadok, s jegyzetelni kezdek. Kapkodva írok, így utólag csak ezt tudom kibetűzni: *A tévében egy ember beszél, a világ legrondább zakójában melleleg, de amit mond, tényleg elképesztő. Minden szava különös és valószerűtlen, mégis megfogja az embert.*

MEDÚZA

Fordítsd el a csuklód.
Minden ujjad vértelen.
A szád sarkában nyál gyűlik.
Átléphettél valami időn, hogy itt legyél.
Árnyékod ugrál a ködön
a házak közé szorulva
nincs kiút.
Képzelet van, és halandzsád,
aminek visszhangjára alszom el.

Takács Nándor 31

NEGYED

Kivágódik az ajtó.
Fel nem nyitott könyv hever az asztalon.
A bútorok lapja éget,
talpad a szőnyeghez ragad.
Idegenek hangja köt.
Az arcod sima. A tükrök homályosak.

RETTEGETT POKOL

Úgy állsz, hogy mindig lássalak.
Valakinek az inge alá nyúlsz,
soha nem tennél ilyet.
Te fiatal vagy, én egyre öregebb.
Amit mutatsz, már nem tudom követni.
Kapcsold le a villanyt,
a bajban úgysem égnek.

KIFELE

A töredék elkábít.
Mint egy álomban, megelégszel az ízzel nyelveden.
Kézzel írt levél, valamit másként olvasol.
Pislogás nélkül kibírod az utat,
majdnem olyan, mint a képzelet.
A völgyben ködbe burkolózik,
mire odaérsz, eltűnik a ház.

FELHŐKRE

Odacsattan a testéhez.
Fémes. A szélei sebeket
tépnek a könnyű merülé-
sen. Nem emberi már.
Soha nem is volt. Csak az

32 Szabó Imola Julianna

arcok, amik visszamosódtak benne a földig. Csendesen vonul. Hetek óta nem sír, nincs hozzá elég szürke szín. Csupa piros a távolság szája. Lassan eszi szét, tépi apró bánatokra. Nem iszik már. Olcsón adja az ígét, veszi a főnevet. Meztelen. Puha anyagok lassú bolyhai cikáznak a combjai között. Állítólag árva. Kicsit magányos. Légietlenül egyszerű. Az emberek félnek árnyékától és ismeretlen súlyától. Ráfekszik a városra. Mossa egyre. Amíg odaér a magas toronyig. A kecses tű felszúrja az égboltra, mint egy gyűjtő az utolsó lepkéit.

HULLÁS

Máminkát kövér csillagnak gyúrta az Isten. Szűrös és erős fényétől félni kellett. Pedig szép volt ő. Halott magnólia-szirom. A kénes és savós ég pedig utálta magán, akár a betöretlen ló az embert. Le akarta dobni. Messzire hajítani, neki a földnek. De Máminka túl nehézkes teste odatapadt a sötét fájdalomhoz. Az égbolt kaparta magáról. Hegyes ujjaival tépte volna a hasáról. De az csak fénylett. Mint egy ige, a jó mondat végén. Máminka kapaszkodott. Álomba és hajókba. Fényesre mosott árnyak kabátjába. A szélbe, a fagyba. Fogta a távolságot. A magasságot. Nem hitte, hogy el akarják veszejteni. Hogy se a földnek, se az égnek. Nem kell. Máminka csak nézte a pöttyöket a tenyerén. Mozogtak. Kergették egymást az éjszaka ködében. Nézte a savas és igaztalan eget. Hazug szájából kilógott a Hold. Megette még azt is. Csak Máminkát nem. Aki lassan engedte el a fény szélét. Zuhanni kezdett. Merülni a mélység homlokán. Beljebb és beljebb. Mint egy vasgolyó. A koppanásig.

LENT

Nagyapa azt mondta, hogy az égben senki sem marad fenn. Az ablaküveg megrepedt a zuhanásoktól. A döglött madarak csőrétől, a hópelyhek grízétől. Jucimama mosta, hetente. A kerítésről hámozta a galambok tetemét. A szárnyuk meredten feküdt a szélben. Tollak és fogság. Beszorultak a drót zárjába. Mint az utcák az éjszakának, megadták magukat a sötét fémnek. Néha még repültek volna. Akadt, amelyik már a csattanás előtt ledermedt. Finomra és kecsesre fonta a félelem a testét. A rések, akár a szűk égbolt, magukba nyelték az időtlen feszülést. Jucimama csak hanyagul tépegette őket. Nem szórt magot. Majd lebontatta a kerítést. Nem jött több galamb. Csak a szomszéd üvöltött néha fel. A drótháló és a lég nála összeért a horizonttal, és a hajnal fényében eltűntek vonalaik. Csak a tetemek sűrű homálya. Levegőtlen merevsége. A szabadság utolsó, pontszerű foltjai.

A CSALOGÁNY

Nyitott csőre
Egy tollas koncertterem
Kitárt ablaka.

A kert páholyából hallgatom,
Ahogy szívbillentyűin elzongorázza
A tavaszt.

A MÉHÉSZMADÁR

1.
A gyurgyalag nyaka
Az elkapott méhek kosárkáiból
Kipergő virágportól
Aransárga.

2.
Mi ez a vízszintes erdő,
Ez az oldalra fordított,
Bizarr faiskola?

Egy dühös méhész
Bosszúból
Lombos ágakat dugott
A homokfalban költő gyurgyalagok
Üregeibe.

For János

after our years making
 this book, it is satisfying
 and gratifying to see it
 now finally published so
 much better a book than
 I dreamed possible — our
 friendship made the work
 worthwhile, but now the
 poems confirm it. Always
 much love from Ted.
 26th August 1976

**JÁNOS
 PILINSZKY**
 Selected Poems

translated by
 TED HUGHES
 & JÁNOS CSOKITS

Carcanet New Press

Pilinszky Jánost a magyarok az egyik legjobb kortárs költőjüknek tartják. Kiváló pályatársa, Weöres Sándor – aki pedig nem szokott hízelegni senkinek – a „legnagyobb” nevezi Pilinszkyt.

Pilinszky egyedül jellegzetességét nem könnyű meghatározni, és nincsenek olyan alkotók sem, akikhez közvetlenül hasonlítani lehetne. Pilinszky nyilvánvalóan az 1920-as évek elején született kelet-

Ted Hughes* 35

PILINSZKY JÁNOS

európai költők, a lengyel Herbert, a csehszlovák Holub, illetve a jugoszláv Popa nemzedékéhez tartozik, ám ha megkülönböztető tulajdonságait vizsgáljuk, az már más kontextusba helyezi őt. Az említett kortársak tekintetében nagyjából tisztában vagyunk a politikatörténeti és gyakorlati filozófiai háttérrel; azzal a kísérlettel, hogy a vasfüggöny mögött zajló jelenlegi ideológiai földcsuszamlásokból valódi emberi értékeket mentsenek ki. Pilinszkyvel kapcsolatban viszont – bár előzőkhez hasonló helyzete világos számunkra –, elsősorban spirituális értékítélet alatt álló körülmények vagy elemek soraként vagyunk tisztában ezzel. Ami Pilinszky verseit egyedivé teszi, az az értékítéletet végrehajtó lélek rendkívüli temperamentuma és kiválósága.

Amint lelki értékekről kezdünk el beszélni, máris közel kerülünk ahhoz, hogy a vallásról beszéljünk. Folytonosan demonstrálja: valóban keresztény, sőt, katolikus költő. Katolikusként nevelték, katolikus iskolába járt, és végül egy magyar katolikus hetilap szerkesztőségében dolgozik. A katolicizmus terminológiája és szimbolikája, amely költészetének szerves részét képezi, minden esetben – közvetve vagy közvetlenül – könyörgés Istenhez. Mégis, Pilinszky tagadja, hogy katolikus, vagy keresztény költő lenne. Verseiben az Isten szó valami meg nem határozottra, felekezetközire utal – mely magának a Teremtésnek a jellegzetessége.

Költői tekintélyét 1946-ban megjelent első kötete alapozta meg. A következő korai vers, mely pesszimizmusát és a Teremtőre való utalásokat tekintve eléggé hagyományos, olyan szemléletmódot képvisel, ami azóta alig változott. Eltekintve attól a ténytől, hogy tudjuk, a vers nehéz korszakban íródott Magyarországon (nagyjából 1946 előtt); és eltekintve az eredeti nyelv esztétikai kidolgozottságától – amelyről a fordítás révén egy másik nyelv bizonyosságát kell elfogadnunk, a vers megkülönböztető jegye az a csupasz, körültekintően célzott, gyors tempójú kijelentés, amely ismerős, sőt elcsépelet irányt vesz, de egyidejűleg a hangsebesség határát is átlépi. A vers címe *Halak a hálóban*.

Csillaghálóban hányódunk
partravont halak,
szánk a semmiségbe tátog,
száraz űrt harap.

36 *Suttogón hiába hív az
elveszett elem,
szúró kövek, kavicsok közt
fuldokolva kell
egymás ellen élnünk-halnunk!
Szívünk megremeg.
Vergődésünk testvérünket
sebzi, fojtja meg.
Egymást túlkiáltó szónkra
visszhang sem felel;
öldökölnünk és csatáznunk
nincs miért, de kell.
Bűnhődünk, de bűnhődésünk
mégse büntetés,
nem válthat ki poklainkból
semmi szenvedés.
Roppant hálóban hányódunk
s éjjélkor talán
étek leszünk egy hatalmas
halász asztalán.*

Ez a vers általánosságban nem nagyon jellemző Pilinszkyre. Vereseinek nem túl terjedelmes gyűjteménye nyíltan önéletrajzi. Költői énje, amellyel egyre szorosabban azonosul, már korai alkotásaiban megformálódik. A következő vers szereplője egyaránt lehet politika- és vallástörténeti, illetve személyes események áldozata, aki így vagy úgy Pilinszky soron következő versei mindegyikének főhőse. Ebben a versben is a tehetetlen pontosság, könyörtelenség-átjárta, be nem állított, dísztelen nyelv a megkülönböztető jegy. A vers címe *Téli ég alatt*.

*Fejem fölél a csillagok
jeges tüzet kavarnak,
az irgalmatlan ég alatt
hanyattdölk a falnak.*

*A szomorúság tétován
kicsordul árva számon.
Mivé is lett az anyatej?
Beszennyezem kabátom.*

*Akár a kő, olyan vagyok,
mindegy mi jön, csak jöjjön.
Oly engedelmes, jó leszek,
végig esem a földön.*

*Tovább nem ámitom magam,
nincsen ki megsegítsen,
nem vált meg semmi szenvedés,
nem véd meg semmi isten.*

*Ennél már semmi nem lehet
se egyszerűbb, se szörnyebb:
lassan megindulnak felém
a bibliai szörnyek.*

Pilinszky egész munkássága alatt ez a hangulat alig emelkedik, de terjedelmében és összetettségében fejlődik. A nyelv egyszerűsége megmarad, és megértjük, hogy ez az egyszerűség, az érvelés következetességével együtt Pilinszky legfőbb fegyvere egy rendkívül bonyolult természettel való küzdelemben. A konfliktus intenzitása a vers erőteljes légköréből fakad – a magyar olvasók magának az írásnak egyenlőtlen felületi feszültségét és átható súlyát emelik ki. E belső küzdelem elemeit dramatizálja Pilinszky a következő versben (mely szintén korai darab), ahol a költő egy fiatal lányhoz szól. Pengeélen táncolunk a furcsa fizikai erőszak és aközött, amit Blake „a szellemi lét egész dühének” nevez. Embertelenség és végtelen, megkínzott kedvesség keveredik össze valami szent cselekményre utaló módon. A cím, utalván a Pilinszky fejében járó teológiai felhangra, *Bűn*.

*Gyerek vagy még, a tagjaid
mégis már szinte készen
vakítanak a hajlatok
derengő rendszerében,
s akár egy bujkáló mosoly,
ha csípőd nem, hát vállad
elárul és magadra hagy.
Tetőtől-talpig látlak.*

Nézlek, és nem bírom tovább,
egyetlen moccanásra
puhán megindul életem,
mint omló homokbánya.

38 Gyenge vagy még, hát menekülj
mielőtt utolérne!
Előre biccen a fejed.
Az első ütés érte.

Mohón tülekszenek feléd
a leroskadó évek;
mint kiéheztetett botok,
a rengeteg megéled.
Éjszakáim! az éjszakák
didergő csőcseléke!
testestül veti rád magát,
egy falatka kenyérré.

Fiatal csuklód eltörik
és bezúzzák a hátad;
az üdvösségük keresik,
mit nálam nem találtak.
Az elveszített gyermeket,
vakító ifjúságot!
S kifosztva elhajítanak,
mint talpig tépett zsákot.

Ez marad belőled nekem?
Ájult könnyel nézlek.
Hová a váll, mely tündökölt,
nyoma a tündöklésnek?
Zavartan tesz-vesz a kezem
az üres levegőben.
Te volnál, kit megöltek és
én lennék, ki megöltem?

Bár önmagára vonatkoztatva mindenféle felekezet címkéjét elutasítja, kétség sem férhet hozzá, hogy Pilinszky elsősorban vallásos költő. Ám vallását valami elsötétítette – délben, de elsötétítette. Úgy érezhetjük, hogy azt az Istent, akit keres, már nagyon is jól ismeri: a kövek és az üres, örök tér Istenét. Pilinszky tapasztalata végtére is a modern, a kelet-európai háborús nemzedék

tapasztalata. A II. világháború utolsó évében látta a koncentrációs táborok működését Ausztriától Németországig. Más szóval: Pilinszky Istenének teremtet világában a modern fizika és a haláltáborok egyaránt otthon vannak. Eme katasztrófának legfőbb áldozata megjelenik mindenhol a kortárs európai irodalomban. Ez a nyomorult alak azonban, ismereteim szerint, 39 csak Pilinszky műveiben jelenik meg szent ereklyeként, vagy szenvedélyes lelki, már-már imádatához vezető rajongás tárgyaként; reménytelenséggel átlényegített, ugyanakkor végtelen éhséggel a nem létező Istenhez felkiáltó teremtményként - ahogy a következő történetben is: *Francia fogoly*.

*Csak azt feledném, azt a franciát, kit
hajnalfele a szállásunk előtt
a hátsó udvar sűrűjében láttam
lopódzani, hogy szinte földbe nőtt.
Körülkutatva éppen visszanezgett,
s hogy végre biztos rejteket talált:
övé lehet a zsákmánya egészen!
Akármi lesz is, nem mozdul odábbb.*

*S már ette is, már falta is a répát,
mit úgy lophatott rongyai alatt.
Nyers marharépát evett, de a torkán
még alig ért le, jött is a falat;
és undorral és gyönyörrel a nyelvén
az édes étel úgy találkozott,
mint telhetetlen testi mámorokban
a boldogok és boldogtalanok!*

*Csak azt a testet, reszkető lapockát,
a csupa bőr és csupa csont kezét,
a tenyerét, mely úgy tapadt a szájra
és úgy adott, hogy maga is evett!
Az egymás ellen keserülő szervek
reménytelen és dühödt szégyenét,
amint a végső összetartozást is
önönmaguktól kell, hogy elvegyék!*

*Az állatian makogó örömről
a suta lábát ahogy lemaradt,
és semmisülten kuporgott a testnek
vad gyönyöre és gyötrelme alatt!
A pillantását, – azt feledném egyszer!
Ha fuldokolva is, de falt tovább,
és egyre még, és mindegy már akármit,
csak enni bármit, ezt-azt, önmagát!*

*Minek folytassam? – Őrök jöttek érte;
a szomszéd fogolytáborból szökött.
S én bolyongok, mint akkor is a kertben,
az itthoni kert árnyai között.
A jegyzetembe nézek és idézem:
„Csak azt feledném, azt a franciát...”
S a fülemből, a szememből, a számból
a heves emlék forrón rámkialt:*

*„Éhes vagyok!” – És egyszeriben érzem
a halhatatlan éhséget, amit
a nyomorult már réges-rég nem érez,
se földi táplálék nem csillapít.
Belőlem él! És egyre éhesebben!
És egyre kevesebb vagyok neki!
Ki el lett volna bármi eleségen:
most már a szívemet követeli.*

Pilinszky világából nincs kiút. Az egyszerűség, félszegen egyszerű nyelvezetének koppanása a vason, amely gyakran úgy tűnik, mohón vágyik a tények elkerülhetetlenségéből való menekülés pillanataira, nyíltan abból fakad, hogy Pilinszky szemben áll azzal, amit az érzéki világ végső állapotának tart.

Nem engedi, hogy bármi is kettejük közé férközzön. Hagyja, hogy teljes erővel lesújtson testére. A koncentrációs táborok világa és a kultúrától megfosztott emberiség végső látomása, együtt kell éljen ugyanabban a fejben, mint az illető lelki története és főleg, mint katolikus dogma és szertartás. A kettő ellentéte kielezi Pilinszky dilemmáját. Figyelme azonban a mindkettő középpontjában lévő egyénre összpontosul, és számos verse csupán e figura portréja, amint a következő rövid alkotásban is, melynek címe *Ravensbrücki passió*.

*Kilép a többiek közül,
megáll a kockacsendben,
mint vetített kép hunyorog
rabruha és fegyencfej.*

*Félelmetesen maga van,
a pórusaít látni,
mindene olyan óriás,
mindene oly parányi.*

*És nincs tovább. A többi már,
a többi annyi volt csak,
elfelejtett kiáltani
mielőtt földre roskadt.*

Pilinszky verseinek belső egysége, következetessége töretlen. Nem írt véletlen verset. Nemzedékének más kelet-európai költőjéhez hasonlóan ő is – saját szavai szerint – azt írja meg, amit nem tud meg nem írni. Megfogalmazása szerint úgy, mint a sakkozó, aki akkor lép, ha muszáj, és úgy, ahogy kényszerítik. „Szeretnék úgy írni – mondja –, mintha szótlan maradtam volna.” Nemzedéke számára a szavakat abnormális próbának vetették alá. Tapasztalatuk az olyan dolgok árát, mint 'igazság', 'valóság' és 'megértés' olyan magasra srófolta, hogy azt látszólag a hétköznapi nyelv nem képes megfizetni. Ezek a költők elnémultak, vagy tovább írtak; ha írtak, valami minimális, jól átgondolt reménységgel, vagy valami különlegesen fűszerezett ironiával. Az állhatatos vallásos természet nyomása alatt Pilinszky más dimenziókba emelte a problémát, amire már burkoltan utal, hogy verseiben az „áldozat” tapodtat sem mozdulva a börtönudvarról magára veszi Krisztus végzetét. A csend a kereszt csendje – a felkiáltás után.

Ez a csend egyesül minden létezés némaságával, magányával. Végső megnyilatkozása, amely úgy tűnik, ezen a ponton összegyűjti változatos témáit, egy vers: *Apokrif*. A verset lehetetlen lefordítani, ám a szó szerinti interpretáció talán sejteti a mondanivalót. A versnek három része van.

Mert elhagyatnak akkor mindenek.

42 *Külön kerül az egeké, s örökre
a világvégi esett földeké,
s megint külön a kutyaólak csöndje.
A levegőben menekvő madárhad.
És látni fogjuk a kelő napot,
mint tébolyult pupilla néma és
mint figyelő vadállat, oly nyugodt.*

*De virrasztván a számkivettetésben,
mert nem alhatom akkor éjszaka,
hányódom én, mint ezer levelével,
és szólok én, mint éjidőn a fa:*

*Ismeritek az évek vonulását,
az évekét a gyűrött földeken?
És értitek a mulandóság ráncát,
ismeritek törődött kézfejem?
És tudjátok nevét az árvaságnak?
És tudjátok, miféle fájdalom
tapossa itt az örökös sötétet
hasadt patákon, hárttyás lábakon?
Az éjszakát, a hideget, a gödröt,
a rézsut forduló fegyencfejet,
ismeritek a dermedt vályukat,
a mélyvilági kint ismeritek?*

*Feljött a nap. Vesszőnyi fák sötétén
a haragos ég infravörösében.*

*Így indulok. Szemközt a pusztulással
egy ember lépked hangtalan.
Nincs semmije, árnyéka van.
Meg botja van. Meg rabruhája van.*

*Ezért tanultam járn! Ezekért
a kései, keserü léptekért.*

*S majd este lesz, és rámkövíl sarával
az éjszaka, s én húnyt pillák alatt
örzöm tovább e vonulást, e lázas
fácskákát s ágacskáikat.
Levelenként a forró, kicsi erdőt.
Valamikor a paradicsom állt itt.
Féülalomban újuló fájdalom:
hallani óriási fáit!*

*Haza akartam, hazajutni végül,
ahogy megjött ő is a Bibliában.
Irtóztató árnyam az udvaron.
Törődött csönd, öreg szülők a házban.
S már jönnek is, már hívnak is, szegények
már sírnak is, ölelnek botladozva.
Visszafogad az ősi rend.
Kikönyöklök a szeles csillagokra –*

*Csak most az egyszer szólhatnék veled,
kit úgy szerettem. Év az évre,
de nem lankadtam mondani,
mit kisgyerek sír deszkarésbe,
a már-már elfuló reményt,
hogy megjövök és megtalállak.
Torkomban lüktet közeled.
Riadt vagyok, mint egy vadállat.*

*Szavaidat, az emberi beszédet
én nem beszélem. Élnek madarak,
kik szívszakadva menekülnek mostan
az ég alatt, a tüzes ég alatt.
Izzó mezőbe tűzdelt árva lécek,
és mozdulatlan égő ketrecek.
Nem értem én az emberi beszédet,
és nem beszélem a te nyelvedet.
Hazátlanabb az én szavam a szónál!*

Nincs is szavam.
Iszonyu terhe
omlik alá a levegőn,
44 hangokat ad egy torony teste.

Sehol se vagy. Mily üres a világ.
Egy kerti szék, egy kinnfeledt nyugágy.
Éles kövek közt árnyékom csörömpöl.
Fáradt vagyok. Kimeredek a földből.

3

Látja Isten, hogy állok a napon.
Látja árnyam kövön és kerítésen.
Lélekzet nélkül látja állani
árnyékomat a levegőtlen présben.

Akkorra én már mint a kő vagyok;
halott redő, ezer rovátka rajza,
egy jó tenyéryi törmelék
akkorra már a teremtmények arca.

És könny helyett az arcokon a ráncok,
csorog alá, csorog az üres árok.

Érezzük, jobban, mint más költőknél szokás, hogy Pilinszky látomása mögött valami misztikus élmény húzódik. Ennek az élménynek egyik fő eleme bizonyosan a magány – egyfajta kozmikus magány.

Ahogy az *Egy arckép* alában is.

Kihűl a nap az alkonyi grafitban.
Tágasságával, mélységeivel
a néma tenger arcomba világít.
Öreg vagyok. Nem hiszek semmiben.

Öreg vagyok, lerombolt arcomon
csupán a víz ijesztő pusztasága.
A szürkület gránitpora. Csupán
a pórusok brutális csipkefátyla!

*Hullámverés. Aztán a puha éj
boldogtalan zajai. Vak rovar,
magam vagyok a rámsötétedő,
a világárva papundekliban.*

*És egyedül a feneketlen ágyban.
És egyedül a párnáim között.
Magam vagyok az örökös magányban.
Akár a víz. Akár az anyaföld.*

Ez a magány több mint kozmikus élmény. Metafizikai állapot. Bensőségesen kötődik, Pilinszky egész költészetében, a testi szerelmen keresztül a teremtett világ szálnmasságához, ahol a reszkető teremtmények hasztalan hajtják végre mozdulataikat valami ragyogó ürességben. Ez a magány elkülönül a legközelebbi másik teremtménytől, ahogy a test is elkülönül az értelemről és a reménytől, ahogy a lélek elkülönül a vigasztalás bármely formájától. A másik lény jelenléte valójában a megváltás jelenléte lenne. A helyzet a szerelmes versekben válik igazán sajnóvá. A következő versben, például, a megszólított nő csupán azokban a katasztrófa-sújtotta pillantásokban jelenik meg, amelyeket istenségek számára tartogatunk.

Félmúlt

*Megérkezik és megmered,
kiül a hamunéma falra:
egyetlen óriás ütés
a hold. Halálos csönd a magja.*

*Összetöri az utakat,
összetöri a hold sütése.
És ketté tépi a falat.
Fehér zuhog a feketére.*

*Villámlik és villámlik és
villámlik a fekete nappal.
Fehér zuhog és fekete.
Fésülködöl a mágneses viharban.*

*Fésülködöl a fényes csendben,
a félmultnál is éberebb tükörben.*

*Fésülködöl tükrödben szótlan,
akár egy üvegkoporsóban.*

Részben ezek a szerelmes versek alkotják Pilinszky költészetének érzelmileg legelmélyültebb szegmensét. Figyelmét különös élességgel összpontosítja a halálosan ragyogó sötétségre, a rabság vagy a boldogság pillanatára, mely az elítélt rabra, a pokol tornácán lévő lélekre, vagy talán egy elveszett bolygón heverő csontokra vetül. E vers címe *A szerelem sivataga*.

46

*Egy híd, egy forró betonút,
üríti zsebeit a nappal,
rendre kirakja mindenét.
Magad vagy a kataton alkonyatban.*

*Mint gyűrött gödör feneke a táj;
izzó hegek a káprázó homályban.
Alkonyodik. Dermeszt a ragyogás,
vakít a nap. Sosem felejttem, nyár van.*

*Nyár van és villámló meleg.
Állnak, s tudom, szárnyuk se rebben,
a szárnyasok, mint égő kerubok
a bedeszkázott, szálkás ketrecekben.*

*Emlékszel még? Először volt a szél;
aztán a föld; aztán a ketrec.
Tűz és ganaj. És néhanap
pár szárnycsapás, pár üres reflex.*

*És szomjuság. Én akkor inni kértem.
Hallom ma is a lázas kortyokat,
és tehetetlen tűröm, mint a kő,
és kioltom a káprázatokat.*

*Eszteendő múlnak, évek, s a remény –
mint szalma közt kidöntött pléhedény.*

Költői nyelvezete eltér a többi modern európai költő nyelvezetétől. Klasszicista kidolgozottsága ellenére nem pusztán egyszerű és félreérthetetlen, de bizalmas, sőt barátságos. Versformáit nem befolyásolta a kísérletező hajlam – azok pusztán a feszesség és a lazaság között mozognak. A kísérletezgetés talán a tapasztalathoz való ideiglenes, úttörő hozzáálláshoz köthető; vagy a kifejezőeszközökkel való játékossághoz, amely azonban olybá is tűnhet olyasvalakinek, mint Pilinszky, hogy veszélyeztetni életcélját: tanúskodni

arról, ami elől nincs menekvés. Vagy lehet, hogy a kísérletezés a képzelet szabad átvizsgálásához, egy sereg módosuláshoz és azokhoz az új lehetőségekhez köthető, amelyeket az elme szül egy új helyzetben. Ám Pilinszky számára a helyzet, ami igazán fontos, nem új. Ugyanakkor mi kétkedhetünk-e abban, hogy valójában ez a legújabb? A következő versben, melynek címe *Intelem*, így határozza ezt meg: 47

*Ne a lélekzetvételt. A zihálást.
Ne a nászasztalt. A lehulló
maradékot, hideget, árnyakat.
Ne a mozdulatot. A kapkodást.
A kampó csöndjét, azt jegyezd.*

*Arra figyelj, amire városon,
az örök város máig is figyel:
tornyaival, tetőivel,
élő és halott polgáraival.*

*Akkor talán még napjaidban
hírül adhatod azt, miről
hírt adnod itt egyedül érdemes.*

*Írnok,
akkor talán nem jártál itt hiába.*

Pilinszky valójában egyáltalán nem más költőkkel mutat hasonlóságot. Sokkal inkább olyan alkotókkal, mint Van Gogh, bizonyos vonásokat tekintve Dosztojevszkij, és leginkább talán Simone Weil. Ezek a szélsőséges művészek, belső vívódásaik különleges természete, a szenttel és az önpusztítóval határos lelkialkatuk révén közel állnak Pilinszky írásaihoz, amelyekben ismételen felszínre is törnek. Az említett alkotók teljes elkötelezettsége, arra irányuló kísérletük, hogy magukhoz öleljék a legnyomorúságosabb emberi valóságot, és egyszersmind elérjék a legteljesebb lelki tudatosságot – Pilinszky saját álláspontja is. Álláspont, amely megerősítette költészete tekintélyét, és példának állította a modern Magyarországon. Ezen álláspontját nyíltan ki is fejté prózai műveiben és interjúiban. Költészetében ez sugárzik a poétikai atommagból, egy tény misztikus kinyilatkoztatásából, abból az elkerülhetetlen végső állapotból, amelyre az ember ítéltetett.

1

48 *Ők levetkőztek a sötétben,
ölelkeztek és elaludtak,
miközben te a ragyogásban
sírtál és mérlegeltél.*

2

*Alkonyodott.
A rozoga melegben
papírközelbe ért a nap.
Minden megállt.
Állt ott egy vasgolyó is.*

3

*„Világ báránya, lupus in fabula,
a jelenidő vitrinében égek!”*

Pilinszky világában nincs semmiféle vallásos értelemben vett üdvözülés vagy megváltás. Éjszaka van, a körülmények értelmetlenek, és a szilárd tárgy egy halom szörnyűség. Mindazonáltal a versek ellentmondanak üzenetüknek. Nyilvánvalóan tele vannak jelentéssel és fénnel. Az elítélt összekarmolt koponyája, a katasztrófa-fényben úszó fal, a szárnyasok faketreceikben, melyek sejtbeli tulajdonságokként újból felbukkannak – mindnek valami kísérteties, ragyogó perspektivikus mélysége van, mint korai vallásos festményeken ábrázolt tárgyaknak.

Valahol a lüktető idegrendszerben egy kétségbeesett, rögtönzött felszentelő csoda történt. A gyötrelmet nem lehet megkülönböztetni az örömtől. A rettenet középpontjának, az ütközés pontos helyének meghatározása közben Pilinszky rendkívüli energiaforrásra talált. A kihálás előtti pillanatról kiderül, hogy ez a teremtő pillanat. Végül tehát úgy érezzük, hogy nincs érzelmi fordulat. Az eredmény nem megnyugtató, de gyógyító. A szörnyűség és az áldás különös frigyre lépett. A katolicizmus központi misztériumainak képi ábrázolása és a haláltáborok elemi borzalmi furcsán egymástól függenek.

„Lehetséges-e a páriák művészete? Az emberben megrekedt állati igénytelenség remélhet formát, szavakat? Ritmus, amely csak pulzál, mint a kutyák nyaranta, lehetséges-e? Szellem, amely szegényebb minden hasonlatnál,

s kopár, akár a kő, nem a tudatunkban, hanem a földre szegezve? Nyelv, aminek nem volt ereje kibontani lombját-ágait?

Mert van itt valamiféle szomjuság, amit még senki meg nem itatott. Nyomorúság, aminek törzse mind irtóztatóbban zihál.

Övé lesz minden hatalom és dicsőség.”

49

(Fordította: Volom Viktor)

*A rádióesszé eredetileg a BBC adásában hangzott el, (feltehetőleg) 1971-ben. Ted Hughes eredeti gépiratának másolata Csokits János hagyatékából került elő. (A Szerk.)

JÁNOS PILINSZKY

János uol,
akinek mely féjeseu
Szeretem költészetét
É akinek sose
tudom megköszölni
barátságát,
tiszta szívvel:
János

Pilinszky János verseit fordítani nem könnyű, ennek megfelelően minden fordítói próbálkozás (törekvés) dicséretes és elismerést érdemel, legyen az német, cseh, lengyel vagy angol. A legutóbbi idegen nyelvű Pilinszky-kötet,

50 Gyukics Gábor

PILINSZKY FORRÁS

János Pilinszky: *Passio*

(Translated by Clive Wilmer
and George Gömöri)

a szerző *Harmadnapon* című kötetéből felépülő *Passio* tizennégy angol nyelvű versét összeszokott páros jegyzi. Clive Wilmer és George Gömöri – azaz Gömöri György –, akik közös munkájukkal már korábban is hozzájárultak a magyar költészet legjavának angliai terjesztésé-

hez, amint azt egy remek Radnóti Miklós-kötet (*Forced March*, 2004) és két kötetnyi Petri György-fordításuk (*Eternal Monday*, 2000, *Night Song of the Personal Shadow*, 1991) bizonyítja.

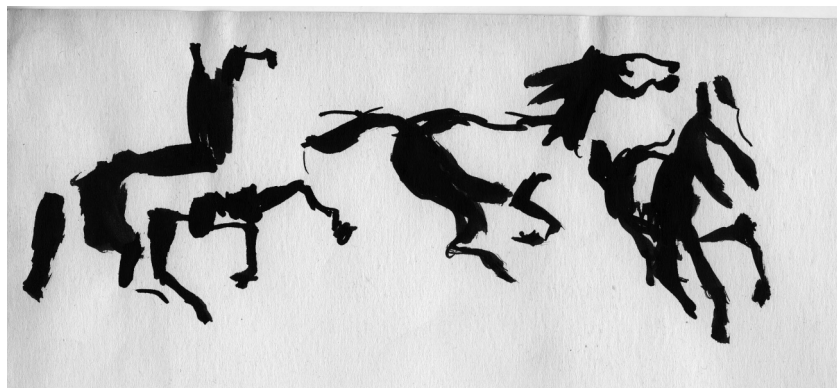
Wilmer és Gömöri a legendás angol költő és fordító, Ted Hughes után értelmezi újra Pilinszky költészetét angol nyelven. A gond az, hogy a *Passio* tizennégy verse nem feltétlenül elegendő ahhoz, hogy igazán fel lehessen mérni, milyen is a Pilinszkyhez méltó angol változat. A két fordítónak nehéz dolga van, mivel Hughes fordításai ismertették meg Pilinszkyt az angliai olvasókkal, és nem könnyű egy legenda ellenében bebizonyítani, hogy az új változat közelebb áll Pilinszky eredetei szándékaihoz, gondolataihoz, képe-
ihez, magához Pilinszkyhez.

Ted Hughes Csokits János nyersfordításait vette alapul, aki – tele jó szándékkal – olyan közel kívánt maradni az eredeti Pilinszkyhez, amennyire az lehetséges. Ezt a vonalat követte Ted Hughes is, felvette a Csokits által megkezdett fonalat, és úgynevezett olvasható angol változatra írta át a verseket. Hughes Pilinszky-változataiban arra törekedett, hogy a vers eredeti gondolata megjelenjen fordításaiban, ami legtöbb esetben az eredeti formai sajátosságok elvetésével járt együtt. Hughes meg akarta tartani az úgymond szó szerinti fordítás érdességét. Többek közt épp ezt emeli ki Ted Hughes fordítói módszeréről írt tanulmányában Tara Bergin, miközben hozzáteszi, hogy sajnálatos módon ennek köszönhető az, hogy nem jelent meg Pilinszky-kötet Amerikában, mivel az ottani kiadók szerint ez a fajta ún. túlságosan a szó szerintiséghez ragaszkodó fordítási módszer gúzsba kötötte Pilinszky költészetét.

Ezzel szemben Clive Wilmer és Gömöri György nemcsak az eredeti gondolatiságot, hanem a formát, ritmust és a rímeket is fontosnak tartotta megőrizni, és igyekezett az eredeti Pilinszky-verset ezeknek a kitételeknek megfelelően angol nyelvre ültetni.

A két változat között a *Francia fogoly* című versnél a legfeltűnőbb a különbség. A Wilmer–Gömöri-fordítás gördülékény, dallamos és ritmusos és (a Hughes-fordításhoz hasonlóan) a vers gondolatiságát is kiemeli: nem vész el Pilinszky sajátos valósága és látásmódja sem, miközben szinte órá-
51 ütésnyi pontossággal követhető párhuzamosan a magyar eredeti és annak angol megfelelője. A Hughes-változat meg-megáll, szünetet tart, talán azért, hogy kiemelje a gondolatiságot. A fordító, dacára felkészültségének, mintha ösztönből fordított volna. A Wilmer–Gömöri párost emellett állhatatos tudatosság jellemzi, az ő fordításuk folyamatos mozgással biztosítja a gondolati és az érzéki aspektus megnyilvánulását. Pilinszky rendkívül gazdag és egyedi képi világával és gondolatiságával valódi katarzist képes nyújtani az erre fogékony olvasónak. Hasonló hatást elérni idegen nyelven keveseknek sikerülhet, de az az érzésem, hogy a Ted Hughes - János Csokits és a Clive Wilmer - Gömöri György fordítópárosok, bár különböző megközelítéssel és megoldásokkal, időnként képesek voltak megjeleníteni és mintegy kiteljesíteni a Pilinszkyre jellemző áhítatos, de nem ájtatos, és ugyanakkor könyörtelen életérzést és életszemléletet. Nem véletlen, hogy a *Passio* versei közül három fordítást a szerkesztők beválasztottak az *I Lived on This Earth, Hungarian Poets on the Holocaust* című antológiába is.

A *Passiót* olvasva egyértelműen elmondható, hogy ismét egy igen színvonalas Pilinszky-fordítás jelent meg angolul, ami remélhetőleg a kortárs magyar költészet felé irányítja az angol nyelvű irodalmárok, műfordítók, kritikusok és kiadók és természetesen az olvasók figyelmét. Ez a mai nehéz helyzetben, amikor egyre nehezebb a magyar kultúra értékeinek külföldi bemutatása, s amikor a kulturális közvetítés egyre komolyabb forráshiánnyal küzd, különösen fontos esemény. (*Worple Press, Tonbridge 2011*)

A hóhér naplójából

Egyes történt, hogy meginoztam,
 s elvesztve egyensúlyomat
 a fenehatlen és királyi csónokban
 meg is történt, hogy meginoztam.

Különben csak az órák ketzegek
 egyre pontosabban,
 egyre hangosabban.

Nem tudok meghalni többé,
 miatta a gyémántokat visszahelyeztem
 [a koronába.

Jánosnak kivételes baráti
 szeretettel: Piliuszy János

Nemrégem biciklista voltam. Vagyis ültem a nyeregben és pedált tapostam, egyedül hajtva a kihalt városon át, véget nem érő egyenes utakon, mind elszántabban. Az idő nem változott, mindig esőre hajló, kicsit borongós „angol” időben haladtam egy kétes cél felé, mígnem éreztem: most fordulnom kell és akkor veszély vár rám – hirtelen elém ugrott egy hatalmas vörös démon, elfogta az utat! Nagyot rúgtam belé, átperdült fejem fölött és arra ébredtem: bal lábam nagyujja sajog.

MAI DÉLIBÁB-KERGETŐKNEK

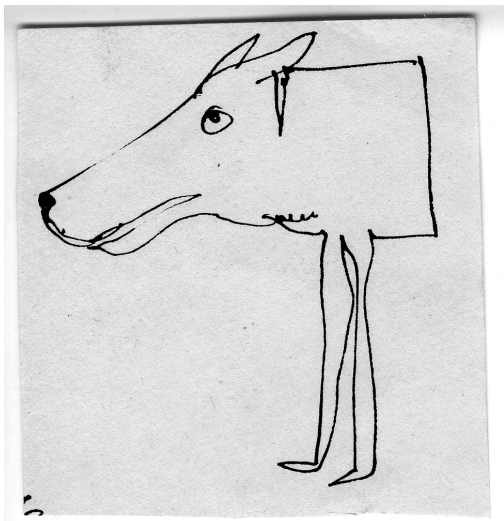
Hét évig ha tartott az Ezeréves Birodalom és vagy tízszer ennyi ideig egy másik „örök szövetség”, ami aztán szétesett darabokra. „Csak ami *nincs*, annak van bokra” írta a költő, s inkább hiszek neki, mint annak, ki magát táltosnak képzei és csak egyben állandó: az alakváltozásban. A középkorban nagyobb lakomákon pávahúst tálaltak, így nem árt vigyázni a hasonlatokkal, nehogy beleragadjunk a tejjel-mézzel folyó mesékbe, hiszen ma még mézeskalács csak annak jut, akit „a mi kutyánk” hozott világra.

.....
Nincsen sivárabb, mint egy nép árvasága.

GLOSSZA EGY ÁLLATKÍNZÁSHOZ

Vernek egy lovat mért pont Torinóban*
 verik szegény párát szörnyű ez valóban
 de lássuk be volt is van is ennél sokkal
 de sokkal A technikában
 legfejlettebb múlt század számtalanszor
 túltett ezen élve eltemetett
 vagy utolsó lehelletükig esztelenül
 megkínzott áldozataival mindez nemre
 korra vagy vallásra való tekintet nélkül
 Vedd észbe az oroszot aki iszonyatos éhségében
 társa húsát marcangolta egy német
 fogolytáborban vagy azt aki tíz évvel korábban
 Ukrajnában evett levágott kishugából
 A kín katalógusa végtelen s bár az emberi
 gyűlölet formái démonian változatosak
 néha rántör a részvét amitől a „jön-rosszon túl”
 prófétája egy igásló szenvedésén zokog Torinóban

**Utalás egy utcai jelenetre, amitől Nietzsche idegösszeroppanást szenvedett 1889-ben.*

(szino)líra

torzósótár

ÁHÍTAT

az érzések valahol a mélyben mindig összekeverődnek a gyermeki csodálkozó tekintetéből

egykor bőven zuhogott az áhítat finom kontrasztját képezve az egyetemes böjtnek a rozoga

kerti kiskaputól a hálósobáig s befutva törékeny aprócska ívet melyben csak a hiány szép mitológiája számít csöndben meppihent minden mozgás anyánk fáradt ölében nem létezett akkor még külön az önzés spontán kitörő izgalma és a tekintélyelvek alá szorított szemérem

a tárgyak játszottak velünk csipás ébredéstől a megkívánt alvásig s a könnyű álomban szinte

minden ott volt mitől a gyerek hazavágyik imák nélkül bimbózó ösztöneit le-
tapogatva s bár

gyanútlanágának nem létezett semmilyen metafizikus alapja léte a táguló terek természetes része volt majd csordogálni kezdett belé iskolapadokban valami tudásfélének nevezett olcsó siker körötte fűrtökben gyülekezett a holt szeretet s ahhoz már kevés volt minden gyülekezett

hogyan lábra kapó szorongásait átsegítse az aknákkal telehintett zónákon ár-
vulni kezdett nem találva istenét s egyre kevésbé sejtette mi a tét mialatt szokásos napi köreit a táblán leróttá

AHOGY

56 a kis brigittát az iskolában szinte mindenki csodálta sportosan fiús
volt a haja az elég meredek
lépcsőkön libbent kis szoknyája s bár a fehérneműben akkor még nem
léteztek az ezoterikus
színek nekünk elegendő volt egy kis kék vagy egy kis rózsaszínű látvány hogy
hatalmas ütés landoljon kamaszos szívünk táján pedig e korai szivárvány nem
alkalmas a továbbgondolásra
nem adatott még megfelelő rálátásunk az izgatató szőrös nagy pinára ma sem
tudom mi végre
kukucsáltunk hisz szerszámunk nem állt a harci képben legfeljebb a szájunk
s nem érdekelt
minket hogy egyszer majd imádjuk a szebbik nemet őrült rohangálások és
intrikák mögé bújtt bennünk a szemantikailag feldolgozatlan szerelem inkább
a salakos udvaron fitogtattuk növény erőinket míg csak meg nem csapott min-
ket egy bús szemű fiú a kerítés tövénél vidnek sokkal több volt ez a kislány a
gondolatilag emésztetlen erénynél aminek valós jelentését akkoriban ter-
mészetesen nem tudtuk hová tenni ahogy barátunk aki a viszonzatlan vágy-
ban lassú ívben elkezdett senyedni máig különös eset nemsokára bambán
bandukolhattunk koporsója megett

AJÁNDÉK

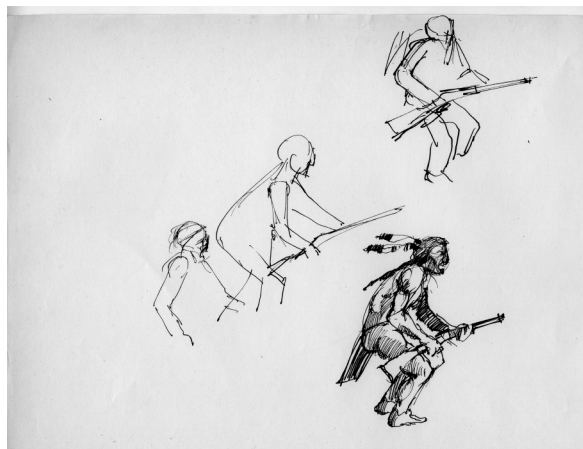
a gyanú árnyéka tisztátalan világban már mindent belep lassan kételkedni
kezdesz magadban hogy körötted rend-e a rend s a kapott gesztus meddig is
analizálható s bizonyos helyzetekben miképpen volna jó érintetlenül maradni
mivel a napi pléhkeresztel nyakadba is szakadhat egy harki átmeneti terro-
ristáké és szélhámosoké akkor pedig te mint egy habkönnyű zsoké végig lo-
vagolhatod büntudattal az életed mely cinikus kaszálás ellen sosem volt
vértezett legfeljebb akkor lengett át merengő szemeid mögött a bánat ha
korlátolt felelősségű pöcsösök lesajnálta
két ereszkedő kézfogás között s üldözőktől vehette át az üldözött ártatlan
alsó szinteken még
fényesen csillogó medáliát miközben eme milljó karú lény a homályló túllo-
dalról integetve át hűségesen jelezte vissza a kétes ajándék nimbuszát ám a
kételem félelmes kórként már hatol is egyre beljebb a paranoiába futtatott
psziché mikroklímájában mind gyakrabban bizalmatlanul lenget valami torz

reflexet mely az érte nyúló kezét bántja és kezdi bekeríteni a hermeneutika gyanakvásra épülő nagy magánya s nem hiszi hogy valaki egyszer elmagyarazza ártatlanságát

57

AJÁNDÉKOZ

visszarévedni első ösztönös cselekedeteinkre dús érzelmek nélkül talán nem is lehet ahogyan jóságos izgalommal egykor elszenvedte a kigyerek a mára már véleményesnek tűnő mikulást
s a legkopottabb időben is megadatott jézuskája mert nem véletlenül ment át valamelyik drága a szobába későbbiekben a másik szobába olykor aprókat csengetve mivel az utód még zsenge
a rafinált lesre még nem forgatja ki a ruhásszekrény hátsó tereit így aztán minden áhítatra int
a kopott fehér ajtó felnyitásakor de névnapokon még az apró srácnak is volt kisebb bája mivel kileste hogy anyukának olykor van vattája s a sarki lepusztult boltba csikorgó bicajával nosza
eltekert s mivel soha nem volt miénk a kert az első utcai virágágyasokról összeszedtük elmúlt testvéremmel a kis kókadt csokrokat ha pedig alkalmunk volt mit anyánk úgy szeretett mezei virágokból szedegettünk jó sokat apánk-nak dohányboltból vittünk aprócska ajándékot az öreg
trafikos néni jóságosan ráérezett hogy a gyermek most ajándékozik és ha menet közben le is szív néhány slukkot majd nem emiatt dől össze a világ hanem ha túlnőjük ezt a kis apró harmóniát

KITETTEM A LÉPCSŐRE

Tegnap feljött a pincéből egy sárkány,
szalonnával a kezében.
Azt gondolnám, ilyenek már nincsenek.
Egy szelet kenyeret kért.
Míg a konyhába mentem, leültettem az előtérben,
de mire visszaértem, már csak valami
iszapos lé és állott szag fogadott.
A kenyeret kivettem a lépcsőre.
Még mindig ott van.
Estére odakint vércsék lepték el a nádaszt.
Azóta kissé tétován járok a lakásban.

GYENGÉN FÉNYLETT

Kint a tónál bogarak ültek a fűben.
Ritkán szóltak, inkább csak nézték a partot.
Fürge társaik, miként táncolják
át magukat a szürkületből az éjszakába.
Ebbe a bekígyósodott, ciripelő, tóparti sötétségbe.
Gyengén fénylelt a Hold megszokott oldala.

Reggelre megjelentek a hangyák,
és kezdték széthordani az apró testeket.

MATEMATIKA

Számolni mindig szerettem, főleg összeadásban voltam jó. Tetszett, ahogy egyre bővültek a számkörök, amikor már olyan nagyon voltak, hogy írásban kellett ezeket a műveleteket csinálni. A matekban volt végtelen, sosem tudtam elképzelni, csak valami nagyon nagy számot, ami közel lehet hozzá. A matektanárnő ideges típus volt, mint anya, csak neki rángott is a feje és fejhangon beszélt. Egyszer azt mondta háziellenőrzés után, hogy most megtanuljuk a négyzetreemelést, írja fel valaki, hogy kettőanégyzeten. Nagycsaba, a magatartászavaros, hiperaktív, de nem hülye srác jelentkezett, gúnyos na-k és a tanárnő kíváncsi arckifejezése közt. Felszólítás után a táblához ment. Fogta a porzókrétát és felrajzolt egy kettést, mellé, indexbe, a nyakához pedig egy kis kockát. Őrült nevetés tört ki, Nagycsaba pedig egyre csak kérdezgette, őszintén, hogy mostmiért. Nevettem én is, zavartan, mert ugyanígy oldottam volna meg. Honnan tudta ezt ott és akkor bárki is? Megszégyenülten ült le, mint általában, nem tudom már, hogy folytatódott az óra. Ő később intézetbe került, drogos is volt, mostanában újra a faluban van, alkalmi munkákból él az anyjával, akit állítólag ver is. A tanárnő akkor őszintén nevetett, nem volt ideges. Később a férje rákos lett, és halála előtt nem sokkal elmondta neki, hogy van egy eltitkolt fia, akit mindenki ismer, csak nem úgy, mint az ő fiát.

A hatványozás egyszerű művelet. Próbálok nagy számokra gondolni, amik közel lehetnek a végtelenhez.

A SÉTA 2.

Nem köszöntem egy kislánynak a Mikszáth utcában. Ritkán sétálok arra. Az édesapja vezette kézenfogva, mondogatott is neki valamit közben. Négy éves lehetett talán. Szembejötték, mi kitértünk a bicikliútra, mintha ennek lenne jelentősége. A kislány rámnézett a sapka alól, és jó előre, mint aki felismert, mosolyogva azt mondta, szia. Csak én hallottam, sem az apja, sem a mellettem nekem beszélő haverom, ebben biztos vagyok. Ez aznap volt, mikor újra láttam a szomszéd öregurat. Képtelen volt bemenni egy üzlet fotocellás ajtaján, az üveget tapogatta kicsivel arrébb, mint aki rejtekajtót keres. Sokáig néztem visszafelé, de nem segítettem neki. A köszönéstől bevallom, leblokkoltam. Láttam, ahogy a kislány arcáról lehervad a mosoly. Fogalmam sem volt, hogy a haverom miről beszél. Nem mertem visszanezni, mert tudtam, hogy a kislány igen, néztem a járdát, és ugyanolyan komoly pofával hümmögtem magam elé. Javában ősz volt már ekkor. Szomorú, férfias évszak.

November volt, őszi sötét, síkságcsönd, nyálkás-köd jött reggel és alkonyatkor, majd később érkezett a fagyban ropogó talaj, és mi ketten a régi tábori barrakkokat hoztuk rendbe ott=a Hortobágy szélén. Az épülettetőket foltoztuk,

a rozsdás kerítést, az udvar repedezett betonját

Kalász István 61

javítottuk. A vaságyakat

hegesztettük, a zuhanyzókat tisztítottuk; az

elhagyott úttörőtábor

akartuk megnyitni. Újra.

Abból akartunk +élni,

hogy majd nyáron gyerekek

jönnek a táborba; árvák,

kicsapottan éhesek,

összeverték. Szegény családból

származók, város-

szélén lakók. És mi táboroztatjuk őket. És pénzt kapunk. Nyáron. Hatalmas

volt az ég, gémelek repültek a Hortobágy felé, keleten a hegyek feketéllettek,

jobbra H., a faluszagú alföldi város a házakkal, kertekkel. A bezárt varrodával,

malommal, a templommal a főtéren. A város határában, a bekötő út mellett

volt a Gork csárda, odajártunk este, munka után. Mi ketten a „voltak”. A volt

mérnök, a volt művelődésszervező, a két borostás városi, az ügyetlenek.

Akik jöttek ide, hogy belekezdjenek az újba=a régi táborba a csatorna partján.

A Gork csárdában este a Venczel testvérek ültek, ők napközben fát, betont,

salakot fuvaroztak ide-oda, le-föl a síkságon, este vicceket hoztak női mel-

lekről, megy a magyar és a román..., voltak még a Sárköziék: apa + fia, ko-

romfekete arcok, komor tekintet, dohos lehelet, szótlanság, lopott gépek

otthon, Sárköziék építkezéseken segítettek. Jött a kövér Géza, a kirúgott

rendőr, ő pedofilokat lőtt le képzeletében, peng, golyót a farkába, peng,

kettőt a térdébe, meg az öreg János; ott ültünk sűrű cigarettafüstben,

a rekedt hangok félbeszakadt mondataiban, a nevetésben, még mi ketten a

Gorkban. A táborból... És jött a Belga. Is. Tudtuk: a Belga Belgiumból jött,

a közeli tanyán lakott, a meggyilkolt holland örökösétől vásárolta a házat.

Jan, „afeneholland” eljött hazájából, mondta Ferenc, az öreg kocsmáros; az

a Jan senkit sem bántott, tartott kecskét, tyúkot, aztán egy éjjel megtámad-

ták, leszúrták az udvaron, úgy vérzett el a magyar sárban, mint a disznó.

Szegyén. A Belga szőke, hallgatag férfi volt, nem beszélt magyarul, negyve-

néves lehetett, koszos inget, poros nadrágot, fakó kabátot hordott, estefelé

jött gyalog, pálinkát kért, beült a sarokba, az öreg tévé alá, hallgatott, ivott.

Egész üveg pálinkát ivott meg, aztán lefordult a székről, ült-feküdt a fal mel-

lett nyitott szájjal, de senki sem bántotta, senki sem vette el a pénzét, senki

KI

„Wenn einer es weiß,

weiß es keiner.“

(L. W. Wittgenstein)

nem rúgott bele. Hagyták a szék mellett feküdni-ülni ferdén; később felébredt, pislogott, motyogott, felállt, imbolygott, pálinkát kért a pultnál. És ivott tovább. A Belga nem beszélt, nem kért pénzt, csak jött, ivott, lefordult a székről, egy óra múlva felébredt, dűnnyögött franciául, majd záróra
62 előtt elment. Vissza a megölt holland házába.

Mi azon az őszön javítottuk a barakkot, üvegeztük az ablakokat, festettük az összefirkált falakat: Anyád!, Itt volt Imre!, Hajrá FRADI!, Kurva vagy!, és néha veszekedtünk, mi ketten: a volt művelődésszervező és az oly régen volt mérnök. Vítáztunk kalapálás, faragás, zsíros kenyér, uborkaevés közben azon, hogyan legyen ez a tábor? Mi legyen a jövő? És a pénz? A volt mérnök azt mondta, ezen a táboron itt, a pár barakkon, a raktáron, a dűledező istállón, a rozsdás zászlórúdon, a szétmállott könyvkupacon az egykori kultúrteremben, átok ül. Átok van a szétrúgott ajtókon. Tudod, mondta a mérnök, meghalt itt egy fiú és egy lány, ezért ide csak felnőtteket szabad/na beengedni, akik bírják az átkot. A *volt-itt* rosszat. A reggeli és esti zászlófelvonást, vigyázzban-állást a gyerekeknek. Néha éjjel lépéseket, hangokat hallok, valaki sír, mondta, és suttognak. És mégis mit szólnál aktfotós tanfolyamhoz, jönnének németek, belgák, hízott osztrákok papucsban, haha, mi hoznánk a pucér nőket eléjük, szép, fiatal lányokat, borotvált lenne a magyar hónuk alja, fénylő a gömbölyű puncijuk a löszfal előtt, támadna erre a vágy, ja-ja, das ist gut, fikkenn, lenne magyar pénz. Na? Röhögünk.

Igen, így dolgoztunk, kalapáltuk, csavaroztuk össze az elhagyott úttörőtábor a csatorna partján. És a zizegő papírra, a jövőre=pénzre gondoltunk, este meg jártunk a földek mentén a Gorkba. És oda jött a Belga is, ült a sarokban, ivott és ivott, még akkor sem állt fel, ha Brüsszelről beszéltek a feje fölötti tévében, ha félmeztelen lányokat mutattak a tengerparton, ha sportkocsik csillogtak irodaházak előtt, ő csak ivott, nem szólt. November végére járt, tiszta volt az ég, csak az egyik barakkot tudtuk fűteni az olajkályhával, keletről jött fel a hideg szél, a gémek nem repültek már, csak vadkacsák hajnalban, a fagy kúszott a ruhánkba, a cipőnkbe, és mellünkre ráült a metsző levegő, ujjainkat szorította a hideg, igen, így azon az estén siettünk a Gorkba. Leültünk, ittunk, beszéltek ugyanazt át és vissza és megint, hogyan is legyen a körhintával, ha lesz egyáltalán, és jött a Belga is, leült, itta a vegyes pálinkát csendben, aztán lassan lefordult a székről.

Az öreg Sárközi szólt először az ajtó mellől, na, ez nem kel fel, meghalt-vége. Ferenc lassan kijött a pult mögül, odahajolt a belgához, figyelmen nézett a fehér, borostás arcába, és azt mondta: tényleg meghalt, mert ő - folytatta - munkásőr volt régen, ő tudja, milyen a halál, a belga? Halott. Már hideg. Az ujjai merevek.

Az asztalra tettük a testet, a volt művelődésszervező fölé hajolt, hallgatta, ver-e a szíve, majd a WC tükrét hozta+tartotta az orra alá, filmben látta,

hogy így kell, húzta fel+nézte a Belga szemét, végül azt mondta, ez csendes, nem ver a szív. Halott ez már. Ott feküdt a faasztalon, a poharak, sörös dobozok, hamutartók között. A Belga. A szemünk előtt halt meg, itta ki magát az életből.

Jelenteni kell, mondta Ferenc, a halált kell, de nem, szólalt meg G. 63
=volt rendőr, miközben a halottat járta körbe, nézte, senki sem is-
merte, senki sem tudja, honnan jött, senkinek sem hiányzik a Belga, minek
akkor? Ki kell tölteni egy csomó papírt, magyar-ázni, telefon-állni kell, a kö-
vetség jön, a városból nyomozók ide, kérdeznek keresztbe és megint, tanukat
keresnek hosszasan. Trükkösen. Hogy volt? Mikor történt? Maga hol ült
akkor a kocsmában, he? Mindenki gyanús lesz itt. És újságírók jönnek,
az újságban cikk és fényképek a Gorkról, a táborotokról, minket lát az
ország, nézett körbe, és mit, miért kapott inni a Belga? Elővesznek min-
ket! Miből élünk, kik vagyunk, minek, hogyan, miért, na? Bonyolult
lesz az élet. Bezárják a Gorkot is? Leheet az is, kiabált G., senki sem
tudja, honnan jött, mondta, tessék el. Menjen le a föld alá, legyen
nyugalomunk. Nem bántottuk, de nem idevaló, minek akkor?

Kutyák futnak a síkságon. Elszöknek a kertekből, kijönnek a felénk
rugdalók városából, iszkolnak oldalazva, céltalanul, néznek félénken,
állnak az út mentén, ülnek a Gork előtt, üzekednek, ugatnak a csator-
naparton. És a kutya a halottat kiszagolja, kiássa éhesen, megrágja!
Ez nem jó, ez veszélyes. Az éhség... nagy úr. Mi legyen hát a halottal?
G., a volt rendőr azt mondta, a kutya kiássa, ezért a táborba vele, a
kerítés mögött, a fal tövében jó lesz neki. Ott védve van a kutyáktól.
Ott vége a sorsának, kérdezte a művelődésszervező=én, és gúnyosan
mosolyogtam, de mi van, ha nem akarjuk, kérdeztem tompán, mert
elegünk van? Ha végre, azt mondjuk: nem.

Akkor, szólalt meg Sárközi sötét tekintettel, takarodtok innen a tábo-
rotokkal együtt vissza a városba. Nem vagytok ti sem közénk valók, meg a
végén felgyullad a rohadt táborotok. A mérnök nevetett, a volt művelődés-
szervező nyelt és bólintott, és Ferenc gondosan abroszba csavarta a belgát.
A kezét, a testét, a fejét. Aztán cipeltük mi ketten botladozva, a sötét ösvényt
követve a táborba, a kerítés védelmébe, közben a mérnök azt mondta: de mi
volna, ha azt akarja a Belga, vigyük vissza a hazájába! Nem itt az idegenben
így haljon meg? Ő, folytatta, elvinné haza, ha lenne pénze, ha lenne ideje,
ha nem így élne, mint most él! Ilyen nyomorúságosan. Itt. Ennek az ember-
nek kettőnk kezében van az anyja, testvére, gyereke, lehet, van egy nő, aki
szerette. Ki tudja? Az ember nem iszik ok nélkül, és a végén mindenki haza
akar jutni így vagy úgy. Nem-e? Én csak hallgattam, vittük tovább, vittük,
végül letettük a barakk mögé. A keményre fagyott földre.

Új Forrás 2013/3 – Kalász István: Ki
„Wenn einer es weiß, weiß es keiner.“ (L. W. Wittgenstein)

Féltél a Sárközitől, kérdezte a mérnök, és én bólintottam a sötétben, tizenegy óra múlt, fekdüztünk a kemény ágyon, igen, mondtam halkan, féltém, hiszen fenyegettek. Tudod, mondta a mérnök, mindig arra a két gyerekre gondolok, hogy szerették egymást, táboroztak itt, úgy tizenöt évesek lehettek, 64 éjjel rájuk törtek, elkapták őket meztelenül, bevitték a parancsnokhoz, állítólag megszöktek, mondták másnap, de a nevelő részegen kibeszélte, ez nem volt igaz, a tábor vezetője verte éjjel őket, úszott vérben az iroda, meghaltak, végül elásták őket valahol a táborban, érted? És másnap? Azt hazudták, megszöktek azok ketten. Érted? Én érzem őket, itt vannak valahol. Nyugtalanul. Most meg a Belga is jön ide? Feküdtem a hidegben, bámultam a semmit magam fölött, a múlt szellemeire gondoltam, majd a halottra, a barakk mögött.

A felhőtlen égből kékes fény szivárgott, abbahagytuk az ásást az istálló mögött, jobban mondva feladtuk, a keményre fagyott talaj nem fogadta be az ásók hegyét. Mi lesz, kérdezte a mérnök, és én, aki, nem éreztem művelődésszervezőnek magam, azt mondtam tompán, beleengedjük a csatornába. Ússzon el a Belga. A tengerhez vele, és nevettem. A csákányra támaszkodó ritkás hajú mérnök: a negyvenöt éves, kétszer nősült, elvált, kétszeres apa, elbocsátott ember, adóssággal, autóbalesettel, ÉS: az autójának nem volt biztosítása, lett így felfüggesztett három éve, a mérnök tengernyi bánat-bajjal háta mögött azt mondta: nem és nem. Ő most elmegy a Belga házához, megnézi, mit talál ott, okmányokat talán, leveleket, amiből megtudja, ki és honnan jött ő, ki mikor szülte a halottat, és ír levelet. Kézzel megírja: az Ön fia-férje-apja itt élt, halt ebben a távoli országban. Megírja, hogy ledőlt a székéről, meghalt. Ne várják többé. Megírja, hogy a Belga senkit sem bántott, békés ember volt, és nagy bajjal a lelkében ült mindig a Gorkban. Jössz-e velem, kérdezte a mérnök borús pillantással, tartasz-e? És én, elvált, állás nélküli, már csak az anyai örökségben bízható, adótartozásos, idegenvezető is volt már ember, én, aki reggel mindig arra a gondolatra ébredtem, hogy a baj nem ismer korhatárt, azt mondtam halkán, a halott lelkiismeretünk öre, rendben van, megyek. Ne legyünk gyávák! És mentünk is. A sűrke ég alatt.

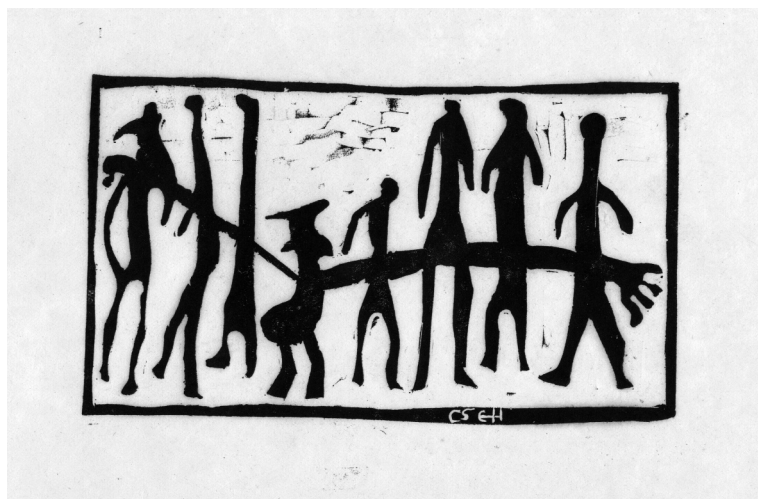
A zsindeyes ház a nyárfasor mellett állt, a hosszú szántó föld mögött. Letaposott drótkerítésen, szűrős bozóton léptünk át, és megláttuk az udvaron a Sárközi gyereket. Faládát túrt fel. Gyors, türelmetlen, kapkodó mozdulatokkal. A házajtó nyitva volt, odabent égett a fény, zajok szűrődtek ki. Miazisten, mondta a mérnök, ezek itt! Széééégyen. Fosztogatnak! G. volt rendőr lépett ki a házból, kezében kabátot(?) tartott, röhögött. A mérnök megállt, és azt mondta, ez nem lehet, ez nem, rohant előre, nekiugrott G.-nek. A torkának. A Sárközi gyerek felállt, hagyta a ládát, az arcába vágtam, elesett, felüvöltött.

Most lett oda a jövőm=a tábor, gondoltam, ment semmibe a munka, a maradék életem, belerúgtam a fiúba, nem tudom már ismét elkezdeni, gondoltam, az öreg Sárközi rohant ki az udvarra, kezében kés, a mérnök állt vele szemben, G. rendőrpisztolyt mutatott, az égbe, majd a mérnökre lőtt, de nem talált, a mérnök nevetett. Megdöglesz, rohant felém az öreg Sárközi, én pedig? Néztem az egyre közeledő vörös arcát, meszes szemét. Ő markolta a karomat, én pedig ütöttem. Hová menjek innen, gondoltam, vége már, és aztán ömlő meleget éreztem a vállam táján.

65

Másnap találkoztak a Gorkban. Sárköziék, G. a volt rendőr, a mérnök és a volt művelődésszervező. A rendőrség nem tudott meg semmit, de nem is kell, mondta Ferenc, mert volt itt adok és kapok tegnap. És legyen ennek vége. Tessék eltemetni a Belgát! Ne kaparjuk így el, ember volt. Nekünk, mondta Ferenc lassan, van helyünk a temetőben. Az én helyem még üres, tegyük oda. Alattam nyugszik majd tisztességben. Én befogadom. És utána mindenki vendégem a Gorkban, na? Hoztam fehér inget mondta Sárközi lassan, viselhetné a Belga a koszos trikó helyett. Mégiscsak jobb így, nem? Öt férfi: Sárközi és fia, G., a volt rendőr, a mérnök és a művelődésszervező, egyszerre bólintottak, mintha mosoly lett volna az arcokon. Teherautó állt meg odakint, az idősebbik Venczel érkezett. Bejött, gyertek ki, morogta, kitédultunk, Venczel lelökte a teherautóról a ponyvát, fakoporsó volt odafent, szereztem, mondta Venczel, mert koporsóval illik elmenni, és kapok mindenkitől ezer forintot. G. volt rendőr halkán azt mondta, jó, hogy legalább egyikünk innen, ez a Belga, ő legalább szépen menekült ki innen.

Új Forrás 2013/3 – Kalász István: Ki
„Wenn einer es weis, weis es keiner.“ (L. W. Wittgenstein)

A kortárs magyar irodalom egyik nagy sikertörténete a krimi műfajának az utóbbi években tapasztalható újbóli felértékelődése. Elég arra gondolnunk, hogy egyre több hazai szerző próbálkozik rég elfeledett, vagy itthon eddig

66 Reichert Gábor

A REGÉNY SZÍNLELÉSE

Kalász István: *A zsebtolvaj*

ügyi regény „összepakosítására” is. Előbbire kézenfekvő példa lehet Kondor Vilmos Budapest-sorozata, az utóbbi kategóriába talán Csabai László *Szindbád, a detektív* című kötete sorolható. (Egyébként Kondor és Csabai legújabb kötetéről közös kritika olvasható az *Új Forrás* 2011/7. számában, Turi Márton tollából: *Biztató nyomok*, 21–29.)

A posztmodern bűnügyi történet hagyományai itthon minden bizonnyal Lengyel Péter *Macskakő* című művével kezdődtek. A történelmi köntösbe bújtatott, sokhelyütt szándékosan „ponyvásított”, ám folyamatos nézőpontváltásokkal, narrációs játékokkal dúsitott regény tartható az első komoly, hagyományos krimi és posztmodern szintézisét megteremtő magyar alkotásnak. Minden bizonnyal ehhez az (idáig azért nem túl népes) „vonulathoz” kíván csatlakozni Kalász István is *A zsebtolvaj* című kötetével: a zentai zEtna kiadó Vulkáni Helikon című sorozatában megjelent, alcímében „*A színlelés regénye*”-ként aposztrófált mű ugyanis szemlátomást többet kíván adni az olvasónak, mint „egyszerű” bűnügyi történetet. A kérdés csupán az, hogy a szerzői oldalról érzékelhető komoly ambíciók mennyire teljesülnek a kész szöveg olvastán, s mennyire találkoznak a befogadó elvárásaival. Magyarán szólva fennáll az „aki sokat markol, keveset fog” veszélye, hiszen egy izgalmas, hangulatos, poétikai flikkflakkokat nélkülöző krimi is érhet többet, mint egy fölöslegesen túlbonyolított, de „legalább” a kortársi elvárásokhoz alkalmazkodó szöveg. Nem árulunk zsákbamacskát, Kalász István tolvajtörténete beleesett ebbe a csapdába: kellemes krimi helyett egy túlszilázott egyveleg-regényt kaptunk. Mégsem mondhatjuk, hogy a helyenként érthetetlenül megcsavart, kissé átgondolatlan történetvezetés, vagy a néhol túlírt, erőltetetten poétikus nyelvezet tönkretenné a könyvet, az események sodró lendülete ugyanis sokszor a döcögősebb részeken is átsegíti az olvasót. Mégis felmerülhet bennünk a közhelyes gondolat, miszerint a kevesebb – mint oly sok esetben – ezúttal is több lehetett volna.

A zsebtolvaj névtelen főhőse egy a társadalomból önmagát tudatosan kiszakító, minden konvenciót már-már görcsösen felrúgni igyekvő dacos

tán nem is létező krimi-hagyományok felélesztésével, de történetek kísérletek a posztmodern irodalmi gondolkodás és a történetorientált, eddig nem kifejezetten a formabontó poétikai megoldásairól felismerhető bűn-

különc-figura. Ellenszenvé tulajdonképpen az egész világ felé irányul, mindenekelőtt azonban saját magával nem képes kibékülni, mizantrópiája elsősorban lesújtó önképéből táplálkozik. A hétköznapi életből való kivonulása azonban végső soron mérhetetlen pökhendiségével magyarázható: belső monológjai alapján úgy tűnik, végtelen önutálata ellenére valamiféle hamis messiás-tudat mozgatja sokszor megmagyarázhatatlan cselekedeteit. Ezért érzi magát felhatalmazottnak arra, hogy mások zsebében turkáljon, s modern Rózsa Sándorként a vagyoni igazságos újrafelosztásán fáradozzon – azzal a különbséggel, hogy az általa elképzelt igazságos világrend középpontjában egyedül ő áll, a lelkiüket a bankoknak, a pénznek, a globalizációnak stb. stb. (ismerjük a maszlagot) eladó alsóbbrendű véglények (tehát lényegében a teljes emberiség) méltatlanok arra, hogy a közelébe férközzenek. Önkéntes száműzött-imázsához természetesen hozzátartozik, hogy nagy szerelme elhagyta (nem értette meg, hogy csak azért állt tolvajnak, mert a társadalom nem hagyott számára más választást – ejnye, ejnye), bánatát pedig minden adandó alkalommal alkoholba fojtja. Bár a szerző minden bizonnyal nem pontosan erre törekedett, főhőse, az általa s ebből következően a regény által felvázolt világkép oly mértékben ellenszenvesre sikeredett, hogy tulajdonképpen az első oldalaktól kezdve elutasítottam bárminemű azonosulást az elviselhetetlenül egocentrikus főhőssel. Mélyenszántónak álcázott, mégis iszonyúan sekélyes gondolatfutamai, gyakori hivalkodó utalásai számottevő irodalmi és zenei műveltségére és a tolvaj-lét mint egyfajta művészi tevékenység meghatározása meglehetősen hiteltelenné teszik a figurát az igazságos megmondóember szerepére.

Paradox módon viszont éppen ezért (vagy többek között ezért) Kalász István regénye *olvastatja magát*. Egy idő után érdekelni kezdi az olvasót, hogy mégis mi az az eddig nem ismert körülmény, esemény, életrajzi adat, amiért a főhős úgy érzi, joga van hozzá, hogy ilyen vehemenciával ítélkezessen minden és mindenki fölött. A cselekményt beindító történések jó apropót kínálnak az elbeszélő számára, hogy hosszabb-rövidebb kihagyásokkal, szakaszosan tekintsen vissza gyerekkorára, első szerelmére, tolvajjává válásának történetére, vagyis megpróbálja az olvasó számára is fényt deríteni kiválasztott-tudatának eredetére. *A zsebtolvaj* szokatlanul rövid (átlagosan egyoldalas) fejezetei hol szorosan kapcsolódnak egymáshoz – ilyenkor a következő rövid fejezet ugyanott folytatódik, ahol az előző abbamaradt –, hol megbontják az időrendet, és egy hirtelen váltással egész másról kezdenek beszélni. Az események menetébe gyakran közbeékelődnek a narrátor (kétes hitelű) bölcsekedései, az elbeszélés pedig többször eltérő regiszterbe vált, hogy egészen más beszédhelyzetet teremtsen elbeszélő és olvasó között

(ilyen a második rész végére illesztett naplórészlet, amely végül ügyesen csúsztatja egymásba a történet jelen idejét és az azt részben dokumentáló naplófeljegyzéseket).

68 A jól működő, dinamikus kötetszerkezet és az élvezetes elbeszélői stílus azonban nem képes minden esetben pótolni a szűzsé hiányosságait. *A zsebtolvaj* legnagyobb problémája, hogy egyszerre túl sok mindenről kíván szólni. A krimi-jelleget erősítő maffiatörténet, amely abból bontakozik ki, hogy hősünk pechére éppen a nem megfelelő embert rabolja ki a Keleti pályaudvaron, eleve nem rendelkezik kellő felhajtóerővel. A (mint később megtudjuk, hamis) dollárokkal teli boríték „véletlen” elemelése egy közepesen félelmetes maffiózótól nem tűnik olyan nagy horderejű cselekménynek, amiért piti zsebtolvaj főhősünket állandó megfigyelés alá állítson egy profi bűnszervezet, amely ráadásul még így se képes visszaszerelni az ellopott összeget. Arról nem is beszélve, hogy a zsebtolvaj, miután rájön, hogy nincs egy súlycsoportban ellenfeleivel, miért nem adja vissza azonnal a borítékot „jogos” tulajdonosának, de ha már úgy dönt, hogy nem adja vissza, miért gondolja mégis meg magát a történet utolsó oldalain? A maffiatörténethez egy ugyancsak ötletszerűen kibontakozó szerelmi szál is kapcsolódik, ehhez még vegyük hozzá az elbeszélő-főhős gyerekkori „traumáinak” elbeszélését, tehetős ügyvéd apjához fűződő ellentmondásos kapcsolatának megjelenítését, és tolvajjá nevelődésének történetét, amelyben egy Mesternek nevezett, szintén tehetős férfi tanítja meg a szakma fortélyaira... Kalász István túl sok történetet akar beleírni regényébe, amelyek azonban önmagukban sincsenek megfelelően kidolgozva. Ennek eredményeképpen zsebtolvajunk története megmarad a felszínen, és nem értjük, mit is akar mondani az elbeszélő a sok-sok fragmentum felvillantásával.

Mégsem éreztem úgy a kötetet olvasva (mint rengeteg más krimi esetében), hogy nem érdemes továbblapoznom a történetben, mert úgyis teljesen mindegy, hogy hogyan fog folytatódni. Végig érezhető ugyanis, hogy ellenszenves elbeszélőnk elkeseredetten keres valamit: minden arroganciája ellenére látszik rajta, hogy próbál kikeveredni saját maga által előidézett kétértelmű léthelyzetéből, addig azonban nem jutott még el, hogy ezt be is vallja magának. Ez a folyamatosan érzékelhető belső feszültség teszi többé a könyvet „egyszerű” kriminél – a lélektani regény és a krimi-műfaj jellegzetességeinek nem megfelelő arányú vegyítése miatt azonban egyidejűleg kevesebb is marad annál. Mindent összevetve tehát izgalmas regénykísérletnek tartom *A zsebtolvajt*, amelynek nem lehet eltagadni erőnyeit – úgymint erős hangulat, olvasmányos stílus, figyelemreméltó poétikai fogások –, ám a történetvezetés kidolgozatlanlansága miatt mégsem mondhatjuk sikeresnek Kalász István vállalkozását. (*zEtna, Zenta 2011*)

Gyukics Gábor nem bőszavú költő. Eddigi életműve néhány, rövid verseket tartalmazó vékony könyv. Emellett azonban évtizedek óta keresi, találja és segíti (költő)társait. Sokáig élt Amerikában, ahol mindenki számára „nyitott versesteken” olvasott fel; hazaköltözve adaptálta ezt a formát: egy évtizeden át szervezett ilyeneket Magyarországon. Másrészt angolra fordítja magyar költők verseit, magyarra amerikaiakét – köztük például az indián identitásá-

Tábor Ádám 69

JELEK A SZÉLBŐL

Gyukics Gábor: *kié ez az arc*

ból táplálkozó St. Louis-i Carter Revard műveit. Gyukics költészetében és költő-létében egyaránt arra figyel és érez rá, ami a levegőben van, de csak kevesen érzékelik. Arra, ami – mint Halász Péter társulatának hajdani remek színésze, az ugyancsak indián gyógyfüves (és talán sámán) Karlee Poney mondta egyszer majd’ két évtizede a Merlinben – : „*is in the wind*”. Gyukics ezeket a történéseket érzékeli, ezeket igyekszik elkapni új kötetében is.

Gyukicsnál a költőiséget egy rejtőző archaikus-egyéni arc és az objektív, sokszor tárgyilagos, sőt, szinte szenttelen leírás közötti feszültség generálja. Minimalista poézise szófukar közlések és leírások szigorúan-oldott versekké szervezése. „Hogy mi válik jellé, érzékenységünk nívójától függ” – mondja Szabó Lajos. A Gyukics- vers többnyire egy, mások által – gyakran épp látszólagos hétköznapiságuk okán – nem észlelt élmény, látvány, tapasztalat, állapot egyszerre vázlatos és nagy pontosságú rögzítése. Ez lehet természetélmény („óvatosan lépkedsz az erdő szórta avaron / nem rugdosod szét mint régen gyerekként // a fák lombjai között alig látszik az ég / a gíngkőlevelek alatt nem ér az eső / megszimítod kérgén a mohát // hajadba juharvirág pereg / vadgesztenyére lépsz / felveszed / fáján harkály kopog / zajodra félretartja fejét / megnéz magának /és elrepül”), lehet városi minimál-esemény („a villamos /résnyire nyitható ablakán besurranó szél /ülésen felejtett (hagyott) újságot lapoz /néhol beleolvas /hümmög / gyorsan a végére ér / – irodalmi lap – /susogja és kirepül /a villamos épp nyíló ajtaján”). A két vers azt is jól példázza, hogy a költő a minimalizmuson belül milyen széles regiszteren játszik: az elsőként idézett vers, az *esélytelenül* hagyományos természetlírájától a szellemes című *mozgó könyvtár* finom humoráig. A minimalizmus tehát csak egy első, durva közelítő jellemzése a Gyukics-versnek, amelyik első látszatra ugyan a mindennapi, jelentéktelen vagy ismétlődő történések, helyszínek, környezet szintjén, ám valójában a kizárólag a költői érzékelés számára telített légtérben húzott kötélén lépked. Egyik jellemzője a természeti elemek valamint a tárgyak, dolgok megszemélyesítése. Előbbit

jól érzékeltetik a következő sorok: „cigarettdád együtt parázslík veled / a füstért bejön a szél / körülnéz mi mást vihetne még / de csak legyint / fintorogva / [...] félretolja a függönyt / és miután távozik / becsapja maga után az ablakot”. Utóbbit pedig a *sétány 2* című négy soros: „üres a pad / támlája
70 hosszában / végigrepedt / a szobor melléül / vigasztalja”. A tárgyak megszemélyesítésével a minimalista objektív költészet olykor egyenesen tiszta szürrealizmusba csap át: „mozognak a székek / fel- és elrepülnek / csupasz lábukon feszül a szálka / keringenek az ég alatt...” (*vágta*).

Az átpoétizálás jellemzői a paradox verskezdetek vagy -zárlatok is. Az *amerikai csendélet* realiztikus városnegyed-ábrázolása meghökkentő két sorral zárul: „*a helyiek / nem ismerik a környéket*”. A *kint is bent is* című darabban utcai és házbeli minimál-események, szél, pocsoló, bogarak „tetteinek” leírása pedig egy poétikus ítélettel: „egyikük sem figyel / a hencegő időt”.

A keskeny út – pláne egy kötélén – mindig kockázatos. Ha a vers megragad a minimális helyzetleírásnál, kicsit kevés marad, mint a *sínen sínkövel tört dió* esetében: „a fémkerék / sínen sínkövel tört / dióhéjat ékel a talpfák közé / hangjának fonala / megváltozik / csattogása elhal / a vasúti híd felett”. Ha viszont személyes élményt nem éreztető, thrillerfilmet idéző fikció az egész vers, az meg *túl sok*, mint a *keletről* című darab. Emellett még ebben a fecsegéstől nagyon is mentes költészetben is akadnak olykor fölös sorok, főleg a befejezéseknél: „létezésed / juttatja eszedbe / halálad”. De az egész kitűnő kötetben ezek a versek a kivételek. Többségük sikeresen egyensúlyozik a vékony kötélén, jó néhány pedig átjut a maradandóságba. Ilyen a nyitódarab, a *körhinta*, a rögtön rákövetkező haiku, a *tavasszal*, a már idézett *vágta*, az *után-futó*, a *mi*, a *nem érdekli veletek mi lesz*, a *gyerekjáték*, a *csempézett szavak*.

Gyukics első hallásra zeneitlen, valójában modern zeneiségű rímtelesen szabadverseket ír. Úgyszólván az egész kötetben végig ugyanazon a természetes, nem emelt – mondhatni *földhangszintes* – egyenletes hangmagasságon szólal meg. Ezt tükrözi a „kottában” azaz az írásképből a verzál betűk és az interpunkciók teljes hiánya. Másrészt a csöndek, a szavak, phrasek, sorok, strófák közti *szünetek* a szűkszavú szövegekkel közel azonos súlyú funkciót kapnak. Ezáltal a Gyukics-vers tömör és levegős lesz egyszerre.

A költő többnyire kerüli a nagy szavakat és témákat. Érzékenységi nővójának köszönhetően – mint fentebb kifejtettem – a látszatra egyszerű vagy éppen hogy nem is látható jelenségekben fedezi fel a költőiség jeleit. Versei ilyen jeleket transzformáló jelek, szigorúan a jelképiesség előtti vagy utáni fázisban. A visszatérő, központi motívumok – kiemelten a *szél* – sem szimbólumok. Bár persze vannak kivételek: „rezgő falevél / zápor verte fáról / avarrá sodor a szél // a földön hangya / a földben giliszta / éleszt újjá”. A csakis a költő által felfogott, „a levegőben” lévő jel angolul szó szerinti értelemben

„a szélben” van („in the wind”). A legalább egy tucat Gyukics-versben expliciten is fújó szélről ugyanúgy „nem tudjuk, honnan jön és hová megy”, ahogyan szerzőjük útjának sincs sem kitüntetett oka, sem telosza. A kötet anyagának évszakok szerinti ciklusokra tagolása valamiféle *ciklikussággal* rokon szemléletre utal. Az utolsó ciklus, a *télen* csupán egyetlen – ugyancsak remek – darabból áll. A *nem sejtik* hangsúlyos kötetzárlat. A többinél elvontabb, ars poetica-szerű vers a nagyobbrészt érzékelhető-látható-fogható valóság-elemeket is tartalmazó költemények valódi, ezoterikus szintjére, a csak költői füllel érzékelhető rezgésszám-tartományban meghallható – és a csendnek Gyukics lírájában már említett döntő szerepére – mutat rá: „résnyire megnyílik a / csend / helyet ad egy körötte zajongó / hangnak / amint a hang belép / elhalkul / egyvé válik a csenddel / a kint rekedt hangok összeverődnek / lesik a csend mikor nyílik újra”. Az igazi vers születéséről szóló ritka igazi vers egy igazi költő kötetének tökéletes summája.

Új Forrás 2013/3 – Tábor Ádám: Jelek a szélből
Gábor: *ké ez az arc*

Úgy tudom elképzelni a *Számvetésforgó* verseinek alanyát, mint akinek mindkét vállán egy-egy alak ül. A bal vállon, mondjuk, Orbán Ottó csücsül, a költőelőd, teljes életművével, és annak szellemiségével. Hasonlóan súlyos teher nehe-

72 Bicsérdi Ádám

VERSEK, A TARTÓS KAMASZKORBÓL

Nyerges Gábor Ádám:

Számvetésforgó

megidézése, netán folytatása, másrésről viszont épp a lezárás, egy fájdalmas véget érő szerelmi történet leltárba rendezésének vágya. Nem véletlenül idéződik meg Frankenstein alakja az egyik versben (*Levél egy idősebb pályatárshoz – helyett V. Az elmaradás receptje*): a *Számvetésforgó*ban egyszerre ott a(z) (újra)teremtés és az eltemetés mozzanata is.

A kötet cím szójátéka is erről a kettőségről árulkodik. A számvetés vizs-zatekintő és az időt egy pillanatra mesterségesen megállító cselekedet, a vetésforgó viszont pont a folyamatos, tervezett változtatás szimbóluma. Ebben a szóösszetételben tetten érhető az a hangvétel, ami az egész vers-csokrot jellemzi: önmagával civakodó, folyamatos ellentmondásokba ütköző, de azok felett (helyesen) nem ítélkező versnyelv, rengeteg (ön)íroniával.

A fenti gondolatmenet persze leegyszerűsítés csak, mert a kötet ennél jóval szerteágazóbb, minthogy két ellentétes hangulatú irányvonal mentén értelmezzük, de ez egyben ítélet is a részemről, mert azok a versek, amik ezen az értelmezési körön kívül estek, akár többszöri olvasatra is, a gyengébb pontjai a kötetnek. A kompozíció megszerkesztésekor, a versek kiválasztásánál érdemes lett volna ezt is mérlegelni, mert egy 180 oldalas, 10 ciklusra bontott verseskötet már csak terjedelméből adódóan is sokszor próbára teheti olvasója figyelmét, türelmét. Emiatt hanyagolnám is a ciklushatárok túlzott komolyan vételét. Sőt a komolyságot, úgy ahogy van, hanyagolhatjuk, a kezdő *Énvoikáció* azonnal útba igazítja gyanútlan olvasóját: „hogyan ilyen meg olyan szellemi / örökség kell, / meg így meg úgy, / méghogy kötetnek védőszentje, / gyertyát ne tartsam bazmeg”. Hogy aztán egy sorral lejjebb máris visszatáncolva ettől a hangnemtől ezt olvassuk: „de azért fölémszítálsz végül persze / és kifeszítetted a szárnyakat”. Ez a feleselő, civakodó hangnem tematizálja majd a későbbiek során is a megidézett (feltámasztott) költő és a lírai én párbeszédét.

zedik a másik oldalra is: egy múltbéli Múza, egy lezárt vagy lezárandó szerelem minden örömeivel és gyötrelmével. Nyerges Gábor Ádám második kötetét két látszólag egymástól eléggé elütő téma uralja, hiszen egyik részről ott a hommage, Orbán Ottó szellemiségének méltó

Tisztelet és megvetés, odafigyelés és flegmaság vetésforgóban. Nyilvánvaló, hogy ha valaki verseskötetében nem csak a mottók vagy egyéb utalások szintjén, hanem konkrétan verseinek cselekvő, beszélő alakjaként idéz meg egy példaképet (?), akkor ott többről van szó, mint egyszerű tisztelgésről. Orbán Ottó nem csak Orbán Ottó, nem csak egy védőszent, 73 aki vigyázva figyeli a fiatal költő minden egyes leírt betűjét, és éjszaka csendben kijavítja a hibákat, vagy az alvó pályatárs fülébe súgja a legjobb mondatokat, hanem ennél jóval emberibb (értsd: nem hibátlan) figura. Épp ez a tökéletlenség (tökéletlenség?) az, ami Nyerges érdeklí és ez az, amiért Orbán Ottó is csetlő botló félholtként jelenik meg a versekben.

Ráadásul, ha megvizsgáljuk, mely versek kerülnek terítékre Orbán életművéből, akkor tovább tisztul a kép. *Epilógus, A tigris bajusza, Föltámadás, Lakik a házunkban egy költő, Levél egy fiatal költőhöz*: Orbán életművének kései darabjai ezek. Az Orbán lírájára jellemző iróniával és humorral átítatott, számvetésszerű, az életművet összegző („versünk ha vers egy tigris bajuszát cibálja”; „verset írni annyi mint pusztá kézzel nyúlni át egy tömör téglafalon”), a számvetés és az összegzés valódi lehetőségét mégis megtagadó, kigúnyoló („lyukas vödörünkkel nekiállunk kimerni a világóceánt” ; „fonj egy életen át a vessoraidból lepkehálót”) művek. Ez az az ellentmondás, ami Nyerges költészetében is oly sokszor megjelenik. De ami még ennél is fontosabb és üdvözlendő: Nyerges legjobb pillanataiban egy dologban túlzás nélkül állíthatóan választott elődje szintjén van: hétköznapiság és ünnepélyesség akár soronkénti variálásában, a maró gúny és a kegyetlen éleslátás folyamatos váltakozásában akár egy versen belül is.

De nem lehet eléggé hangsúlyozni, nem csak tisztelgésről van szó ezekben a versekben. Leginkább a feldolgozás, vagy modernebb kifejezéssel élve a remix szó illik ezekre a művekre. Ennek a műfajnak az eredeti definíciója valahogy így hangozhat: saját képre formálás, az eredeti mű értékeit megőrizve. Azzal, hogy Orbán Ottó a versek mozgó, olykor beszélő szereplője, jó döntést hozott Nyerges, de a megvalósítás már kevésbé tetszetős. Az ennek a témának szentelt ciklusban (*Levél egy idősebb pályatárshoz – helyett*) csak egy vers nyújtja a színvonalas feldolgozás élményét: a saját búcsúztatását végignéző és aztán Pest utcáit járó költőt bemutató vers (*Orbán Ottó, Magyarország, Kétezer-valahány*). Itt érezni, hogy Nyerges nem csak a helyzet adta komikumot „használja” fel. Tovább lép, és a fentebb említett technikával, a komikumból szinte észrevétlenül terel minket a költemény magasztosabb régiókba: „kinek is tűnne fel egy tízéve halott költő, mikor az őket se / látják, zombik ezek mind, [...] azért ugyan nem volt értelme visszajönni, hogy az ember szarul érezze magát, [...] azért végre újra mosolyog / és sátáni, cinikus vigyorral [...] egyre olajozottabban és hevesebben, mint

annak idején, újra írni kezd.” A ciklus többi verse sajnos laposabb humorú, nem érezni a szellemidézés valódi súlyát. Vagy a feltámasztás helyzetkumánánál ragadnak le ezek a művek („erre nyugtomból itt költöget hergel / mint valami megzavarodott vekker”) vagy egyszerűen súlytalanok

74 („nem tudhatom ki volt [...] vele is magam kettőzöm. / De közbeszól, hülyegyerek inkább mér nem nőzöl?”

„Az ifjúság szikrája csak előleg, / [...] Felnőtt fejjel dől el, mi lesz beled, költő vagy trükkös mesterverselő, noha a vers amúgy tartós kamaszkor [...] // Ólomként súlyos lesz, ami ma könnyed, / de léghajóba kell a nehezék, / versbe a hús, a csont, a vér, a könnyed – / a föld, hogy lehessen fölötte ég”. Ezek Orbán Ottó tanácsai fiatal pályatársai számára és érezhetően Nyerges is a könnyedség és a nehézség egyensúlyát keresi. Az (nevezzük így) Orbán-versek mint fentebb taglaltam, véleményem szerint nem rendelkeznek elég nehezékekkel, hiába építi bele verseibe Nyerges az előd legtalálóbb képeit, metaforáit. A kép így felemás, nehéz eldönteni, hogy csak egy jópofáskodó tiszteletnyilvánítással vagy méltó hommage-zsal van-e dolgunk.

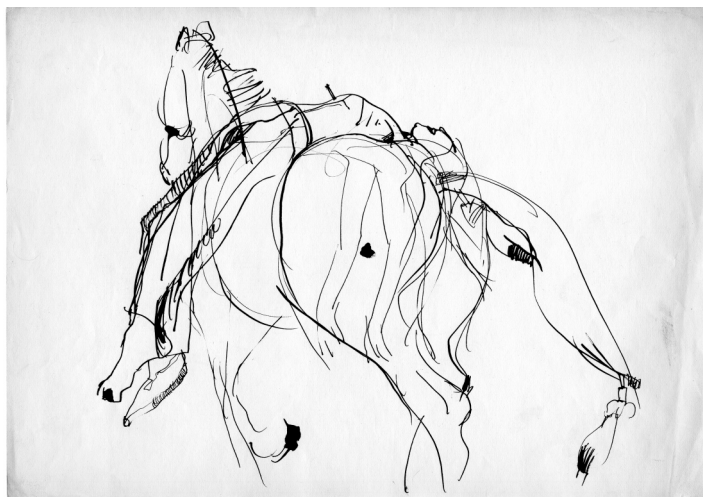
Csalódásunkat azonban jócskán enyhíthetik a kötet azon versei, amikor Orbán Ottó személye helyett csak annak szellemisége örködik a sorok felett. Amikor a versek alanya végre tényleg nőzik, megfigyel, emlékezik, egyszóval él, és nem „holtakkal sétálgat”. Ezek a kötet valóban kiemelkedő pillanatai. A *Képriport Valahonnanból* például úgy beszél hitelesen és gondolatébresztően egy kortünetről (a fiatal értelmiség külföldre áramlása, ennek folyamatos dokumentálása online közösségi oldalakon; az itthon maradtak dilemmái: menjek vagy maradjak?), hogy látszólag csak ironizál a problémával. Vagy amikor ritkán, de a gyerekkor tévé-emlékei ügyesen szimbólumokká, vagy allegóriává válnak, legyen az a Dallas-mitológia (*Fordított Júlia*), vagy a tini vígjátékok idilli világa (*Mikor ezt majd el kell dönten*). Itt végre egyensúlyba kerül könnyedség és nehézség, különösebb erőlködés vagy mesterkéeltség nélkül. Ezek nem felnőtt és ólomsúlyú költemények, vagy nem próbálnak azok lenni, és ez az attitűd jobban is áll Nyergesnek.

Itt az idő azonban, hogy a másik fő témát felölelő versekről is szót ejtsek. A kötet rendkívüli sokszínűsége miatt nehéz a sziporkázóan (ön)ironikus és szórakoztató (*Himnusz a Szerzőhöz, Egy másik Himnusz a Szerzőhöz, Himnusz A Nedvességhez A Szemben*) művek után/mellett ráhangolódni a megrázó szakítás-versekre (*Gubó, Neveket keresünk, Elégia, Visszavenni a nevet*). Mellbevágó a hangnemváltás, de ha ezen túltesszük magunkat, a versgyűjtemény legértékesebb darabjaira lelhetünk. A *Gubó* például olykor egy bugyuta popsláger szókészletét használja („minden nap javulok valamit neked”; „tudom hogy kellenék neked”; „ennyire kellesz nekem”), ám ez a szándékosan beépített gagyi valahogy mégis jól illeszkedik a versbe. A *melléütesek* cikluscím alá sorolt versek amúgy is mintha végig egy megfelelő nyelvet keresnének

(így nem véletlen a cikluscím sem): szentimentalitás, megindultság nélkül beszélni egy elmúlt szerelemről, és egy fájdalmas szakítás utózöngéiről. Ilyen nyelv viszont nem létezik, így Nyerges nem parancsol megálljt ezeknek az olykor csöpögős, giccses kifejezéseknek, sőt, ahogy az a *Neveket keresünkben* olvasható „El is döntöttem ebben a versben egy szót se javítok”. Hozzá kell tenni azonban, hogy a kötet egyértelmű csúcspontja, a *Visszavenni a nevet* kitárulkozása nélkül, azért ezek a „melléütesek” megmaradnának a próbálkozás, egyfajta önterápia szintjén, ami vajmi kevés izgalmat rejtene olvasójának. De a ciklus végére helyezett *Visszavenni a nevet* jóval túlmutat az önterápián, és az egyszerű alanyi költészetten, és így az egész ciklus egyfajta fokozásként, ráhangolódásként értelmezhető, amíg elérünk ehhez a cikluszáró költeményhez. „Szeretni melléütes félrehangolt / zongorán / szeretni savban fürdés / nyílt sebbel” – ez már nem a korábbi versek érzelmes, szavakat kereső hangja. Vallomás ez, de hideg fejfel. Ez az a hideg fej, és távolságtartás, ami a kötet más részeiben is többször felbukkanhatott volna.

A *Számvetésforgó* tehát összességében kimerítő képet nyújt Nyerges költészetéről, mert ebben a kötetben tényleg minden oldalról megismerhetjük az igen széles skálán mozgó költői repertoárt, és ha ez volt a cél, akkor az tökéletesen teljesült. De ez a kamaszos, jó értelemben vett szétszórtság, vagy szelídebben fogalmazva, ez a mindenbe belekóstoló költői attitűd legközelebb már nem biztos, hogy működni fog. Mert nem elég csak csiklandozni azt a tigrist, a tigris bajuszának meghúzásához koncentráltabb, összeszedettebb művekre van szükség. A lajstrom kész, ideje továbblépni. (*Parnasszus*, Bp. 2012)

Új Forrás 2013/3 – Bicsérdi Ádám: Versek, a tartós kamaszkorból
Nyerges Gábor Ádám: Számvetésforgó

MINDENEM

Könnyen ejtett szavaim,
mint a fákról libbenő bizbaszok,
elszálldosnak a langyos, enyhe szélben.
Kevesebbet kéne beszélnem,
mert mindenre van kész válaszom,
felszínes és vigasztalhatatlanul
okos vagyok.

Hátradőlve, lassú borjűszemekkel
nézek,
otthonszag vagy előre megvetett fészek
után nem koslatok.

Kéne küldenem egy csokrot
vagy ügyetlenül dedikált könyvet
annak, aki locsogó férfitvá nevelt,
hogy megköszönjem, amiért
szerelmem tárgyaként előbb
közömbös volt iránta, majd
ellene lett.

Nem eresztem emlékeim,
szorongatom őket, míg egészen
elkopnak,
cirógatom kevés megmaradt bánatom,
mint egy zsebtolvaj, akit megloptak.
Addig maradok

testben, lélekben, tévhitben,
amíg jövőm is lassan tegnappá aszalódik,
míg a tényeket is megtérítem.

Hogy egyre kevesebb legyen a mindenem,
hogy magányom ne legyen céltalan,
s legfőképp ne legyen már mit féltennem,
mint végtelen sötét a szűk kis egérlyukat,
minden vágyammá osztom szét magam.

Szánkózni járnak, pedig majdnem
tavasz, a kreol nő túl fekete, ő most
kimarad.

AVE MARIA

Mosolyog, én csak nyugtatom:
jövőre a tél majd minket, téged is behavaz.
Túl fekete vagy drágám, piszkos, van még idő,
mosakodj, olvadnak tetőnk alatt a békés jégcsapok.

Szánkózni járnak, pedig majdnem
tavasz, a kreol nő túl fekete
- meleg kabátot húz, puha kesztyűt -,
ő most kimarad.

Mosolyog – írisze fénylik, pupillája tágul,
kacag hangosan -, én csak nyugtatom:
most nem mehetsz, már úgyis mindegy,
nézd a tetőről laponként olvad.
Túl fekete vagy drágám, piszkos, van még idő,
mosakodj, olvadnak tetőnk alatt a békés jégcsapok.

Szánkózni járnak, pedig majdnem tavasz,
a kreol nő túl fekete, nyugtatom csak:
vannak gyerekek, akiknek most nem lehet.
Szegény, kimarad. Nő leszel te, lassan anya,
nyugodj meg, jövőre a tél minket, téged is behavaz.

Te nő leszel majd, lassan anya, fehér,
majdnem fényes, remélem majd mindannyian
megússzuk az árt, és végül kihordod

méhedben a messiást, a közöst, aki téged
anyunak hív (engem apunak),
majd szánkózni jártunk,
és tetőnk alatt épülnek békés jégcsapok.

78 GRÁDICSONK
ÉNEKE

*százharmincadik
zsoltár*

Emlékszem este volt, tán csak kora este,
ültünk a mólón. A túlparton füst. Valami
égett. Zúgott az ősi dob, mintha minden
jajveszékelt. A túlparton kamasz lányok
vetkőztek az égnek. És a madarak, azok
a feketék kibújtak a fák alól, mint régi kor
szellemei, mint anyáink, apáink, mint az
összes bűn, amit meg kell, hogy bánjunk.

Kamasz lányok vetkőztek, valami égett,
kamasz lányok meztelen testétől fénylett
az éjjel. Mögöttük lomkorona lángban,
óriás füstkarikában ártatlanságunk.
Szikráztak emlők, mint viráglevél
virágbimbó porzói, ha ütköznek a széllel,
szikráztak ölek, mint dob pufogás,
mint régi anyák ős sirámai.

Ültünk a mólón, fekete madarainkkal,
kamaszkorunk lombkorona lángban,
óriás füstkarikában elérte a partot.
És mi, alig férfiak fiatal húsba martunk.

Emlékszem este volt, tán csak kora
este, anyáink, apáink elúsztak
az árral, ültünk a mólón,

zúgott az ősi dob, mintha minden
jajveszékelt egymásba porladtak
a felhők, szikráztak emlők, ölek,
viráglevél virágbimbó porzói a földnek,
régii anyák ős sirámai az égnek.

Emlékszem este volt, tán csak
kora este, emlékszem kamasz
lányok vetkőztek meglett férfiaknak,
emlékszem a fekete madarak mind
a vízbe csaptak. Fohászokdtunk.

Lángolt egy régi, ősi fészker. Uram,
kértünk, ne vigy minket hétköznapi
bűnösöket, kísértésbe.

LEVÉL AZ EMLÉKE- ZÉSÉRŐL, A CÍMZETT MAGA IS EMLÉK

A macskakölyök nem volt előzménynélküli,
egy elvetélt lehetőség helyébe, tulajdonképpen
a helyedbe lépett. Belefért a tenyerembe, az
a kevés kis remény, ami ott berregett a 82A
busz motorjában, bordáimon dörömbölt,
bal mellem alatt dorombolt.

A duplafenekű mondataimmal nem tudok mit kezdeni.
Mintha a tobozmirigy délidőben lökné véráramomba
a sötétség hormonját, a melatoninint. Hét éve többnyire
a képzelet műve vagy, piros jelzés, amin hét éve
nem sétálok át, és egyetlen sejtünk sem ugyanaz már,
mint 2005. szeptember harmadikán. (A dátumok igenis
fontosak. 2004 óta szerepelsz egy bulvárlap
hírárchívumában, nyilatkozik az orvos törött
csigolyádról, a legsúlyosabb sérült Te vagy, melletted
két halott, egy gyorsan gyógyuló, és az oktatógép
roncsai, a törött szárnyak. Nyolc éve a létezésedről
sem tudtam, de hét éve mégis ez a hír emelkedik
és zuhan egyre bennem.)

Tudom, hogy vannak még hátsó szándékaim, de azt kell hinnem, hogy nincsen már semmi. Mintha a bűvész, tényleg egy üres cilindrből húzná elő a nyulat. Még mindig útkeresztződés vagy, és én még mindig a zsákutcát választom, ezzel a levéllel is. Emlékszem, mi csüggött a nyakadban akkor, állatövi jegy, a szűz kezében kéve, és én most arra a hét zörgő csontú szarvasmarhára gondolok, akik végigvonulnak egy álmon. De térjünk vissza a bűvészcylinderhez, a koponyához, amiben úgy lebeg az agy, mint az embrió az anyaméhben, és a liquor felhajtóerejének köszönhetően teljes súlyának mindössze huszonheted részével nehezedik rá a koponyaalapra, mennyit veszthet súlyerejéből a képzelet, a gondolat, a hátam mögé kerülő árnyék, a sejtés, mintha levágtak volna rólam valamit, a fantomfájdalom, mindaz, ami hét esztendeje Te vagy.

Muszáj, arra a másik agyra is gondolnom, amire, mint hajótörött a vízben lebegő deszkára, ránehezedett a tumor. Néztem kómába esett keresztapámat, ugyanabban a szeptemberben, néztem, milyen nagy a takaróból kilógó lábfeje, talán addig nem is gondoltam bele, hogy teste van, de ott a rézsút bedőlő fényben, a kórterembe hulló kékétkben felragyogott keresztapám teste. És a lélegeztető gép mormogott, mintha az aratás ura magában beszélne. Kilökte magából a melatonint, mint menekülő fejlábú az indigóködöt, a tobozmirigyem. Ekkor már tudtam, hogy mindenről álmodhatok, csak rólad nem, így szédültem, álmosodtam el.

Akkor már lassan két hete zaklattalak különböző hangokon, mintha az igazi férfiakat parodizálnám, pedig csak kapálództam, és örültem, ha arra a vékony, szálkás deszkára nehezедhettem (lásd fentebb). Ebben az esetben a telefonban alig észlelhető lélegzetvételed, majd miután kinyomtál (és nagyon hamar szakítottad meg a vonalat) az a szaggatott sípszó jelentette az egyetlen kapaszkodómat. Ma már nem nevezném megszállottságnak ezt az egészet, inkább (bármilyen nevetségesen is hangzik) ihletettségnak. Fel kellett töltenem magam hét évre szóló kétségbeeséssel, ugyanennyi évig etetnem és almoznom kellett a reményt, és úgy simogatnom azt a fél kézzel összeroppantható fejet, főleg a sötétben, amikor olykor felszikkázik a macskaszőr, úgy simogatnom a sötétben szinte bármit, hogy legyen a dolgok körvonala a múzsám, legyen a pusztá levegő és minden egyes lélegzetvétel, ami nem az enyém, hogy a pusztá levegő legyél.

Visszaemlékeznek mégis részletesebben arra a napra, amikor még tested volt, arcod volt, és főleg a mosolyod, mint egy hajótest íve, még fel sem szálltam a 82A-ra, a hullámzó horizonton feltűnt az az egyárbocos. Milyen szépen duzzadt minden egyes belégzésnél orrod vitorlájja. (Akkor még nem tudtam, hogy ebben a történetben Búvár Kund leszek, és csáklával kezemben merülök alá, a vizek altató dünnöngésébe mélyen beúszva lékelem meg a saját álmaimat.) Ekkor még csak a nyakkendő szorítása, mint némi előérzet, a nyakkendő, amit egy ügyetlen mondat kíséretében rád ruháztam a mosolyodért cserébe, és jó öt percig ott pihent a fehér blúzodon, mint mészkövön melegedő királysikló. (Királysikló, ami a külvilág ellen a halálos mérgű korallkígyó mintázatával védekezik.) Nem illik ilyet Éváknak ajándékozni, de csak később tudtam meg a neved. Nem volt más személyiségjegyed, csak az a mosoly, amit talán ki is hangsúlyozott az a köldökre mutató nyílfejú kígyó. (Aztán újra az én nyakamat szorította, mondván, jobban áll nekem.)

Mindig csodáltam a balett táncosokat, mintha végtagjaikban hélium lenne, olyan könnyedén rugaszkodnak el, emelkednek fel. (Nem tudtam, hogy ilyen könnyedén lesz el emlék, az asszociációk keresztmetszetében koponyám plafonján vergődő héliumos lufi, felszínen levegőért kapkodó, pipáló hal.) Ráadásul akkor már nem balettozhattál egy éve, és pontosan értetted keresztapámat, aki még nem esett kómába, de minden egyes látogatótól elérzékenyült, csak telefonos információkat kaphattam róla, nem látogathattam, keresztanyám

óvta a búcsú heves, a testet embriópózbá
görbítö gesztusaitól. Te néztél már ugyanabba
a ködbe, ugyanazokat a zajokat hallottad
ott, és érzékeltél valami egyszerre csoszogó,
egyszerre suhanó mozgást, amit nem
lehetett mással azonosítani, csak a halállal.

Aztán, mint tudjuk, elmartalak, a rajongásom
tárgyává tettelek. Szeptember tizennegyedikén
egy festés előtt álló irodában pakoltam
a könyveket és az ügyiratokat dobozokba,
éppen emeltem az egyiket, amikor lemondtam
rólad (az emberről, a nőről, hogy máig hatóan
idea lehess). A doboz kicsúszott a kezemből,
a puffanásra pár ember összegyűlt a szomszéd
helységből, majd szemérmesen visszaoldalogtak,
látták nyilván az arcomat. Két hétig próbáltam
elképzelni ezután testem puffanását, ahogy
az ötödikről levetem magam, próbáltam
elképzelni a körvonalaimat, talán, mint
egy négyrét legyűrt banánhéj, miből kiették
a lényegét, úgy festhet majd a holttest után
maradó kötelezően felrajzolt krétakör.

És akkor anyám találta nekem ezt a kölyköt,
mit azóta felneveltem, most szőrét túrom vérszívók
után kutatva, a bolhákat két körmöm közé
szorítva kell kipukkasztani, mint a pattanásokat
vagy a rémálmokat. Magzatvíz az este, mérhetetlen,
mintha most minden szemmagasságban lebegne,
az emléked is, ez az elektromos rája, mi lenne,
ha végre nem kapnék utána, csak ablakot nyitnék,
riszáljon a város felett, boldogtalanok és boldogok
felett.

Van még egy képem, utóiratként, a kiűzetésről.
Éva még visszanéz, és megigazítja Szent Mihály
pallosának tükrében a frizuráját, és hiába hívnak
Téged, úgy ahogy hívnak, ebben az esetben bizony
én vagyok Éva. (De mint már említettem, a
duplafenekű mondataimmal nem tudok mit kezdeni.)

MG: Hetek óta próbálok megtalálni, hogy honnan is kellene elindulnom, és persze egyre jobban belebonyolódtam, aztán tegnap hirtelen kitisztult. Ottlik *Budájának*¹ lelki vagy spirituális olvasata érdekel.

84 Finta Gábor – Horkay Hörcher

Ferenc – Mazgon Gábor

BOLDOGSÁG ÉS KÖZÖNY I.

Levélbeszélgetés Ottlikről

tuális olvasás eszerint olyan olvasás, mely a szöveget nem irodalmi alkotásnak tekintí, nem is erkölcsi tanulságok gyűjteményének – hanem olyan dialógusnak, mely egy adott ponton a létezés forrásához, az eredet nélküli eredethez fordul. S mindezt a létezés legtágabb horizontján teszi: az olvasás nyitott arra, hogy imádsággá váljon – még akkor is, ha az imádságot az olvasástól nem tudjuk időben vagy a belső tevékenységek szintjén elválasztani.

HF: Nyilván tudatában vagy annak, hogy ez az olvasási mód meglehetősen elüt attól, ahogy ma a regényeket olvasni szoktuk. Van Ottlikban valami speciális, ami erre hív téged, vagy egyszerűen a saját olvasási szokásodról van szó?

MG: Nem is tudom. Talán csak arról van szó, hogy, amennyire emlékszem, Ottlik Géza *Buda* című regényét mindig is lelki olvasmányként olvastam. Ez nem azt jelenti, hogy mindig imádságba fordult – sőt ez talán kifejezetten ritkán valósult meg, nem tudom. De mindig úgy éreztem: nem csak a szemmel, az eszemmel, hanem valamiképpen teljes emberséggel kell olvassam, a szívemmel, ahogy a keresztény lelkiségi irodalom ezt megnevezi, ugyanakkor a „testemmel” is, az észlelésem és szellemi befogadóképességem teljes mélységével és horizontjával kell részt vegyek az olvasásban. Vagyis nem is „kell” – hanem akaratlanul, minden tudatos döntés nélkül, mindig is így olvastam, és ezért Ottlik olvasása nekem: spirituális gyakorlat.

Ha viszont most el akarok indulni erről a megtalált kiindulóponttól, ha meg szeretném Veletek osztani ennek a „lelki olvasásnak” a gyümölcseit, akkor megint nem nagyon tudom, hol is kezdjem.² Végül is két szempont vezet. Egyfelől olyan témát keresek, amely a *Budában* centrális jelentőségű.³ Másfelől olyasvalamit kellene kézbe venni, ami alkalmas egy kifejezetten spirituális-teológiai értelmezésre – hisz az elmúlt években elsősorban ezzel a területtel foglalkoztam.

Persze rögtön hozzá kell tegyek valamit. Pontosan tudom, hogy milyen félreérthető ez a jelző: „spirituális”. Az egyszerűség kedvéért vegyük először szigorúan szűkre a jelentését – s gondoljunk arra, amit a keresztény szerzetesi hagyományban a kifejezés jelent. A spiri-

Amikor „spirituális-teológiai értelmezésről”, spirituális olvasatról beszélek, úgy érzem magam, mintha jégen járnék. Olyan sokféle előítélet, valós vagy képzelt veszély és kísértés terheli ezt a próbálkozást, s a várható eredmény is kérdéses. A fenti tapasztalat, a „magától működő” spirituális olvasat nélkül nem is kezdenék bele.⁴

85

FG: Mikor előzetes telefonbeszélgetésünkben röviden elmondtad, hogy milyen szempontból közelítenél a *Budához*, nagyon figyelemreméltónak és újszerűnek gondoltam azt. Az Ottlik-szövegek biblikus olvasata ugyan nem új kérdése az Ottlik-recepciónak, a Te szempontod azonban a teológusé, nem az irodalomtörténészé. Az enyém az utóbbié, ezért az eddigiekből a következőket emelném ki (nagyon örülve annak, hogy nem óvatoskodó, körülményes, ahogy írsz, hanem egyszerűen, őszintén és pontosan fogalmazol – a mai irodalmi diskurzust gyakran egyáltalán nem ez jellemzi), azért is, mert később Te is visszatérsz rájuk: „Ottlik regényeit illetően semmilyen lényeges témát nem érint igazán az a kérdésfelvetés, hogy az ottliki »kegyelem-fogalom« kálvini vagy inkább lutheri; nem hinném hogy érdemi kérdésekhez vezet el minket ha a regényeit »példázatnak« fogjuk fel”; emellett a példázatként való olvasást mások mellett olyan kísértésként említéd, melytől a teológiai olvasatnak meg kell szabadulnia.

Az Ottlik-szövegek, és leginkább az *Iskola* körül kialakult irodalmi diskurzusnak ezek a kérdések fontos részét képezték – valószínűleg azért, mert olyan fogalmaknak tűnnek, amelyekbe bele lehet kapaszkodni, biztosnak, stabilnak tűnik a jelentésük. Az más kérdés, hogy kiderült, nem azok, nem feltétlenül értjük ugyanazt ezeken a fogalmakon, van, aki szerint mondjuk a példázat lényege az egyértelműsége, van, aki épp ellenkezőleg, a példázatok hatását alapvető metaforikusságukban látja.

Nagyjából hasonló a helyzet a kálvini vagy lutheri kegyelemfogalom kérdésével. Természetesen nem az az érdekes egy irodalmi olvasónak, hogy ez vagy az, hanem az, hogy ezek a kifejezések a kegyelemről való gondolkodás különböző formáit nevezik meg, vagyis az irodalomtörténész számára arra adnak lehetőséget, hogy rövid érvelés után ezekkel a fogalmakkal operáljon ahelyett, hogy elvégezze azt a teológiai (spirituális) olvasatot, melyre Te vállalkozol – a teológus szempontjai alapján. A probléma tehát egyes kiválasztott fogalmakkal éppen az, közel sem bizonyos, hogy egészében megfelelnek az ottliki gondolkodásnak, sőt, az sem bizonyos, hogy pontosan írják le, mit gondol az adott értelmező. Vagyis: „nem jók a szavak” – ha már Ottliknál vagyunk.

HF: Ha pedig idáig eljutottunk, a szavak válságáig, ami valljuk be, elég rossz előjel, de valószínűleg szükséges előzetes belátás egy reflektált beszélgetéshez, akkor én is megfogalmaznám előzetesen a magam beszédpozícióját.

A filozófusok ugyanis szintén eljutottak a szavak válságáig, nagyjából
86 Ottlikkal egy időben, a nyelvi fordulat problémájának felvetésével.

Talán ezzel is összefügg, hogy jó pár filozófus fordult az én nemzedékből hozzá, Hévízi Ottóéktól Sümegi Istvánig, s nyilván az sem véletlen, hogy Schmal Danival együtt vettünk részt tavaly Esztergomban az emlékezetes Ottlik-beszélgetésen.⁵ Ám én magam, bár filozófiából doktoráltam, nem a professzionális filozófus nézőpontja felől közelíték Ottlikhoz, hanem – értsétek jól – a személyes érintettség vélt jogán. Egyetemistaként találkoztam vele, a Piarista közben, ahogy ezt már megírtam korábban. Ám a személyes érintettségen azt is értem (s ezt a legnehezebb megfogalmazni!), hogy számomra mindig is egzisztenciális tétje van a róla való beszédnek. Vagyis róla szólva magamról, saját itt-létemről kell számot adnom. Ezért van az, hogy számomra különösen nagy problémát jelent, ha nem jól működnek az általunk használt szavak.

MG: Ha már a szavak működési zavarainál tartunk, az sem tűnik mellékesnek, hogy a „kegyelem” szava esetén talán maga Ottlik is „csal”: látszólag egy teológiai kifejezést használ, de valójában – így vélem – nem teológiai jelleggel. S ezért, épp ebben a diskurzusban – a kegyelem Ottliknál – nagyon óvatos lennék minden teológiai értelmezéssel. Az *Iskolában* viszonylag sokszor esik szó – az utalás módján még a fejezetek címeiben is – a „kegyelemről”. A legfőbb kegyelem talán a „kiszabadulás kegyelme”. Amikor Ottlik „kegyelmet” mond, akkor elsősorban azt nézi – mintegy „alulról” –, hogy az emberi közösség élete, a hétköznapiak szolgái egymásutánja hogyan tud egyik pillanatról a másikra új arcot öltetni. Ezért ezek a „szabadulástörténetek” végülis evilág szerkezetéről szólnak. S ha ez a szabadulás „felülről” is megy végbe, s ennyiben valóban kegyelmi esemény – Ottlikot igazában mégsem ez a kegyelmi jelleg érdekli. Ezekkel a kifejezetten vallásos témákkal ő sokkal szemérmesebb.

Szerintem ami őt itt mozgatja, az inkább a szabadság „történet-jellege” – de ne szaladjunk ennyire előre. Illetve térjünk vissza a *Budához*.

HF: Mivel ez a beszélgetés valójában egy korábbi, spontán kibontakozó beszélgetés folytatása, s ténylegesen írásban születik, mégpedig egyfajta egymásra írással,⁶ ezért rögzítsük a látszólag paradox tény: az általad említett visszatérés a *Budához* valójában számunkra visszatérés Kőszegre, ahol egy Ottlik-konferencia záró vacsoráján indult az a beszélgetés, amelyet most írásban, virtuálisan folytatunk. Témája pedig annak a beszélgetésnek az volt,

hogyan vajon „minden megvan”-e még a *Buda* legvégén, vagy az urológiai éjszakákkal együtt a(z e- vagy túlvilági) remény is oda.⁷

MG: Igen. És – követve gondolatodat – a válasz keresését a *Buda* végével kezdeném: a reggeli szürkülettel. „Lent reggeli szürkület”.⁸ A gyerek is tudja, hogy reggel nincs szürkület, s ha egy öregember reggeli szürkületről beszél, az igen baljósan hangzik: talán szegény már nem tudja, reggel van-e vagy este, pirkad, vagy szép lassan mindent elrejt a sötét.

Reggeli szürkület: reggel is, meg szürkület is. Sem nem hajnal, sem nem este. Ebben a reggeli szürkületben ott van a „minden megvan” vígasza – Bébé gyerekkora, Éva, Júlia, az abáltszalonna mellett még a *Hajnali részegség*, Kosztolányi reménytelen látomása is beletartozik, és a reggeli szürkület emlékében, közegében jó járskálni, mászkálni. De ez a reggeli szürkület elválaszthatatlan a pocsek éjszakai felriadások emlékeitől, benne van az urológiai éjszakák, a „minden esik szét” undok rosszérzése.

FG: Nagyon fontosnak tartom itt azt közbeszúrni, hogy „reggeli szürkület” csak a köznyelvi szóhasználatban nincs (bár láttam már olyan késő őszi, ólmosan ködös reggelt, amiről el lehetett mondani, olyan, mintha szürkület lenne). De Bébé festő, máshogy láthatja a színeket egyrészt, másrészt a reggeli szürkület lehet metafora, akár annak a metaforája, hogy Bébé újra nekiáll festeni, immár a halál közelének tudatából tekintve vissza. Vagyis azzal, hogy mindaz benne van, egyet-érték. Annál is inkább, mert Bébé azt mondja, mindenhol Budára ér, és az az érzés, amiben benne van Buda, az egész addigi élete, az „olyasféle, mint egy egyszínű kobaltekéség, vagy ólomszürkeség”. Amiből nekem az következik, hogy az a reggel, amelyen az érzést nem emléknék, hanem újra valósnak találja – szürke.

HF: Amit itt ketten most a szürkeségről elmondatok, az valami olyasmire utal tehát, mint a szürkeségben rejlő vígasz? Különös gondolatársítás, hisz valószínűleg nehéz olyan szürkét kikeverni, amelyben csakugyan benne rejlene valami ilyesféle érzület, a sok-sokféle említett színes emléktöredék között.

FG: Márpedig, ahogy én látom, Ottlik a *Budában* épp ezt állítja. (Miközben persze vészes összemosása ez a szerző-elbeszélő-szereplő hármának – ami ugyanakkor ebben a beszélgetésben, ennyi reflexió után szerintem megen-geghető.) Pontosabban nem azt, hogy ehhez a színhez ez tartozik hozzá, hanem azt, hogy az ő életében ehhez a színhez társulnak olyan élmények, amelyek a belső függetlenséggel hozhatók összefüggésbe, vagy az érzéssel

vagy nevezzük akárminek (Ottlik is több néven nevezi, talán mert így elkerüli, hogy a fogalomszerűség pontossága az érzés bizonytalanságát eredményezze), a szombathelyi országút ólomszürke egétől a *Buda* végének szürkületéig. Ez másnál nyilván lehet más szín, de akár hang is.

88

MG: Most én bátorkodnék egy személyes élménnyel előhozakodni. Akkoriban sorkatona voltam Lentiben. Egyik hajnalban, a vizelede ablakában állva láthattam a napfelkelte előtti eget. Csak kék és szürke színekből állt. Semmi melegség. És mégis, talán épp ezért: tele volt reménnyel. Reménnyel, amire akkor, ott, tizennyolc éves kiskatonaként, elemi szükségem volt. Szóval, igen, talán a *Buda* kapcsán ez a jó kérdés: vigasz és vigasztalanság hogyan van jelen a hol hidegebb, hol melegebb színekkel megfestett képeken.

Ezért aztán a *Buda* szövegében, szerkezetében is azokat az elemeket keresgélem, ahol a vigasz és a vigasztalanság együtt van jelen, bizonyos értelemben egymást erősítve.

Némely Ottlik-olvasatban a *Buda* szétesett, „rosszul megírt” szöveg. Mások a szétesettségét tudatosnak, Ottlik regényről való felfogása megvalósításának látják. Ismét mások szerint a *Buda* műfaja épp így, töredezettségével, a középen fellelhető befejezetlenségével alkalmas a „minden megvan” megjelenítésére: így igazi „regényváros”, amiben jó lakni és járkalni.

A *Buda* legelső pár sora, a Leoparditól választott mottó is hasonló kérdéseket vet fel. „Stolta virtù” – balga erény. Leopardi versében az ifjú Brutus Róma bukásán és elsüllyedésén búsul. A halálra készülve az istennel pöröl, s fájdalmasan így kiált fel: „Balga erény, csak az üresség ködfelhői s a kietlen vidékek árnyai, csak ők a te iskoláid...!”⁹ Ottlik eddig idézi. Talán mert ha folytatná, azzal az idézet túlságosan is a Leopardi féle borongós-romantikus pesszimizmus felé húzna.

A mondat így, csonkán, olyan ottlikosan sokértelmű. Betű szerint alkalmazva a *Buda* egészére: Bébé tudja, hogy életének hamarosan vége, és főműve, az *Ablak* című festmény befejezetlen marad. Ezzel nemcsak saját élete lesz végleg és reménytelenül befejezetlen – talán még *Buda* is elveszett, hisz nem lesz megfestve, hogy milyen volt, nincs mit tenni. A szembenézés ezzel a helyzettel – ez az *erény iskolája*. De ez az erény balga – hisz így is, úgy is elveszik. Ahogy a Prédikátor mondja: „Mert a bölcsnek emlékezete éppúgy nem marad meg örökké, mint a balgáé, mivel a jövőben egyképpen borít mindent a feledés. A bölcs meghal éppúgy, mint a balga.”¹⁰

De talán épp így lesz mégis győztes az erény? A nietschei Übermensch legyőzi az árnyakat? Szókratész igaza tudatában kiüríti méregpoharát? Vagy Markion¹¹ Krisztusa indul a halálba?

A *Buda* inkább a vigasz vagy inkább a vigasztalanság könyve? Egyáltalán: jó ez a kérdés? Amit Ottlik a Kosztolányi-féle boldog boldogtalanságról

ír, az igaz Ottlikra is. Nem hinném, hogy a válasz a vigasz vagy vigasztalanság dialektikájában¹² keresendő.

Épp itt van a nagy különbség Leopardi világfájdalmas pesszimizmusa és Bébé undok vigasztalanságai között. Leopardi versében a bús fájdalom a létezés alapszöveve, s ezért a világértelmezés végső horizontja. Igaz, Bébének is vannak gyenge pillanatai – s az adott pillanatban, mint a kicsi gyerek, iszony és félelem tölti el, hátha ez a hidegség mindent elsöpör. De a regény annyi reményt, újrakezdést, csodát őriz! Őszintén szólva azt gondolom, elég rosszul olvas az, aki a *Budát* reménytelen-vigasztalan regénynek tartja.¹³

Nehezebb azt igazolni, hogy a *Buda* nem a tiszta „minden megvan-érzés” győzelmének regénye. Nemcsak azért tagadom ezt a lehetőséget, mert magának Ottliknak is meg kellett küzdenie azzal, hogy egyáltalán legyen kedve írni. Nemcsak az ember – Bébé vagy Czipi – megtörtése vagy a regény töredezettsége itt a kérdés.

FG: Nagyon érdekes, ahogy a mottót értelmezed, biztosan vonatkozatható Bébé vívódásaira. Csakhogy a mottó, funkcióját tekintve, elvben legalábbis, valahogy a szöveg tükréként működik, és emellett, megintcsak elvben, valahogy úgy, mint az előszó, vagyis a szöveg elkészülte után lehet a szöveghez mottót választani. Így valószínű, hogy érdemes figyelembe venni, a szöveg nem a reménytelenséggel, nem az „undok vigasztalansággal” zárul.¹⁴ Bébé folyamatos vívódása, kínlódása persze arra is figyelmeztet, hogy a „vigasz” nem lesz végpont, nem lesz garancia arra, hogy elkészül az *Ablak* vagy éppen a *Szürkületek*. Viszont, ahogy én látom, éppen ez a lényeg. A *Budában* nem a vigasztalanságra következik a vigasz, hanem a kettő folyamatosan jelen van, Bébének pedig azt a perspektívát kell megtalálnia, ahonnan az urológiai éjszakák ellenére is úgy érezheti, hogy félig-meddig otthon van. Ettől nagyon emberi a helyzete. És talán ezért ér véget ott a mottó, ahol. Épp ezért azzal teljesen egyet tudok érteni, hogy aki a *Budát* reménytelen-vigasztalan regénynek tartja, az rosszul olvassa. Hogy úgy mondjam, rossz a perspektívája.

HF: Amit a rosszul olvasással kapcsolatban mondtok, az tehát épp rám vonatkozik. Én ugyanis, ha tetszik, naiv olvasóként, épp a reménytelenség és/vagy vigasz felől olvasom/olvastam Ottlikot. Vagyis arra kérdezve rá, hogy vajon az életmű zárlatáig is sikerül-e megőrizni azt a kincset, amelynek megőrzésére az író életművében vállalkozik. Hogy talán mégsem olyan alkalmatlan ez az olvasási stratégia, arra a Kosztolányi-írást idézném. A *Próza* szerzője szerint a Kosztolányi-novellák a következő kérdéseket fogalmazzák

meg: „Érdemes volt-e megszületni? Aztán hogy érezte magát a világban? Milyen hát ez az egész?” Ottlik a jelek szerint úgy véli, Kosztolányi írásai azzal segítenek élni, hogy az író nem „gyakorlati vagy elméleti jó tanácsokat ad, vagy erkölcsi útbaigazítást”, hanem a valóság intenzív felidézésével képes megmutatni, hogy „mindennapjaink eredeti teljességében” mennyi fény, íz, szépség, regényesség: boldogság van. A kérdés tehát számomra az, hogy az urológiai éjszakák bemutatása után is képes-e maga Ottlik fenntartani valami hasonló érzetet magában – s ezáltal a megkínzott olvasóban.

FG: Hogy az olvasóban (az Olvasóban) képes-e, azt nem tudom, de bennem igen. Korábbi írásaiból számomra az derül ki, hogy magad sem vagy olyan szkeptikus ezzel kapcsolatban, mint a kérdésed – vagy az ördög ügyvédjének szerepe? – esetleg sejteti. Az egyik írásodban a *Buda* végét tárgyalva az ottani boldogságot összefüggésbe hozod a gyerekkorral és az archetipikus otthonnal, később pedig azt írod, hogy Bébének „a körüti hajnal derengése felett érzett boldogsága egy tisztább, eredetibb boldogság [...] megőrzését jelenti” (ehhez lesz még később hozzáfűznivalóm). Sokat elárul az, hogy itt nem szürkületet írsz, hanem hajnali derengést.

A magam részéről éppen az ilyen szöveghelyek miatt, mint a „*félíg-meddig* itthon vagyok”, egyáltalán nem gondolom, hogy nehéz volna igazolni: a *Buda* nem „a tiszta »minden megvan-érzés« győzelmének a regénye”. Sőt, ha mindezek után képes volna visszatérni a „minden megvan-érzés”-hez, az az élethelyzetétől olyannyira idegen volna, hogy a naiv szentimentalizmusával legfeljebb ellenérzést váltana ki. De akár csak félíg-meddig itthon lenni is – az azért elég sok.

És mivel Feri valóban végig az ördög ügyvédjének szerepét játszotta Kőszegen, és, nekem úgy tűnik, talán ebben a beszélgetésben is bizonyos mértékben ezt teszi, azt hiszem, idéznem kell pár szöveghelyet, amelyek azt mutatják, hogy Feri kérdései a vita kedvéért feltett kérdések, és valószínűsíthők: az, ahogy Ottlik szövegeiről elemzéseiben gondolkodik, elég messze van attól a szkepszistól, amit a beszélgetésünkben feltett kérdései sugallnak.¹⁵ A *Kis szexepilek és izolált dzéták* című írásodban kifejezetten a boldogság rétegeit vizsgálod Ottlik prózájában, s nyilván nem véletlenül emeled be a *Budát* is; igaz, itt nem az urológiai éjszakák utáni részre hivatkozol, mégis fontos, hogy összefüggésbe hozod a közönyt és a boldogságot: „a boldogság képzetéhez társul az ottliki gondolkodásban [...] az unalom”. „Közöny. Boldog, kiábrándult, szelíd közöny.” Azért fontos ez most, mert a *Buda halálában* a következőt írod: „A végén marad a boldogság. Unalmas, kiszámítható dolog. December 3. – HÉT ÓRA.” Majd kicsit később: „Tehát, mégis, még egyszer, minden megvan.” (Amire később még ebben a beszélgetésben rákérdezel, s amit én – ebben a formában – vitatok.) S még egy idézet az *Isteni kegyelem és nemzeti történelemből*, ami később még fontos lesz.

Egy Ottlik-idézetet elemezve a következőt írod: „Az írás kegyelmi aktus. Az író ismerhet ravasz trükköket a nyelv ellenállásának legyőzésére, mégis van, hogy csak a hallgatás, a passzivitás révén képes jelenvalóvá tenni azt, amit le szeretne írni. Az igazi író igazi témája pedig Jézus.” És hogy visszatérjünk az otthonossághoz, *A szó és tettben* a *Buda* utolsó fejezetéről írod: „ez a boldogság [ami Bébét a Krisztina körüti hajnal kapcsán elfogja] szoros, a legszorosabb összefüggésben van [...] az archetipikus otthonnal”, majd később: „a Krisztina körút hajnali derengése feletti boldogsága egy tisztább, eredetibb boldogság, a Fehérvári út 15/b-ben valaha érzett érzés megőrzését jelenti, mindhalálig”.

91

MG: Igen, a megőrzött érzések, az otthon-lét, még ha csak félig-meddig valós is – azt gondolom, ezek talán még a vigasznál is fontosabbak. Valahogy úgy, ahogy a kenyér ízetlenül is fontosabb minden másféle ételnél. Épp ilyesmi ez a reggeli szürkület is. És épp ezt tudja a Leopardi idézetből vett balga erény. Van egy nagyon fontos idevágó szakasz a *Budában*. Bébé egy álmával kapcsolatos: a körüti délutánnal. „Azt álmodtam nemrég, hogy megyek valahol a körúton, át az Oktogonon, lágy, szelíd késő délután van, és észreveszem, hogy gyönyörű a város, csupa szín. Pedig szomorúság van bennem, tudom, hogy holnap meg kell halnom, és semmit sem tehetünk ellene. Szomorú, hiába. A házak, a fák, járókelők, Andrassy út: még soha ilyen porhanyós nem volt a késődélutáni óra. Szelíd volt. Érett. Nem fájt. Érdekes, fájni kellett volna, és nem fájt. Gyengéd volt a levegő, az Oktogon, minden. Gyengéd? Porhanyós? Nem, nem tudok más szót rá – érett volt.”¹⁶

Tudom, hogy holnap meg kell halni – és nem fájt. Pedig fájni kellene. S mindez egy szelíd, érett késő délután.

A mondat szerintem nyílegyenesen mutat Medve Gábor „kiszabadulására”, a saját halálával kapcsolatos „jó közömbösség”-re. „Jó közömbösség”? Van ilyen? Jó, ha valakinek már nem fájt, hogy meg kell halni? Vagy épp ez az emberi élet végső lehetősége: szabadon és bátran viszonyulni a saját halálomhoz? S ráadásul: minden heroizmus nélkül! S mindez egy álom műve: ajándék-közömbösség, semmi módon meg nem harcolható.

FG: A szövegekői kapcsolat vitathatatlan. Abban ugyanakkor nem vagyok bizonyos, hogy ugyanolyan kiszabadulásról van-e itt is szó. Talán elég arra utalni, hogy Medve kiszabadulása az első ilyen tapasztalat, amely tapasztalattá csak elmesélve lesz, Bébé pedig már ennek és a saját kiszabadulásának ismeretében, azokat értelmezve néz szembe jelenlegi helyzetével, és valóban a halállal, amiről Medvének – gyermek lévén akkor – valódi tapasztalata nem volt.

MG: Hát, attól függ, mit értünk tapasztalat alatt. Hiszen Medve halála egy rejtett főtéma az *Iskolában*.

HF: És nem csak az *Iskolában*, hanem a *Budában* is. Ha tetszik, az ő halála előképe, viszonyítási alapja Bébé (s a biográfiai szerző?) halálának. Ahogy nyilvánvaló, hogy Bébé számára felesége halála talán még fontosabb próbatétel, mint az urológiai éjszakák tapasztalata: ez is a saját halála előszobája.

FG: Igen, és ezek megintcsak valódi tapasztalatok (a regény terében). No de pont ezért válhatnak témává – de csak később, a felnőtt Medve, illetve majd Bébé számára. Itt azért szerintem nem szabad összemoznunk a gyermek Medvét, mint a regény szereplőjét és Medvét, annak a kéziratnak a szerzőjét, melyet Bébé kézhez kap.

HF: Igazad van. Ezért nem tudom megállni, hogy itt közbe ne szúrjak valamit. Amikor évtizedekkel az *Iskola* közlése után kijött a *Továbbélők*, tehát az *Iskola* eredeti, rövidebb változata, számomra megdöbbenő volt, hogy ennek legfontosabb célkitűzése a gyermeki gondolkodás eredeti teljességének rekonstruálása, valamifajta gyermekkori-filozófia volt. A gyerek olyan tudás öntudatlan birtokosaként jelenik meg ebben a világban, amely a felnőtt számára, félő, végérvényesen elveszett. Amikor Ottlik később *továbbírja* a szöveget, ez a gyermekfilozófiai alap háttérbe szorul, elhomályosul. Tehát csakugyan érdemesnek látszik megkülönböztetni egy gyerek Medvét a „felnőtt” Medvétől, a gyerek Bébét a „felnőtt” Bébétől.

MG: Teljesen igazatok van abban, hogy egész máshogy kell vegyük az *Iskola* gyerek Medvéjét és a *Budában* az eseményeket több évtizedes távlatból néző Bébét. Az előző megjegyzésemben nem reflektáltam erre a különbségre. Ezzel együtt azt gondolom, hogy az *Iskola*-beli Medve szabadságharcába bele van szöve az a feladat is, hogy belső szabadsággal viszonyuljon a saját halálához. Kicsit hosszabban idézem az *Iskolából*: „Magas láza volt. A fél szeme teljesen bedagadt. A napos, aki vele ment, eleinte izgatottan vihogott Medve felismerhetetlenné torzult ábrázatán, de az északi gyakorlótér szélén aztán belekarolt. Medve ugyanis megállt egy pillanatra, bedugta mind a két kezét köpenye zsebébe, és borzongott. Mielőtt nekivágtak volna, hogy átlósan keresztülszeljék a nagy sötét ürességet, kinézett magának egy lámpát a külső faszor messzi, túlsó kanyarulatában, hogy annak a fénye felé menjenek. Arra gondolt, hogy most talán meghal, és meg volt illetődve kissé. De rázta a hideg.”¹⁷

Papként úgy látom, épp ez az egyik legintenzívebb halál-tapasztalat: megilletődni a saját halálunk realitásán. S épp ez az a jelenet az *Iskolából*, amelyben Medve mintegy megízleli a belső szabadságot.

Nem tudom, hogy Ottlik mennyire ismeri a „közömbösség” fogalmának történetét, lelkiségi jelentését, de kézenfekvőnek tűnik, hogy ezen a ponton nagyon is komolyan vegyünk egy lelkiségi olvasat lehetőségeit. Ez a közömbösség, vagy talán – szerencsésebb megfogalmazásban – belső szabadság sokak szerint Ottlik regényeinek központi témája, s nem utolsó sorban az *Iskola* „példázatosságának” fő tanulsága.

93

FG: Kétségtelen. De azért úgy gondolom, érdemes egy közelebbi pillantást vetni arra, ahogy a szöveg fogalmaz: „Arra gondolt, hogy most talán meghal, és meg volt illetődve kissé. De rázta a hideg.” A halál gondolatától kissé megilletődött Medve, ami azért nem pont ugyanaz, mint „megilletődni a saját halálunk realitásán”. Igaz, vannak bennem kétségek, hogy „megilletődni” a halálunk realitásán szoktunk-e. Egy tizenegy-tizenkét éves forma gyerek viszont valóban érezhet így a halál gondolatával szemben, de hogy ez mennyire nem reflektált léttapasztalat, azt jól jelzi a folytatás: „De rázta a hideg.” Mégcsak jobban megilletődni sem volt módja. Egészen más ez, mint ahogy erről a jelenetről a *Buda* beszámol. Ott már közel sem volna ilyen könnyű a gyermek szereplő és a felnőtt elbeszélő szövegét elválasztani. Értsétek jól: nem azt vitatom, hogy Medve halála – és tegyük hozzá, Bébé felől nézve legalábbis, nemcsak az övé, és valóban nemcsak az *Iskolában* – főtéma volna, egyszerűen arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy az a rész, amit Gábor idéz, nem arról ad számot, amit Medve akkor, gyerekként érzett. Az, hogy Medvének, és nem M.-nek nevezi a hőst, eleve azt sugallja, hogy valójában Bébé narrációját olvassuk, aki viszont minderről Medve kéziratából értesülhetett, aki, mint tudjuk, „magát” M.-nek nevezi a kéziratában, vagyis egy fikatív karakterrel van dolgunk (a regénybeli reflexió szerint Bébé Szebek Miklóstól értesül arról, hogy „a regényírók milyen bonyolult módon kotyvasztják össze hőseiket önmagukból és még egy csomó más, eleven vagy holt ismerősükből” – Medve pedig író). Azt sem vitatom, hogy nagyjából ekkor ízleli meg a belső szabadságot (bár szerintem a *Budában* túloz az elbeszélő, amikor azt mondja, hogy „Nemrég, a szökésével nem sokra ment. Most azonban...”, ha más nem, a szökés kellett ahhoz, hogy már ne akarjon elszökni – hazamenni az édesanyjával –, a szöveg más rétegei pedig más következtetéseket is megengednek). Az ízleli itt elég pontos kifejezés, hiszen egyfajta fizikai tapasztalat ez Medve számára, ahogy az általa használt gusztatorikus jelentéskomponensű szó is jelzi, ami mindig egy taktilis mozzanatot is szükségképpen magában

Új Forrás 2013/3 – Finta Gábor – Horváth Ferenc – Mazgon Gábor:
Boldogság és közöny I. – Levélbeszélgetés Ottlikről

foglal, vagyis fizikai érintkezésen alapul. Reflektált tapasztalat ebből csak később, elbeszélve, illetve Bébé számára ezt az elbeszélést olvasva-értelmezve lesz, ahogy megírja a saját elbeszélését is. Az életben nyilván ritkán fordul elő, hogy valaki valóban megírja az élete regényét, mégis azt
94 hiszem, Te erről a tapasztalatról („megilletődöttségről”) beszélsz.

De hadd térjek ki egy pillanatra a közömbösség érzésére. A közömbösség Bébénél valahogy így íródik le: „Elég semleges helyen, és semmi különös, rendkívüli, megjegyezhető valami nem volt benne. Rossz, jó, közömbös? Inkább jó érzés volt ott lenni, mint közönyös. Apró bajok? Nincs igazi baj. / Szeredével mindig jól megvoltunk az ilyen lödörgésben, mászkálásban emide-amoda.”¹⁸ Azt hiszem, itt a ‘közömbös’ és a ‘közönyös’ között nemcsak stílári különbség van, nem ezért nem ismétli meg a szót Ottlik. A közömbös itt a jó és a rossz között van, míg a közönyös azt jelentheti, hogy érdektelen. Persze sok más szöveghelyet lehetne idézni. Magam is fontos szónak tartom a *Budában*. Amikor Bébé erről a közömbösségről ír, akkor mindig kiderül, hogy nincs nagy baj, vagyis megvan az a belső függetlenség, amivel fent a közömbösséget azonosítottad. Az *Iskolában* a párja a közöny. Medve „meditációjában” a közvetlen evangéliumi utalás („Úgy szeretem felebarátaimat mint önmagamat.”) előtt találkozunk vele, mint a magányjelzője: „közönyös magány”. Csakhogy a szöveg és az evangéliumi idézet a közönyöst nem úgy teszi érthetővé, mint érdektelen, „közömbös”, a szó köznapi jelentésének megfelelően, hiszen Medve szerint „közeledünk egymáshoz”, „magányunk közös centruma felé”, vagyis itt a „közönyös magány” épp a másikhoz való odatartozást jelöli, azt, hogy „[ú]gy szeretem felebarátaimat mint önmagamat.” (Feri ezt a közönyt egyik idézett írásában a boldogsággal hozza összefüggésbe.) A *Budában* is erről lehet szó, mégha ez további hosszas magyarázatot, elemzést kívánna is. Igaz, ott Medve ezt jó durvaságnak, durva lelkűségnek nevezi. **(Folytatás a következő számban)**

¹ Ottlik Géza, *Buda*, Bp., Európa, 1993. (A továbbiakban: *Buda*.)

² MG: Pontosabban egy halom szempont felmerült bennem, amik persze már eleve körkörösén egymásba vannak ágyazva. A teljesség igénye nélkül: itt van rögtön a „helyes olvasás mint spirituális gyakorlat”; „*Buda*: a szemlélődés iskolája”; „*Buda* és ars moriendi”; „Ingyen mozi és Jézus jelenléte a *Budában*”; „Ottlik és Heidegger kereszténységhez való viszonyának egybevetése”; „*Buda*: a város, a regény, a városregény – Buda lakhatósága és lakhatatlansága”; „Hazakerülés Budára – a nők és Isten országa”; „a regény mint autonóm világ – a regényírás mint teremtés – a regényíró mint az emberi egzisztencia alaptípusa”; „A *Buda* nem-példázat jellege”; „Emlékezés és Kezdet: a létezés alaprétegének megnyilatkozásai”; „Minden teológiai olvasat zsinórmértéke: mit jelent Ottliknál a »létezés«”; „Ottlik és nemzedéke polgári vallásossága – annak felszínessége és mélysége”; „Az ottlik-i csoda evangéliumi és nem-evangéliumi vonásai”; „Ottlik meg nem szűnő kíváncsisága”; „Az ember mint fa – egy antropológiai toposz”; „Az író és a pásztor. Ottlik és Heidegger léttapasztalatának egybevetése”; „Medve, Bébé és Szeredi barátsága: dialógikus vagy multi-monológikus léttapasztalat?”; „*Buda*: előzetes szakítás az irodalmi posztmodern ideológiájával”; „*Buda*: túl az értelmetlenség évszázadán, túl a nietsche-i heroizmuson”.

HF: Ezek közül a lehetséges beszélgetési témák közül számomra különösen izgalmas a meghalás művészete, a nők és Isten országa, a nemzedék polgári vallásossága és az előzetes szakítás a posztmodernnel.

³ MG: Szerintem például Ottlik regényeit illetően semmilyen lényeges témát nem érint igazán az a kérdésfelvetés, hogy az ottliki „kegyelem-fogalom” kálvini vagy inkább lutheri; nem hinném, hogy érdemi kérdésekhez vezet el minket, ha a regényeit „példázatnak” fogjuk fel; végül nem hinném, hogy érdekes lenne a *Buda* megértése szempontjából annak feszegetése, hogy mi az ottliki „csoda” vallási-teológiai jelentése.

⁴ MG: Újra csak a teljesség igény nélkül álljon itt néhány előítélet és kísértés a teológia értelmezés-mibenlétére, illetve lehetséges útjaira vonatkozóan: egyfajta példázatosság, erkölcsi tanulság felfejtése – emögött ott van az a modernitás korában igen elterjedt tévképzet, mely a vallás, hit, lelki élet és teológia összes jelenségét egy vallás-erkölcsi normarendszerre redukálja; ottliki elemek és teológiai tartalmak beazonosítása – mint például a sár és hó, illetve kárhozat és kegyelem beazonosítása; ideológiai alapon történő értelmezés – itt a másik modern redukció, miszerint a vallás: ideológia, a nép ópiuma stb.; végül a hit tartalmainak kiolvasása a szövegből. A teológiai értelmezés ezektől meg kell tisztuljon.

⁵ Az *Ottlik Géza teológiai olvasatai* címmel 2011. április 29–30-án Esztergomban, részben a Babits-házban, részben a Városi Múzeumban megrendezett beszélgetésről van szó.

⁶ HF: Mazgon Gábor írta első rétegét, másodikat Finta Gábor, a harmadikat én. FG: S mint azt kedves olvasó érzékelné fogja, a későbbiekben ezek a rétegek valamelyest összekeveredtek az utólagos reflexiókban.

⁷ HF: Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a kegyelem kérdésével magam is foglalkoztam egy korábbi Ottlik-elemzésemben, Jelenits tanár úr egy írása kapcsán. Amit én ott vizsgáltam, az az egyéni szabadakarat és a közösség közös szabadsága közötti összefüggés volt – tehát szintén nem éppen teológiai értelmezése a kegyelem fogalmának.

⁸ *Buda*, 354.

⁹ Jobb híján magam fordítottam le: M. G.

¹⁰ Prédikátor könyve, 2,16

¹¹ A 2. századi gnosztikus Markion szerint a Teremtő, a Demiurgosz, az Ószövetség erőszakos és vérszomjas Istene. Krisztus vele szembenálló, az emberré lett, szerető Isten. Demiurgosz ugyan megöli – de Krisztus legyőzöttségében is győz.

¹² A dialektika szót itt a Ferdinand Ulrich-i értelemben használom.

¹³ HF: Megint egy értelmező közbeszűrés, lábjegyzetben: a köszegi élő beszélgetésünk során én töltöttem be az ördög ügyvédje szerepet, és érveltem amellelt, hogy a *Buda* befejezésében szertefoszlni látszik a vigasz. Tettem ezt bizonyos fokig provokációként is – egy pappal és egy Ottlik-szakértővel beszélgetve. De tettem ezt bizonyos fokig a saját pillanatnyi vigasztalanságomra utalva is. Mint említettem, számomra Ottlikről beszélni mindig személyes érintettségű ügy. Ami azonban, remélem, nem jelenti azt, hogy ne tudnék odafigyelni rátok: beszélgetésünk igazi tétje – Ottlik titkának faggatásán túl – nyilván épp ez a folyamatos és kölcsönös egymásra figyelés, hogy ez megoldható-e. Vagy minden olvasat szükségszerűen magába záródik?

¹⁴ HF: Amihez megint hozzátartozik az is, hogy épp a regény végének filológiája bizonytalan, tehát nem tudjuk, valójában így fejezte volna-e be maga a szerző is a szöveget.

¹⁵ Horkay Hörcher Ferenc Ottlikről szóló írásai itt olvashatóak: *Ottlik kadét története*, Bp., Kortárs, 2010.

¹⁶ *Buda*, 9.

¹⁷ Ottlik Géza, *Iskola a határon* = <http://mek.oszk.hu/02200/02285/02285.htm> [2012. 11. 03.]

¹⁸ *Buda*, 222–223.

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM
anyagi támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HÍRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők
JÁSZ ATTILA - Csendes Toll (főszerkesztő)
MIKLÓSVÖLGYI ZSOLT (online szerkesztő)
NÁDOR TIBOR (online galéria)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (online és felelős szerkesztő)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
PAPP MÁTÉ
REICHERT GÁBOR
TURI MÁRTON

Tiszteletbeli munkatársak
FÖLDES LÁSZLÓ HOBO
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PÉTER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer
Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2890 Tata, Székely B. u. 2/A Telefon: 20/3353 626
E-mail: info@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu
Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.
ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.
Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.